

~~44.185~~

A könyvtáros

1962. ÉVI JÚNIUS HÓ / TIZENKETTEDIK ÉVFOLYAM

6

T A R T A L O M

Oldal

KOMLÓS IMRÉNÉ: Száz éves a Lenin Könyvtár	313
KOVÁCS ANDORNÉ: Hogyan segítjük a szocialista brigádmozgalmat	315
UGHY JENŐ: Az olvasók tájékoztatása szabadpolcos kölcsönzésnél (II.)	316
SZENTMIHÁLYI JÁNOS: A tanuló dolgozók és a magyar könyvtárügy egysége (vita)	319
SÁNTA JÓZSEF: Ebben az évben túlszárnyaljuk az egy lakos — egy könyv szintet	320
KOZMA JÓZSEFNÉ: Cigányolvasóim	321
BERECZKY LÁSZLÓ: A Magyar Könyvszemle új programjáról	323
Kérdezz — felelek	324
Az Országgyűlési Könyvtár tíz éve	325
FREITAG MAGDA: Könyvtári tájékoztatás távbeszélőn	326
RÓZSAHEGYI ISTVÁN: A külterületi lakosság könyvtári ellátása Szolnok megyében	327
BECK OSZKÁR: A könyvtáros — mint filmhős	329
Búcsú a gyermekkönyvtártól (V. B.)	330
ISZLAI ZOLTÁN: A könyvbarát-mozgalom új, helyi kiadványai	331
FARKAS JÓZSEF: A járási híradók hasznáról	333
RIGÓ JÓZSEF: A József Attila olvasómozgalom és a tagtoborzás	334
URBÁN LÁSZLÓ: Kiskönyvtárak elhelyezése régi épületben	335
JÓZSA DÉNES PIROSKA: A kisközségek könyvtári problémái	338
TÓTHPAL JÓZSEF: A könyvbarát-mozgalom új hajtása Csongrád megyében	340
Könyvtárosok kis lexikona. VÉRTESY MIKLÓS: Amig egy kéziratból könyv lesz (2.)	341
DR. NYITRAI LAJOS: A községi könyvtárak törzsanagyjegyzékeinek felhasználása	343
VERSEGI GYÖRGY: A könyvtári propaganda és a gyűjtő-szenvedély	344
PODONYI ANDRÁS: Címíró kártyák az olvasószolgálati adminisztráció egyszerűsítésére	345
DR. BALASSY JÁNOSNÉ — VADNAI DEZSŐNÉ: Az irodalmi fejtörők hatása	346
KÓKAY GYÖRGY: Mátyás király könyvtárának emléke a felvilágosodás korában	347
A könyvbarát-mozgalom hírel	348

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

PÓK LAJOS: Jean-Jaques Rousseau. Születésének 250. évfordulójára	349
SZILÁGYI JÁNOS: Bakó József (1896—1962)	350
LÁNYI KAMILLA: Cseh írók — magyar olvasók	351
Olvasás közben. Hogyan értelmezzük a szocialista irodalmat? (P. L.)	354
POMOGÁTS BÉLA: A magyar irodalom gyöngyszemei	355
Eseménynaptár	356
DR. FARAGÓ LÁSZLÓNÉ: Újabb retrospektív szakbibliográfiák az orvostudomány területéről ..	358
S. SZABÓ FERENC: A szocialista mezőgazdaság üzemszervezési könyvei	358
BÓDAY PÁL: Külföldi könyvtári folyóiratok (II.)	360

Könyvismertetések

Az SZKP XXII. kongresszusa (Tolnai György)	362
NEMES DEZSŐ: Az ellenforradalom története Magyarországon 1919—1921 (S. P.)	362
JACQUES DUCLOS: A párizsi kommun (SziJ Rezső)	363
Magyar elbeszélők (Katona Jenő)	363
FÜST MILÁN: A parnasszus felé (Frank László)	364
NÁDASS JÓZSEF: Karmos évek (Nagy Ernő)	364
BIRKÁS ENDRE: Kő és homok (Katona Tamás)	365
A tűz csiholói (Csányi László)	365
E. F. BURIAN: Nyolean a sorból (Csiki Ottó)	366
NIKOSZ KAZANTAKISZ: Akinek meg kell halnia (L. K.)	366
JURIJ KAZAKOV: Egzinkék történet (Gönczi Imre)	367
Mai német elbeszélők (Bozóky Éva)	367
ANDREJ PLATONOV: Gyönyörű és eszeveszett világ (Berecz József)	367
Lányok évkönyve (Fonay Tibor)	368
GERÉB LÁSZLÓ: Egő világ (Lipták Gábor)	368
STANISLAW LEM: Magellán-felhő (Győri György)	369
LEV KASSZIL: Az egyetlen szerep (Ember Mária)	370
SZAUDER JÓZSEF: A romantika útján (L. S.)	370
FÖLDES ANNA: A giccs az irodalomban (B. E.)	371
Hétnyelvű sportszótár (G. Gy.)	371
BAKTAY ERVIN: Körösi Csoma Sándor (—y—)	372
Művészettörténeti ABC (—k—)	372
AUGUSTE PICCARD: A tenger mélyén (Vértessy Miklós)	373
Újabb pedagógiai bibliográfiák (Mezey Sándor)	373
Négy könyvtári évkönyv (B. L.)	374
Mit olvassunk? Hogy olvassunk? (pr)	375
Hírek	376

Slák Ferenc, a Remix-gyár „Vosztok” szocialista brigádjának vezetője brigádjának valamennyi tagját beíratta a köbányal, 12. sz. Szabó Ervin-könyvtárba (Jánosi felv.)

A könyvtáros

A Művelődésügyi Minisztérium lapja. Szerkesztő bizottság: Katona Jenő főszerkesztő, Páldy Róbert szerkesztő, Barabási Rezső, Ebergényi Tibor, Gönczi Imre, Kellner Béla, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Kóhalmi Béla, Maruzs Elemérné, Sallai István, Szekeres Pál, Vörös Géza, V. Dr. Waldapfel Eszter. — Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Sala Sándor. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Lenin körút 9/11. Telefon 221—293. Terjeszti a MAGYAR POSTA

SZÁZ ÉVES A LENIN KÖNYVTÁR

Száz évvel ezelőtt, 1862 júliusában nyílt meg Moszkvában a Rumjancev múzeum könyvtára, a mai Lenin Könyvtár.

Egy évszázad elmúlása minden könyvtár életében igen nagy időt és igen nagy fejlődést jelent. Ez az idő azonban megsokszorozódik, ha figyelembe vesszük, hogy a száz évnek majdnem a fele már a szovjethatalom éveitől kezdődött, amikor a moszkvai Lenin Könyvtárat, és annak több mint húszmillió könyvanyagát, kincseit ez idő alatt az egész szovjet nép, sőt az egész világ közkincsévé tette.

A moszkvai könyvtár története azonban a száz évnél jóval korábbra nyúlik vissza. Már I. Péter uralkodása alatt megkezdtek egy „nyilvános népi könyvtár” létrehozását, 1727-ben pedig törvénybe is iktatták a könyvtár használatának lehetőségét, ingyenes voltát. Az első könyvtár működése azonban nem volt hosszúéletű a cári kormány közömbössége miatt.

1755-ben Lomonoszov kezdeményezésére a híres moszkvai egyetem mellett egyetemi könyvtár alakult, amely hosszú ideig a tanárokon és diákokon kívül minden más érdeklődőnek is rendelkezésére állt. Azonban az 1812-es nagy tűzvész alkalmával a könyvtár gazdag állománya, felmérhetetlen kincsei is a tűz martalékává váltak.

Bár az ország fővárosa már csaknem száz éve Pétervár volt, Moszkvában sem állt meg a könyvtári élet. Az egyetem könyvtárának elpusztulása után a lelkes moszkvai tudósok, tanárok és közéleti személyiségek, akik nagyobb könyvgyűjteménnyel rendelkeztek ebben az időben, pótolni igyekeztek a nagy veszteséget. Az egyik legnagyobb ilyen könyvgyűjtemény Nyikolaj Petrovics Rumjancev gróf tulajdonát képezte, s ez lett a gróf halála után a központi orosz múzeum és könyvtár alapja.

1831-ben Rumjancev gróf kincseit és több ezer kötetes könyvtárát Pétervárra szállították, és nyilvános használatra bocsátották. Itt működött harminc éven keresztül, az 1810-ben megalapított pétervári nyilvános könyvtár (a mai Szaltikov-Scsedrin Könyvtár) mellett a Rumjancev múzeum könyvtára, amelyet 1861-ben telepítettek vissza Moszkvába. Így került sor a könyvtár megnyitására most száz éve, 1862 nyarán.

A könyvtár rohamos fejlődésnek indult: 1864. január 1-én már több mint száz-ezer kötetet foglalt magában, 1890-re félmillió kötet könyve és 25 ezer kézirati egysége volt. Bár a könyvvállomány 1917-ig jóformán csak a kötelezpéldány-beszolgáltatás és adományozások által gyarapodott, de a fejlődés mind számszerűleg, mind értékben is nagy volt. A több mint félmillió kötet kötelezpéldány jelentőségét fokozta, hogy a cenzura által betiltott, kiadatlan, vagy elkobzott anyagot is a könyvtár kapta megőrzésre. Így kerültek a könyvtár ilyenfajta, különgyűjteményként kezelt állományába a XIX. század végén Marxnak, Engelsnek és Leninnek Oroszországban betiltott könyvei, szociáldemokrata kiadványok, röpiratok stb.

A moszkvai könyvtárnak szinte a legelső olvasói közé tartozott Lev Tolsztoj, aki az 1860-as években a *Háború és békén* dolgozva, sok időt töltött el a Rumjancev könyvtárban. Lenin is sokat látogatta a könyvtárat moszkvai tartózkodása idején, 1893-ban és 1897-ben.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom után a szovjet állam már az első hónapokban gondoskodott arról, hogy az értékes, kulturális kincseket megőrizze, és az egész nép rendelkezésére bocsássa.

1917 novemberében a Rumjancev könyvtár szovjet állami könyvtárrá vált, és miután 1918 márciusában újra Moszkvát tették meg Szovjetország fővárosának, a Rumjancev könyvtár a szovjet főváros központi könyvtára is lett, majd 1925 elején, egy évvel Lenin halála után felvette Lenin nevét.

A könyvvállomány további rohamos fejlődése mellett az olvasók száma, a könyvtárat igénybevevők száma is igen gyorsan emelkedett: Az 1860-as években az olvasók száma még igen alacsony volt: évente kb. 3—4 ezren látogatták a könyvtárat, 1912-ben ez a szám már meghaladta a 120 ezret, 1925-re pedig elérte a 275 ezret. 1940-ben 61 000

beiratkozott olvasó 826 000 alkalommal látogatta a könyvtárat, s a kölcsönzött kötetek száma a 4 milliót is elérte.

Ezt a hatalmas fejlődést, nagy munkát és a könyvtár szép terveit szakította félbe 1941-ben a fasiszták orvátmadása. A háború éveit alatt a könyvtár számszerű eredményei természetesen lényegesen csökkentek, hiszen a kutatók és szakemberek, akik nagy számban használták a könyvtárat, vagy a frontra mentek, vagy a hivatalukkal együtt a hátszágba kerültek, a könyvtár dolgozóinak nagyrésze pedig szintén részt vett a védelmi munkában. Ennek ellenére a könyvtár egyetlen napra sem volt bezárva, és amint Moszkva alól elúzták az ellenséget, ismét megkezdődött a könyvtár forgalmának emelkedése.

1945 tavaszán, amikor a könyvtár névváltoztatásának 20. évfordulóját ünnepelte, a szovjet kormány Lenin-renddel tüntette ki a könyvtárat.

A háború utáni években a szovjet élet minden területén hatalmas feladatokat kellett megoldani. A Lenin Könyvtár is hamarosan kiheverte a háború okozta visszaesést, és 1957-ben, a szovjethatalom fennállásának 40. évfordulója alkalmából összeállított kötetében már a következő eredményekről számolhatott be: 1945-től az állomány 10,5 millióról 20 millióra, a könyvforgalom a két és félszeresére, a beszerzett könyvek mennyisége a három és félszeresére növekedett.

A könyvtár feladatai évről évre növekedtek és bővültek. 1945-ben például az olvasók differenciált kiszolgálását kellett megoldani, aminek során 1946-ban két tudományos olvasótermet (társadalomtudományit és természettudományit) hoztak létre. 1947-ben megszervezték a mikrofilmtárat, amelynek munkája a következő években hatalmas arányokban bontakozott ki. 1947-től 1950-ig pedig a könyvtár szervezeti fejlesztése az fő feladat, melyet sikeresen meg is oldottak.

A könyvtár nemzetközi kapcsolatai is kialakultak a háború utáni években: 20 ország kb. 100 könyvtárával áll a könyvtár nemzetközi kölcsönzési kapcsolatban, és 1960-ban 73 ország 2240 intézményével tartott fenn cserekapcsolatot. (Magyarországról például 18 intézménnyel.)

Meg kell emlékeznünk a könyvtár létszámalakulásáról is, mivel a dolgozók számának növekedése feltétlenül tükrözi a könyvtár munkájának, hatókörének rendkívüli kiszélesedését: 1912-ben 32, 1919-ben 280 dolgozója, 1949. január 1-től 1097 könyvtárosa és több mint 200 ügyviteli, gazdasági munkatársa volt a könyvtárnak, 1960-ban pedig 2137-re emelkedett az összdolgozók száma, akik között 1677 könyvtáros található.

A dolgozók képzettségének színvonalára jellemző, hogy 67 kandidátus dolgozik a könyvtárban, és 1024 dolgozó végzett egyetemet, köztük 375-nek felsőfokú könyvtárosi képzettsége van. A dolgozók egynegyede 10–25 éve munkatársa a Lenin Könyvtárnak, 44 pedig már több mint 25 éve dolgozik ott.

A centenárius évforduló alkalmából a magyar könyvtárosok újabb sikereket kívánunk a moszkvai Lenin Könyvtárnak és minden dolgozójának!

Komlós Imréné

Hogyan segítjük a szocialista brigádmozgalmat

A „Szocialista módon dolgozni, tanulni, élni” jelsző megvalósítását kívánja elősegíteni könyvtárunk, a Danuvia gyárszak-szervezetű könyvtára is. Üzemünkben ehhez a feltétel megvan, hisz tízezer kötetes könyvtár és főhivatású könyvtáros áll a dolgozók rendelkezésére a művelődési házban.

Három évvel ezelőtt a szocialista brigádmozgalom kialakulásának kezdetén könyvtárunk is próbálkozott segítséget nyújtani az első lépések megtételéhez. Első lépésként a termelési bizottsággal, a brigádmozgalom irányító, összefogó szervevél teremtettünk kapcsolatot. Ennek következtében már a vállalatoknál módunk volt a kulturális érdeklődést helyes irányba terelni anélkül, hogy a brigádok önállóságát, kezdeményező készségét csorbítottuk volna. Különösen hasznosnak bizonyult az, hogy a szocialista brigád cím feltételeinek kidolgozásában a könyvtár is tevékenyen részt vett. *Sikerült érvényre juttatni azt az elvet, hogy nem nyerheti el a szocialista címet az a brigád, melynek tagjai nem olvasnak, nem képezik magukat rendszeresen.*

Ez a feltétel kiállta az évek próbáját, és nagyban elősegítette célkitűzéseink megközelítését. Ma már a szocialista brigádok minden egyes tagja rendszeres olvasó, részben az üzemi, részben a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban. Az irodalom megismerése nemcsak akként hatott a brigádtagok egy részére, hogy olvasókká váltak, hanem úgy is, hogy sokan kaptak kedvet a szervezett továbbtanulásra, magasabb képzettség megszerzésére is. Szocialista brigádtagjainknak jelenleg 60%-a képezi magát tovább a rendszeres állami oktatás keretében (ált. iskola, technikum, egyetem stb.). Ezeknek a brigádtagoknak biztosítja a könyvtár a kötelező és javasolt, valamint a tanulmányaikhoz szükséges egyéb irodalmat. Így nemcsak azt érjük el, hogy megkönnyítjük a felkészülésüket, hanem állandósítjuk a könyvtár és a brigádtagok kapcsolatát is.

Azoknak a brigádtagoknak, akik jelenleg nem vesznek részt állami oktatásban, nagyszerű alkalmat nyújt az önképzésre a *József Attila olvasómozgalomba való bekapcsolódás*. Ennek keretében módjukban van érdeklődésüknek és képzettségüknek megfelelően válogatni az irodalom különböző műfajai és művei között, betartva a fokozatosság elvét. A legtöbb esetben sikerül megszerettetni a rendszeres olvasást is a mozgalom résztvevőivel. Jelenleg a szocialista brigádtagok mintegy 25%-a vesz részt az olvasómozgalom-

ban. Ezért mondhatjuk, hogy üzemünkben a szocialista brigádok tagjai rendszeresen és tervszerűen olvasnak.

A brigádok munkájának segítését nagyban megkönnyíti az, hogy a *könyvtár részt vesz a brigádteljesítmények értékelésében, a szocialista brigád cím odaítélésében, elbírálásában*. Ez lehetőséget nyújt arra is, hogy az új kezdeményezéseket felkaroljuk, továbbfejlesszük, népszerűsítsük és a brigádtagokkal való foglalkozást rendszeressé tegyük. Így tudtuk elérni, hogy a kulturális vállalkások egyre igényesebbekké, konkrétabbakká váltak.

A szocialista brigádok tagjai ma már szívesen vesznek részt *író-olvasó találkozók*on is. Már határozott véleményt alkotnak maguknak egy-egy műről, és véleményüket kifejezésre is juttatják. Nagy vita alakult ki például Berkesi András *FB 86* című regényéről. Felrötták az írónak, hogy az *Októberi vihar* és a *Vihar után* alapján nem „ezt” várták tőle. Viszont mindannyian örömmel üdvözölték értekeiért a *Magányt*. Brigádjainknál nem ritka, hogy egy-egy könyvet a brigád minden tagja elolvas és megvitát. Ez történt a Kandó Kálmán szocialista brigádban is, ahol Molnár Géza *Hullámvérés* és *Márta* c. regényeit vitatták meg. (Az író is meghívták a vitára, de ő sajnos nem tudott eljönni.)

A szocialista brigádok ma már eljutottak oda, hogy önművelésük mellett a brigádjukon kívüli munkatársaik kulturális fejlődésére is gondjuknak és szívügyüknek tekintsék műhelyük, üzemrészük általános kulturális felemelését. Mind-egyik szocialista brigád pártfogol egy-egy munkabrigádot (közülük kerülnek ki a szocialista címért küzdő új brigádok). Ennek eredményeként gyakori, hogy egy-egy munkabrigád egyszerre, teljes létszámban iratkozik be a könyvtárba. Ez őket segítő szocialista brigád vezetője — mint legutóbb az *Előre* brigádból Bohár elvtárs — ellenőrzi, hogy valóban rendszeresen olvasnak-e a brigádtagok. Így válnak a szocialista brigádok tagjai a könyvtár, az olvasás propagandistáivá.

A könyvtár nyilvánosságra hozza és népszerűsíti a szocialista brigádok kulturális eredményeit a művelődési ház havi műsorfüzetében is. Ennek ösztönző hatása van az egészséges vetélkedésre, mert az olvasás és a szervezés terén egyaránt igyekeznek egymáson túltenni. A közelmúltban például a *Szamuely szocialista brigád a műszaki könyvtárból 100 kötetet vett át, és társadalmi munkában igen*

szép eredménnyel forgalmazza üzembrésében. A *Kandó Kálmán* és a *Petőfi* szocialista brigádok pedig brigádkönyvtárat létesítettek a brigádtagok által rendszeresen vásárolt szakmai, politikai és művészeti folyóiratokból, melyeket ők is kölcsönöznek üzembrésükben.

Úgy érezzük, hogy a Danuvia gyár szakszervezeti könyvtára megtette ugyan a kezdő lépéseket a szocialista brigádok segítése terén, de a lehetőségek felkutatásában és kihasználásában még igen sok a tennivalónk.

Kovács Andorné

Az olvasók tájékoztatása szabadpolcos kölcsönzésnél*

II.

Az olvasó egyéniségének, önállóságának tisztelbentartása és a tapintat legyen az alapelve a felnőtt olvasókkal való foglalkozásnak is, melynek alkalmazkodnia kell az olvasók személyes adottságaihoz, műveltségéhez, életkorához, érdeklődési irányához. Azonban a számtalan különböző olvasói egyéniség abban feltétlenül megegyezik, hogy úgyszólván senki sem szereti a minden áron való nevelést.

A könyvtáros dolga az ún. extrovertált típusúaknál aránylag könnyű. A kifelé forduló lelkialkatú emberek számára igen nagy jelentősége van mások véleményének, állásfoglalásának. Szívesen olvassák el azokat a könyveket, melyeket mások dicsérnek, híres alkotásnak mondanak. A befelé fordult ember állásfoglalása azonban mindenben, így olvasmányainak megválasztásában is belső énjéből fakad. A könyvtáros itt csak akkor érhet el sikert, ha az ajánlott művet mélyebben elemezve, az abban felvetett problémák, gondolatok, az író művészi módszere, stb. iránt fel tudja kelteni az olvasó érdeklődését.

Minden közművelődési könyvtár különös szeretettel fordul *munkásolvasói* felé. A tanácsadó könyvtárosnak is a fiatalokon kívül elsősorban a munkásolvasók számára kell időt szakítania. Első feladata az, hogy leküzdje a munkásolvasó esetleges kezdeti bizalmatlanságát. Egészen elhibázott dolog lenne a munkásolvasókat egyszeres olvasói típusként kezelni. Az emberi egyéniségek különbözősége náluk éppen olyan éles, mint minden más olvasói csoportban. Kétségtelen azonban, hogy a kezdő munkásolvasók számára a legmegfelelőbb szépirodalmi olvasmányokat általában a magyar klasszikusok jelentik. A fokozatosság elvét szem előtt tartva innen indulhatunk ki, hogy később látókörüket minden irányban kiszélesítsük. (Sokan már kezdő olvasó korukban is szívesen viszik ki a szovjet és egyéb háborús regényeket.) A magyar klasszi-

kusok híveinek hamarosan ajánlhatjuk a világirodalom klasszikusait is. A sort a romantikusokon kezdetjük, azonban a realistákra tehetjük át ajánlásaink súlyát. A klasszikus írók történelmi tárgyú művei mellett már mai szemléletű történelmi regényt is ajánlhatunk. Innen már csak egyetlen lépést kell tenni az élő írók mai tárgyú műveig.

A *kezdő munkásolvasók* szívesen olvassák a kalandos, izgalmas könyveket is. Ez a körülmény, sajnos, nagyon kedvez a ponyvaregények sikerének. A könyvtáros ezért vigyázzon, hogy kezdetben ne ajánljon, sőt a kezdő munkásolvasó magától se vigyen ki eseménytelen, léleklelemző művet. A későbbiekben a jó művek olvasása az egyéni adottságtól függően előbb-utóbb lényegesen fejleszti az olvasó esztétikai érzékét és igényét. Aki esztétikai követelményeket is támaszt olvasmányai-val szemben, az már el is határolta magát a bestseller és ponyvairodalomtól.

Tanácsadás szempontjából a legáltalásabb olvasóréteget a *női munkásolvasók* jelentik. Egy-két ajánlás után bizalommal kérnek tanácsot a könyvtárostól. Hajlamosak ugyan arra, hogy olvasmányaik körét egy-két megkedvelt író műveire szűkítsék le, de mivel a tanácsot szívesen veszik, aránylag könnyű őket szélesebb érdeklődési kör felé irányítani. A férfiak legtöbbször zárkózottabbak, nehezebben kezelhetők. Önállóságuk persze elsősorban helyes oldalról jelentkezik. Például évek óta látogatja könyvtárunkat egy középkorú munkás, aki céltudatos rendszerességgel válogatja össze igen sokszínű szépirodalmi és ismeretterjesztő olvasmányait. Elvárja a könyvtáros segítségét, de maga jelöli ki az ajánlásra kívánt művek körét.

Az ismeretterjesztő művek ajánlásában minden olvasónál, de elsősorban munkásolvasóinknál nagy szerepe van az aktualitásnak. Gagarin, Tyitov űrrepülései után könnyen értünk el sikert a csillagászati,

* Az „olvasószolgálati módszerek” pályázaton I. díjat nyert írás.

űrrepülési problémákkal foglalkozó művek ajánlásával. A német és a berlini kérdés kiéleződése könyvtárunkban úgyszólván „hiánycikké” tette az egyébként egyre nagyobb számban vásárolt e tárgyú műveket.

A szabadpolcos könyvtárban a kezdő munkásolvasók általában nehezen szánják rá magukat arra, hogy az ismeretterjesztő művek polcairól kezdjenek válogatni. Akkor azonban, ha egy-egy időszerűsége miatt érdekes mű ajánlásával fel tudtuk kelteni érdeklődésüket, már szívesen keresgélnek innen is, és sokszor maga a könyvtáros is meglepődik, hogy milyen sokoldalú érdeklődést tanúsítanak. Az ismeretterjesztő művek megkedveltetését egyébként a nagyon sok embert érdeklő útleírások is elősegítik. Ezért érdekes, bár a raktározás egységes elveinek felborítása miatt aligha követhető módszert vezetett be az egyik Somogy megyei járási könyvtár, ahol az útleírásokat több csoportra osztva, az ismeretterjesztő művek kevésbé keresett osztályai közé sorolják be.

Új munkásolvasók megnyerésére könyvtárunk számtalan propagandamódszerrel kísérletezett. Felkerestük mindazokat az üzemeket, ahol szakszervezeti könyvtár egyáltalában nem, vagy gyengén működik. Érintkezésbe léptünk a KISZ vezetőivel, az üzemi kulturális felelősökkel. Az üzem területén elhelyeztük plakátjainkat, megszereztük a dolgozók lakás-címét, és oda könyvtárunkat népszerűsítő propagandakiadványokat küldtünk ki. Sajnos, fáradozásainkkal nem állt arányban a siker. A propagandanyomtatványok hatása is inkább a munkás-családtagoknál, mint maguknál a dolgozóknál jelentkezett. Legeredményesebbnek az az újabb kezdeményezett, nagyon egyszerű módszerünk tűnik, hogy munkásolvasóinkat megkérjük; nyervek meg legalább egy másik munkást is könyvtárunk olvasójának. Az ilyen kéréseket szívesen teljesítik, és ez lassú, de állandó fejlődést eredményez.

A könyvtáros munkásolvasóin érzi legjobban, hogy munkája nem volt hiábavaló. Régi munkásolvasóinak tájékozottságán, fellépésén meg kell látnia, hogy az olvasás esztendei nem múltak el nyomtalanul.

A mezőgazdasági lakosságú városok, falvak könyvtárainak örökös keserűsége a *parasztolvasók* aránylag alacsony száma. Így van ez könyvtárunkban is. Számtalan objektív okot tudnánk felsorolni: köztudomású, hogy a parasztszaladok zömébe a gyermek viszi haza az olvasmányt, a Horthy-korszak okoztatási és gazdasági állapotai nem voltak alkalmasak a paraszttömegek olvasóvá nevelésére

— a tény azonban tény marad, a *parasztolvasók* száma elszomorítóan alacsony. Vigasztaló, hogy a fiatalok tekintélyes hányada már nem mint paraszt, hanem mint munkásolvasó jelentkezik. Propagandamunkánkban nagy jelentőséget tulajdonítottunk ennek a problémának, a termelőszovetkezetet éppen úgy felkerestük, mint a város üzemait. Eredmény azonban itt is inkább a családtagok jeientkezésében mutatkozott. Meglátogattuk a *termelőszovetkezet tagjait* a tsz közgyűlésén is. Itt szép számú könyvet állítottunk ki, melyeket beiratkozás után rögtön kölcsönözni is lehetett. A toborzásnak volt eredménye, de később azt tapasztaltuk, hogy az így beiratkozott olvasók, sajnos, nem váltak a könyvtár gyakori látogatóivá. Itt is beigazolódtott az a tapasztalat, hogy az olvasás megkedvelésére sokkal nagyobb a fogékonyság fiatalabb korban. Idősebb parasztolvasókkal beszélgetve májdnem mindig kitűnik, hogy az olvasást már fiatal korukban kezdték el. Gyakran halljuk azt is, hogy valami régi olvasókör, gazdakör látogatói közé tartoznak. Az idősebbeknél az olvasás megkedvelésének akadályai elsősorban technikai: a keveset gyakorolt olvasás fásasztó számukra.

Meglevő parasztolvasóink jórésze tudatos művelődésvágygal olvas. Szépirodalmi vonatkozású érdeklődésük elsősorban a magyar klasszikusok felé irányul. A paraszti életet ábrázoló művek azonban mindig érdeklik őket, így Veres Péter, Szabó Pál, Sásdi Sándoron keresztül hamar eljutnak a fiatalabbakhoz is. Olvasmányaik számottevő hányadát képezik az ismeretterjesztő művek. A mezőgazdasági művek elolvasása a termelőszovetkezeti mozgalom 1959-es fel lendülése idején erősen emelkedett, azóta azonban sajnos visszaesés következett be ezen a téren.

A könyvtárat szép számban látogatják az otthon dolgozó *háziasszonyok*, köztük sok munkásfeleség. Az ő körülményeik gyökeresen különböznek a saját kereső foglalkozással bíró többi asszonyétól. Életünk lüktetéséből kissé félrehúzódvá, távolabb állnak a ma problémáitól, mint a dolgozó tömegek. Racionális szemlélet helyett náluk érvényesülnek talán a legjobban az érzelmi szempontok, többek között a könyvek kiválasztásában is. A női lélek gyengédség utáni igénye rendkívül nagy, nagyobb, mint amennyit az élet általában nyújtani tud. Az érzelmes szerelmi történetek hőseinek, hősnőinek sorsa az elszürkülőnek érzett saját életért nyújt kárpótlást.

A könyvtáros nem nyugodhat bele, hogy ezek a középkorú asszonyok a giccsirodalom felé forduljanak, irodalmi ízlé-

sük ezen a fokon rekedjen meg. A céltudatos nevelőmunka előbb-utóbb náluk is eredményre vezet.

A háziasszonyok, családanyák sokszor a könyvtárak legjobb segítőtársai. Nem egy asszonyolvasónk van, aki személyes befolyásával maga szoktatta rá férjét, gyermekeit az olvasásra. Jónéhányan akadnak köztük, akik ennek a „stratégiáját” rendszeresen megbeszéljük a könyvtárossal. Egyik ilyen asszonyolvasónk segédmunkás férje a meséskönyvekre rákapott ugyan, de tőlük nagyon nehezen akart elszakadni. Az *Egri csillagok* és az *Erdély aranykora* mégis megnyerte tetszését. Ma már Móriczot olvas.

A könyvtárosnak az asszony olvasók számára történő ajánlások esetében sincsen könnyű dolga. Legfőképpen annak hiányát érzik, hogy még mindig nincsenek megfelelő *ajánló bibliográfiáink*. A tanácsadó könyvtárosnak olyan ajánló bibliográfiákra lenne szüksége, amelyek az utolsó tíz év könyvkiadására alapozva, az olvasó-típusok igényeinek megfelelő csoportosításban tartalmazzák a könyveket. A Szabó Ervin Könyvtár szépirodalmi ajánló bibliográfiái főként olyan műveket tartalmazzák, melyek hiányoznak a járási könyvtárak állományából. Az ismeretterjesztő irodalom bibliográfiáinál még itt sem tartunk.

Az ismeretterjesztő művek megfelelő kiválasztását megnehezíti az olvasók számára a jelenlegi, decimális elv alapján történő *raktározás* is. Ennek logikája nem világos az olvasók előtt. Kevés olvasó érti meg, hogy miért kell a népmeséket a társadalmi tudományok között, a mezőgazdasági könyveket a műszaki és a szakmai könyvek között keresni. Az sem túlságosan világos, hogy miért esik messze egymástól a nyelv és az irodalom, vagy az újító-mozgalom, a találmányok miért kerülnek az orvostudományok elé. Ez a felállítási mód nem felel meg a könyvtárak nevelő céljainak sem, hiszen gépiesen egybe olvasztja a fontosat és a kevésbé fontosat. Most, amikor könyvtáraink a szabadpolcos kölcsönzés módszereinek kialakításában csak a kezdetnél tartanak, sokkal több kísérletezésre, szabad kezdeményezésre lenne szükség, mint amennyit láthatunk. Hálózataink jelenlegi gyakorlata nem kedvez a kísérletezésnek. Az ilyenre hajlamos könyvtárosok szereztek már elkedvetlenítő tapasztalatokat. A hálózati központok idegenkednek a saját gyakorlatuktól eltérő újításoktól, ha valahol ilyet bevezetnek, a kísérletező számíthat arra, hogy — a kísérleteknél mindig számításba vehető — sikertelenség esetén sokkal többet fogják hibáztatni, mint amennyi elismerést kaphatna a módszer sikere esetén.

A *raktári rend* kérdése egyébként is Achilles-sarka a szabadpolcos kölcsönzésnek. Könyvtárunkban — talán elsőként — vezettük be az őrzélül szolgáló ruhatári számok használatát. A raktári rend néhány órai kölcsönzés után ennek ellenére is nagyon alaposan meglazul. Helyreállítása a könyvtárosok számára a Danaidák munkájának eredményességéhez hasonlítható. A többkötetes művek elkeveredését viszont sikerült megakadályoznunk az összekapcsoló gumiszalagok alkalmazásával. A raktári rend fellazulása örökös nehézséget okoz mind az olvasóknak, mind a könyvtárosoknak. Megszüntetése azonban valószínűleg sikerül ott, ahol a munkaerők létszáma erre lehetőséget nyújt.

Alaposan segíthetik a tanácsadó könyvtáros munkáját a jól kiépített *katalógusok* is. A szabadpolcos kölcsönzési rendszer bevezetése után meglepetéssel láthattuk, hogy használatuk gyakoribbá vált. Ez nem jelent sokat, hiszen a katalógushasználók száma így is elég alacsony. Igyekszünk azonban használatára minél több olvasót megtanítani. Ha a tájékoztatáshoz a katalógust használjuk, minden esetben megmagyarázzuk kikeresés közben a tájékoztatást kérő olvasónak a katalógusok beosztását, használatának módját. Ennek köszönhető, hogy ma már jóval többen húzzák ki fiókjait, mint korábban.

A szabadpolcos kölcsönzés bevezetése az olvasókkal való foglalkozás módszereit szükségképpen megváltoztatja. Alighanem minden szabadpolcos könyvtáros egyetért abban, hogy az eddiginél sokkal alaposabb irodalmi és tudományos tájékozottságra lenne szükségünk. Az irodalom, a könyvkiadás jelenlegi gazdagsága mellett azonban a legszorgalmasabb önképzést folytató könyvtáros is úgy érzi, hogy lelemarad, ismereteiben hézagok keletkeznek. Ezért jogos a könyvtárosok kívánsága: *sokkal több, alaposabb, a kisebb közművelődési könyvtárak anyagára is támaszkodó ajánló bibliográfiára van szükség*, olyanokra, melyek alkalmasak lennének ajánló munkájának támogatására.

A tanácsadó könyvtárosok munkájának módszereit illetően a könyvtárak még mindig csak az első tapasztalatokat szerzik. Közös gyakorlat még nem alakult ki, még azok között a korlátok között sem, melyek a könyvtárosok különböző esélyeinek és képességeikből adódnak. A tapasztalatok kicsempélése azonban hasznos lehet minden könyvtár számára, még akkor is, ha a tapasztalatok egy része negatív jellegű. Ez indokolta a fentiek megírását is.

Ughy Jenő

A tanuló dolgozók és a magyar könyvtárügy egysége

Dobos Piroska, Vértés György és Kiss Jenő között élénk vita folyt *A könyvtáros* hasábjain arról, hogy melyik könyvtár milyen módon látssa el irodalommal azokat a dolgozókat, akiket népi államunk felnőtt korukban oktatásban részesít. Mindhárom vitázó sok értékes szempontot vetett fel. Helyes Dobos Piroska kiindulópontja: közművelődési könyvtárainknak fokozott mértékben kell bekapcsolódnunk a tanuló dolgozók könyvellátásába. Helyes Vértés György álláspontja: a tudományos és szakkönyvtáraknak ki kell vonniuk a maguk részét a felsőbb oktatásban részesülők tájékoztatásában és könyvellátásában. Végül Kiss Jenőnek is igaza van: a közművelődési könyvtárak egyrészt saját állományukkal, másrészt a tudományos és szakkönyvtárak szolgáltatásaival közvetítésével segíthetik a tanuló dolgozókat.

Szép dolog az elmélet, de nekem elsősorban mégis gyakorlati teendők jutnak az eszembe, amikor a tanuló dolgozók könyvellátásának problémái kerülnek szóba. Mert valóban dicséretre méltó kezdeményezés az Országgyűlési Könyvtáré, a harmadéves jogi kari hallgatónak felajánlja tudományos szakkönyvtári segítségét, de vajon a Zalaszentgróton, vagy Mikepércsen lakó levelező hallgató mit tud ebből a maga számára kamatoztatni, különösen, ha tekintetbe vesszük a járási könyvtárak igen szegényes könyv- és folyóirat-állományát. És Kiss Jenő okos gondolatai ellenére is hasztalan próbálom meg szétválasztani magamban a közművelődési és szakkönyvtári igényeket, sajnos, ez nem sikerül. Dobos Piroska cikke nyomán meg az jut eszembe, hogy milyen családi hájtóvadászatot kell rendezni Budapesten és vidéken egy tanuló kötelező olvasmányainak összeszedése érdekében. Mindezek tudatában ismét csak a tanuló dolgozók könyvellátásának mikéntje, vagyis *gyakorlati feladataink* ötlenek szemembe:

A gyakorlati teendők röviden két pontban foglalhatók össze. (1) A könyvtárak állományának megfelelő, de gazdaságos fejlesztése. (2) korszerű tájékoztató szolgálat kiépítése minden könyvtárban.

Mit jelent e két követelmény megvalósítása? A tapasztalat azt bizonyítja, hogy gyakran meddő vita keletkezik akkor, ha az egyes könyvtártípusok funkcióiról és ezzel kapcsolatban gyűjtőkörük meghatározásáról beszélünk. Helyesebbnek látszik ezt a kérdést most a tanuló dolgozók szükségleteinek szempontjából megvizsgálni. Tudomásul kell vennünk, hogy az általános iskolai és középiskolai oktatásban részesülő felnőtteknek és gyermekeknek nem lehet szükségük olyan könyvre vagy folyóiraatra, mely kizárólag tudományos könyvtárban található. Mondjuk ki nyíltan: nem tudjuk helyeselni azt az iskolai dolgozattémát, vagy akár pályázatot, mely *forráskutatást*, vagy az idegen nyelvű szakirodalom tanulmányozását teszi szükségessé a tanuló számára. (E hozzászólás szük keretei nem teszik lehetővé ennél bővebb kifejtését.) Ha ez így van ti., hogy a felnőtt tanulók könyvigénye többnyire újabb keletű magyar nyelvű könyvekkel és folyóiratokkal kielégíthető, úgy alig találunk olyan könyvtár-típust, amelytől nem követelhetnénk meg, hogy ezeket a könyveket és folyóiratokat gyűjteményébe beiktassa. A járási, városi könyvtárak és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kerületi könyvtárai nem tartoznak azok közé a könyvtárak közé, amelyek ez alól felmentést kaphatnának. Tehát az ő esetükben nem hangzatos „felkészülésre”, hanem ésszerű állománygyarapításra van szükség. Vegyük végre tudomásul, hogy közművelődési könyvtáraink nem kizárólag „szépirodalmi kölcsönkönyvtárak”! A könyv-állomány gazdaságos kihasználása ebben az esetben — az általános iskolai és középiskolai tanulók könyvellátása esetében — azt jelenti, hogy a gyakran keresett és nélkülözhetetlen könyvek és folyóiratok olvasását a megfelelő kézikönyvtárral berendezett, vonzó olvasóhelyiségben vagy olvasóteremben kell biztosítani. Az aktív segítséget a tanulóhoz, a könyvnek kiválasztásához és felhasználásához pedig a könyvtáros adja, ami azt jelenti, hogy ezekben a könyvtárakban is meg kell teremtenünk a tájékoztató szolgálat alapjait.

Az egyetemi és főiskolai levelező oktatásban résztvevő dolgozók irodalommal való ellátása az illetékes egyetemi vagy főiskolai könyvtár feladata. Öszintén szólva kissé megdöbbentő, hogy ennek a magától értetődő megállapításnak leírására még egyáltalán sor kerülhet. De ha arra gondolunk, hogy például a budapesti Orvostudományi Egyetem hallgatói csak korlátozott mértékben vehetik igénybe saját egyetemi könyvtárukat, és hogy irodalommal való ellátásuk máig rendezetlen, úgy kénytelenek vagyunk elismerni, hogy ezt a köznapi igazságot mégis hangoztatnunk kell. És vajon egyetemi, valamint főiskolai könyvtáraink bevezették-e vidéki levelező hallgatóik számára a postai kölcsönzést, meg a levélbeli irodalmi tájékoztatást?

Azonban fél kell tennünk a kérdést, hogy nem jelent-e fölösleges megterhelést egyetemi és főiskolai könyvtáraink számára az, ha olyan művek vidéki kölcsönzését kériktőlük, amelyek újszólván közkeletűek? Gondolok itt a magyar irodalom vagy történelem szakos hallgatók kötelező olvasmányaira, az újabb keletű magyar nyelvű tudományos összefoglalásokra, a magyar tudományos- és szakfolyóiratokra, a szakdolgozatokhoz felhasználandó bibliográfiákra, segédkönyvekre, melyeknek kikölcsönzése még az egyetemi könyvtár esetében is azzal a következménnyel jár, hogy annak helyi használata válik lehetetlenné? Elvi viták helyett tehát arról kell gondoskodnunk, hogy minden nagyobb vidéki központban (nagyváros, megyeszékhely) legyen olyan könyvtár, amely ezeket a műveket rendszeresen gyűjti, feltárja és amely képes arra, hogy a fővárostól távol élő dolgozó tanulónak a neki szükséges irodalmi tájékoztatást kellő színvonalon megadja, vagy azt számára megszeresse. Ha kialakulnának megyei könyvtáraink szakkönyvtári részlegei — bárcsak minél előbb minél több és többféle szakkönyvtári szolgáltatás állana rendelkezésre —, a dolgozó egyetemi és főiskolai hallgatók irodalomellátásának „elvi” kérdése is megoldást nyerne. Tehát: elvi viták helyett jobb könyvtárakat!

Szentmihályi János

Ebben az évben túlszárnyaljuk az egy lakos — egy könyv szintet

A 761 lakosú kis Hird község (Baranya m.) tanácsitkára vagyok, tavaly január elsejétől kezdve én kezelem a község könyvtárát. A könyvtáros 1961 júliusi számában ismertettem munkámat és az első évre vonatkozó terveimet. Közben sikeresen lettem az alapfokú könyvtárosi vizsgát, és célkitűzéseim nagy részét valóban sikerült is megvalósítanom: olvasótáborunk egy év alatt 9%-ról 21,3%-ra nőtt. A 162 olvasó többsége felnőtt (14 év alatti 57, 14—18 év közötti 19, 18 év feletti pedig 86 személy), pontosabban a 14 évesnél idősebbek teszik ki az olvasótábor 64,8%-át. Forgalmunk évi 2962 kötet volt, ami nyolcszorosa az 1960-as eredménynek. Ráadásul a forgalom is elég arányosan oszlik meg az egyes évszakokban, amit úgy sikerült elérni, hogy például a nyáron diafilm vetítéseket rendeztünk — ezeken felnőttek is részt vettek —, hetekkel a nyári szabadságom előtt pedig felhívtam olvasóink figyelmét arra, hogy idejében lássák el magukat könyvekkel. Visszaérkezésem után azonnal utánanéztem a lejárt könyvek visszahozásának, és azóta rendszeresen folyik a könyvkölcsönzés. Könyvvállományunk egy év alatt csaknem 150 kötettel gyarapodott, s ebben az évben már túl fogjuk szárnyalni az „egy lakos — egy könyv” szintet, hisz 1962-re is 3000 forintos vásárlási keretünk van. (Ez egy lakosra évi 3,9 Ft-ot jelent!)

Azonban több célkitűzésünket mégsem sikerült teljesítenünk: csupán 9 dolgozó paraszt olvasót tudtunk toborozni a csaknem 50 munkás olvasónk mellé. Ennek

oka az, hogy nem sikerült fiókkönyvtárat létesíteni a falu szövetkezeti parasztok által lakott részén. De az is közrejátszott a kudarcban, hogy a második évében dolgozó szövetkezet gyenge gazdasági eredményei sok tekintetben kedvét szegték a tagoknak. Nem sikerült a termelőszövetkezet 3500 forint értékű könyvvállományát sem bevinni a községi könyvtárba, mert az elnök a hozzá érkezett megyetanácsi rendelkezéseket nem vette figyelembe. Végül még mindig gyenge a falu vezetőrétegének részvétele az olvasómozgalomban.

Az idén részletes tervet készítettünk a könyvtármunka fejlesztésére. Sallai Istvánnak A Könyvtárosban megjelent cikkét felhasználva pontos olvasótoborzási tervet állítottunk össze, melyben a könyvtári munka minden területére vonatkozóan rögzítettük tennivalóinkat. Néhány részlet ezekből a tennivalókból: televízióval és könyvekkel ellátott klubszoba-fiókkönyvtár létesítése a szövetkezeti paraszt-ság lakóterületén, a falu vezetőembereinek 70%-os beszerzése az olvasótáborba, a kihasználatlan termelőszövetkezeti könyvvállomány kezelésének átvétele, a mezőgazdasági szakkönyvek erőteljesebb propagandája, a KISZ-korú fiatalok részére irodalmi előadássorozat indítása, „könyvtárbizottság” szervezése, a könyvtár bútorzatának kiegészítése szekrénnel és kölcsönzőpulttal, áttérés a személyi lapos kölcsönzésre, a raktári lapok pótlása, valamint a katalógus elkészítése.

Sánta József

CIGÁNYOLVASÓIM*

— Egy könyvtáros foglalkozása az olvasni kezdő cigánylakossággal —

Községünk, a Baranyai megye mohácsi járásában fekvő *Versend* érdekes összetételű nemzetiségi község. A lakosság 33%-a cigány. Nem teknővájó, üstfoltozó vándorcigányok, hanem egy, már száznolcvan évvel ezelőtt, II. József császár 1776-os népszámlálása idején meglepedett népcsoport tagjai. Családneveik jórészt ma is azok, amik az 1836-os nagy kolerajárványkor a plébánia anyakönyvébe „cigány” megjegyzéssel feljegyeztettek. Azóta elmúlt a negyvennyolcas forradalom, a két világháború, népi demokráciává növekedtünk és a szocializmust építjük, de ezt az idézőjeles megjegyzést még mindig hordják, mint a bélyeget. Egy részük az iparban, másrésztük állami gazdaságokban dolgozik a községen kívül. A helyi termelőszövetkezet mindössze hat családot vett fel közülük, azokat is csupán a tulajdonában levő kőbánya művelése végett. A község lakossága a legutóbbi népszámlálás adatai szerint 1167 fő, ebből 400 a cigány. Ma is a község külön részében, a „városban” élnek, azon kevesek kivételével, akik már beszivárogtak a „faluba”. Öltözködésük, külsejük nem indokolja meg az elkülönítést, mégis társadalmilag másodrendű embereknek számítanak, közelebbi érintkezést nem tartanak fenn velük. — Ezzel szemben művelődésügyük messze túlhaladja a többi nemzetiségét. Mintha mindazt, amit eddig a körülmények megtagadtak tőlük, egyszerre akarnák pótolni. Az ismeretterjesztés, a különböző rendezvények közönsége rendszerint közülük kerül ki. Sajnos, ennek megvan az a hátránya, hogy a község többi lakosa pontosan miattuk nem tartja elég előkelőnek a megjelenést.

A községi könyvtárnak 943 kötet könyve és 250 olvasója van. Az olvasótábor majdnem 50%-a cigány. Ezek a cigányolvasók egészen új szint és új nevelői feladatot jelentenek a könyvtáros munkájában.

En hiszek abban, hogy a könyvtár legfőbb feladata az emberek nevelése, mégpedig rendkívül hathatós eszközökkel. Olyan közvetlen kapcsolatot senki sem tud létesíteni az emberekkel, mint a jól tájékozott falusi könyvtáros, aki ismeri minden olvasóját és ideje is van hozzá, hogy elbeszélgessen velük olvasmányaikról, ajánlani tudjon nekik könyveket, figyelemmel kísérhesse fejlődésüket.

Könyvállományunknak 30%-a mese és ifjúsági irodalom. Ezt a körülmények teszik szükségessé és indokolttá. A cigányolvasók lelki világa gyermetegebb, primitívebb. Az olvasást feltétlenül meséskönyvekkel kezdik. Hosszú és türelmes munka kell hozzá, míg egyébbel is megpróbálkoznak.

Az egyik olvasóm már több mint fél éve hordta szorgalmasan a meséskönyveket, míg végül az állomány kifogyóban volt.

— Ejnye, Gyuri — mondtam neki — most már próbálkozzon meg valami más-sal is, mert nézze, nem találok már meséskönyvet,

— Igenám — felelte —, de a feleségem eddig nem tudott olvasni, én olvastam neki meg a gyerekeknek esténként. Úgy megszokták, megszerették a meséket, hogy mióta megkezdődött a munka és nem érek rá, a feleségem kezdte sillabizálni a betűket, és képzelje, már tud olvasni.

Hogyan lenne ilyen esetben megtagadni a meséskönyvet? Különösen, amikor tudom, hogy sok felnőtt, aki annak idején félánalfabétaként hagyta el az iskolát, a könyvtár és a meséskönyv útján kerül kapcsolatba a kultúrával. A meséskönyvek kézzel kézre járnak, el is rongyolódhatnak hamarosan, és állandóan gondoskodni kell a pótlásukról. Egyetlen kikötés, hogy a könyveket csak a könyvtáron keresztül lehet egymásnak adni. És hogy újságpapírba csomagolva kell elvinni és behozni őket.

Mikor aztán olvasóim eltelnek meséssel és rájönnek, hogy azokban nincs elég változatosság, óvatosan meg lehet kezdeni az ifjúsági irodalom ajánlását is. A közve-títők szerepét a kultúra kis apródjai, az iskolás gyermekek töltik be. A könyvtáros felhívja a figyelmüket néhány érdekes könyvre, mesélget belőlük. A gyermekek elolvassák és tovább mesélik otthon e történeteket. A kölcsönzésen már meg lehet kérdezni egy-egy felnőtt olvasót, hogy hallott-e róla?

— Hát a szomszédban olvasta a gyerek, és mesélte, hogy érdekes volt.

— Próbálja meg maga is!

Az illető belefog, tetszik neki, hozzá hasonlót kér. Nekem nagyon jó szolgálatot tettek a következő könyvek: Móra: *Rab ember fiai*; Mikszáth: *Két koldusdiák*, *Beszélő köntös*; Fekete István: *A koppányi aga testamentuma*. Legtöbbször ezek voltak a szoktatók. Általuk jutottak el Jókaiig, noha Jókai számukra nem is könnyű olvasmány az idegen szavak, a hosszú leírások és a történelmi kapcsolatok miatt. Közbenső állo-

* Az „olvasószolgálati módszerek” c. pályázaton díjat nyert írás.

másul sokkal könnyebben olvasták a mai étellel vagy a közelmúlttal foglalkozó írá-
sokat.

Minden könyvről véleményt kérek, hogy az érdeklődést megállapíthassam, vagy az értékelést kiigazíthassam. Az olvasót nevelni kell az olvasásra. Ezért nem harag-
szom én soha a gyermekolvasókra, sőt igyekszem őket ellátni, amennyira csak lehet,
hisz belőlük lesznek felnőtt olvasóink. Korán „megfertőződnek” a szellemi igények
édes mérgével, amiről leszokni felnőtt korukban sem fognak. Szívesen hallgatom lel-
kendező beszámolójukat, megbeszélem velük a nem értett dolgokat.

Érdemes például egy-egy fiatal személyi lapját megnézni és leolvasni róla a fej-
lődést:

Sallai Péter 20 éves, építőipari segédmunkás, aki naponta autóbusszal jár munka-
helyére, hat általánost végzett, hét kisebb testvére van otthon. Másfél éve kezdett
olvasni meséskönyveket. Sokáig ki is tartott mellettki, mondván, hogy ő pihenésül
és szórakozásul olvas, nem akarja a fejét törni, nincs türelme a hosszú történetekhez.
Mégis elolvasta a *Két koldusdiák*-ot, a *Rab ember fiait*-t és így tovább. Azután kaland-
os könyveket kezdett kérni. Ma már többek között Remarque-könyvet is olvas. A
családból azóta még hárman beiratkoztak a könyvtárba, és hordják haza a könyveket,
hogy ki-ki ízlése szerint olvashasson. A nagyleány most Jókait olvas, az iskolásfiú
a „Robinson szigetén”-t, az anya meséskönyvet a kisgyerekeknek.

De volt olyan család is, amelyet az iskolásfiú tanított meg a könyvek szeretetére.
Az apa így állított meg az utcán:

— Ejnye, de jó könyvet küldött legutóbb!

— Talán maga is olvas?

— Én nem tudok olvasni, hanem este összejöttünk a szomszédokkal és a Maci
olvasta hangosan.

A Maci tizenkét éves iskolásfiú, a jó könyv pedig Verne *Rejtelmes sziget*-e. Ennél
a családnál még villany sem volt, és a petróleumlámpát körülvéve hallgatták a fel-
olvasást este tízig a szomszédokkal együtt. Kapott is a Maci ezután olyan gondosan
megválogatott könyveket, hogy érdeklődve hallgatta az öreg dádétól kezdve a leg-
kisebb purdégig az egész család. Legszívesebben egy fényes arany csillagot is lüztém
volna Maci mellére, mint „kiváló népművelő”-ére. Ezt azonban rangosabb eredmé-
nyekért osztogatják.

Vannak olyan cigánymenyecskéim is, akiknek a személyi lapját legszívesebben
üveg alá tenném, hogy megmaradjanak példának. Mert ők mindent elolvasnak, arait
csak meg tudok szerezni. Hetenként kétszer cserélnek ősszel és télen. Ezt lehetne
válogatás nélküli olvasásnak is minősíteni, ha az anyag nem lenne már eleve meg-
válogatva, mivel a könyvekre fordítható pénzünk a forgalomhoz képest elég csekély.
Bizony sokszor gondolban vagyok, hogy mivel elégítem ki őket. Ha végképpen nem
tudok nekik új könyvet adni, még ők vigasztalnak:

— Nem baj!—Tessék mégegyszer odaadni az *Amerikai tragédiát*, vagy az *Égető
Esztert*.

Az egyik menyecske, *Kővári Lajosné*, szabályos olvasónaplót vezet, ebbe minden
könyv rövid tartalmát beírja. A többiek csak a *József Attila olvasómozgalom* keretein
belül vezetnek naplót. Tavaly kiosztottunk köztük tizennyolc jelvényt. Az idén sokkal
többre lesz szükség. Most már lesznek ezüst fokozatok is, sőt van, akit nyugodtan
ajánlhatnánk aranyra, de betartjuk a fokozatokat.

Terjed, terjed a kultúra édes „mérge”, a könyveken keresztül. Egyik olvasó „meg-
fertőzi” vele a másikat. Már veszik is a könyveket, de azért visszatérnek a könyv-
tárba, mint központba, hogy közvetlenül érintkezhessenek vele. A falu többi lakói
sokkal közönyösebbek, bár derék kivételek itt is akadnak, főleg a 20 éven aluli ifjú-
ság körében. A tavalyi év forgalma 3900 kötet volt. Egy olvasóra átlag 15—16 kötet
elolvasása jutott. Az olvasók számának növelését a járási könyvtár 260-ra javasolta,
de ha figyelembe vesszük, hogy a községben 90 felnőtt analfabéta van, legyünk meg-
elégedve a 250 olvasóval. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a további fejlődés lehe-
tetlen.

Kozma Józsefné

HARMINCEZER KÖLCSÖNKÖNYVTÁR TER-
JESZTI a nyugat-németországi fiatalok között
a szennyirodalmat a „Kölner Stadt-Anzeiger”
megállapítása szerint. A nyugat-német lap
megállapítja, hogy az NSZK üzemi könyvtárai-
nak is csaknem a fele megsérti a fiatalokat
veszélyeztető irodalomra vonatkozó rendeletet.
Például a hamburgi könyvtárak felülvizsgálá-
takor kiderült, hogy egy hónap alatt kétezer

olyan könyvet kölcsönöztek olvasóiknak, ame-
lyek mind igen rossz hatással vannak a fiatal-
ságra.

SZÍNES CSÍKOS JELÖLÉST vezetett be a
lejárati idő nyilvántartására a nagyatádi járás-
ban levő lábodi és segesdi községi könyvtár.
Bebizonyosodott, hogy a színes csíkok haszná-
lata egyszerűbbé és áttekinthetőbbé teszi a
nyilvántartást. (Nagyatádi Könyvtáros)

A MAGYAR KÖNYVSZEMLE ÚJ PROGRAMJÁRÓL

A Magyar Könyvszemle 77. évfolyamának 4. száma (1961. október—december) félreérthetetlenül meghatározta a folyóirat új programját és szerkesztési elveit. A szerkesztőség tájékoztatásának elolvasása után a Könyvszemle „profilját illető félreértések” — ahogy a cikk aposztrófálja sok magyar könyvtáros hiedelmét — valóban „megszűntek”. A magyar könyvtárügy és könyvtártudomány tudományos orgánium nélkül maradt.

A program világosan megfogalmazza: „... a Magyar Könyvszemle, mint akadémiai folyóirat, a többi tudományág hasonló folyóiratainak színvonalán, ... a könyv-, írás-, könyvtár- és sajtótörténet, a bibliográfia és a dokumentáció marxista igényű tudományos orgánuma lesz”. Tehát a könyvtári gyakorlattal összefüggő elméleti, könyvtártani és könyvtárügyi témák kiszorulnak a folyóirat hasábjairól. A továbbiakban a program mintha enyhíteni kívánná a szigorúságát: „De gondunk lesz arra is, hogy Munkabizottságunk munkássága, tagjainak, a vezetése alatt működő munkaközösségeknek tevékenysége és eredményei, a társtudományok kutatómunkáiból a minket közvetlenül érdeklő vonatkozások, elsősorban a dokumentáció és a bibliográfia elvi kérdéseinek figyelése, továbbra is helyet találjon folyóiratunk Figyelő rovatában.” Ha helyesen értelmezem ezt a bonyolult mondatot, könyvtártani és könyvtárügyi (a munkaközösségek között van könyvtártani és könyvtárügyi témájú is), valamint (elsősorban) dokumentációs és bibliográfiai témájú tanulmányok is helyet kaphatnak a „Figyelő” rovatban. Tehát az utóbb említett tanulmányok részére egy-egy folyóirat szám 175 lapnyi terjedelméből mintegy 17—20 lapot fenntartanak. Ha a „Hírek” és a „Szemle” rovat 10—12 lapján nemcsak könyvtörténeti híreket közölnek és nemcsak könyvtörténeti tematikájú műveket ismertetnek, újabb 5—6 lap marad a bibliográfiai, dokumentációs, könyvtártani stb. vonatkozások számára.

Úgy gondolom, hogy e negyedévenkénti 20—25 lapnyi terjedeleme — bármilyen szegényes is jelenleg a nem történeti vonatkozású könyvtári szakirodalom — nem lesz elegendő. Eppen ezért szembe kell néznünk a ténnyel: a magyar könyvtárügy tudományos orgánium nélkül maradt.

Teljesen hiábavaló volna arról vitatkoznunk, hogy helyes volt-e az Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának az a döntése, amelyre a program hivatkozik. Az Akadémia szuverén joga, hogy azt a komplex ismeretágot, amelyet összefoglalóan könyvtártudománynak nevezünk, elismeri-e tudománynak vagy sem. Amennyiben nem, akkor természetesen, hogy e nemlétező tudomány számára nem fog folyóiratot fenntartani. A program-cikkből világosan kiderül, hogy az I. Osztály Vezetőségének ellenkezik a véleménye a könyvtárosokéval, különben érthetetlen lenne a könyvtártudomány történeti részstudiumainak kiemelése, s egy nagyterjedelmű folyóirattal való megajándékozása. Hiszen az Akadémia által fenntartott más folyóiratok nemcsak történeti értekezéseket közölnek. Az akadémiai Acta-k tudományos voltát nem a történeti témák egyeduralma, hanem a kérdések magas elméleti szinten való elmélyült kifejtése adja meg.

Az I. Osztály döntése egyszerre két illúziótól szabadítja meg a könyvtárosokat. Az egyik, amire olyan büszkén hivatkoztunk eddig, hogy a Magyar Könyvszemle a világ egyik legrégebbi könyvtári folyóirata. Ez az alapjában hamis illúzió nagyon hízog volt, de már eddig is igen sok kárt okozott. A Könyvszemle első 20—25 évfolyamának nagy hatása volt a magyar könyvtárügyre, valóban világszínvonalon foglalkozott a könyvtárak időszerű problémáival, s az akkori viszonyok között történeti érdeklődése is a haladást szolgálta, pl. a „Magyar Könyvesház” rovatnak igen nagy szerepe volt a magyar nemzeti bibliográfia megteremtésében. Ugyanakkor világosan kell látnunk, hogy a későbbi Könyvszemle (1947-ig számíthatjuk ezt az időszakot) egyre inkább a polgári — méghozzá a porosz invenciójú kelet-európai — könyv- és könyvtárkultúra szemléletét tükrözte. A történeti témák már öncélúvá váló túltengése, s a korabeli könyvtári gyakorlattól való idegenkedés következtét ebből. A Könyvszemlének ezekben az évfolyamaiban megjelent tengernyi történeti tanulmány és közlemény nagyobb része (sok valóban értékes munka mellett) érdektelen kuriózumokat tálat, németes lábjegyzet- és hivatkozás-apparátussal keltve az alaposság és fontosság látszatát. Meggyőzően bizonyítja a Könyvszemle (1947-ig számíthatjuk ezt az időszakot) történet vonatkozásában is az a tény, hogy mindmáig nem készült el a magyar könyvtártörténet összefoglalása. A Könyvszemle egyre avultabbá válása indította a Szabó Ervin körül csoportosuló haladó könyvtárosok körét arra, hogy 1913-ban Kőhalmi Béla szerkesztésében megjelenesse a modern könyvtári törekvések szócsövét, a „Könyvtári Szemlét”. Az 1955-ben újra meginduló Könyvszemle (1947-től ugyanis nem jelent

még a folyóirat), mint a magyar könyvtártudomány elméleti orgánuma kezdett működni, és a kezdeti bizonytalankodás után egyre inkább kialakította a történeti és elméleti jellegű témák helyes egyensúlyát. Ezzel a fejlődéssel párhuzamosan újabb illúzióba ringatták magukat a könyvtárosok. Eszerint az egész magyar könyvtárügy elméleti folyóirata a Magyar Könyvszemle, gyakorlati szakközlönye pedig „A könyvtáros”, az egyes hálózatokon belüli problémákkal pedig a hálózat folyóirata foglalkozik (pl. Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatója, Orvosi Könyvtáros, megyei és járási könyvtári híradók stb.). Ezt az igen szépnek látszó elgondolást a magyar könyvtárügy felelős munkásai közül többen írásban is kifejtették. Úgy tűnt, ha kicsit lakkozva is, de a való helyzetről szólnak. Ezekkel a hiú illúziókkal most már le kell számolnunk, és keresnünk kell a kibontakozás útját.

Ákár elismeri az Akadémia a könyvtártudomány létét, akár nem, tapasztalati tény, hogy könyvtárak léteznek, s ezeknek a könyvtáraknak nemcsak múltjuk van, hanem jelenük és jövőjük is. Az is tagadhatatlan, hogy a könyvtáraknak olyan természetű problémáik vannak, amelyek elmélyült elméleti elemzést követelnek meg. A magyar könyvtári elmélet tanulmányainak publikálására viszont nincsen megfelelő folyóirat, mivel a könyvtári élet és gyakorlat kérdéseivel foglalkozó „A könyvtáros”-nak más a feladata, különben is kicsi a terjedelme. Így a Könyvszemle kiválása után a magyar könyvtárügy sürgető feladata egy nagyobb terjedelmű folyóirat mielőbbi megindítása (a címe talán „Könyvtári Szemle” lehetne). Úgy vélem, hogy ennek a folyóiratnak a szükségességét a jelen helyzetben egyetlen magyar könyvtáros sem fogja tagadni.

Sajnálatosnak és érthetetlennek érezzük az Akadémia I. Osztályának döntését, hiszen ezzel a magyar könyvtárelmélet károsodásán kívül, egy nagymúltú, már-már megújuló folyóiratot tépett ki természetes, élő közegéből, és egy alapvetően retrográd — nem félek a szótól — programmal zsákutcába terelte. Mégis — úgy gondolom — feladatunk most nem a panaszkodás és fellebbezés, hanem a kérdés önerőből való megoldása.

Bereczky László

KÉRDEZZ — FELELEK

VÍZI LÁSZLÓ KÖRMENDI JÁRÁSI KÖNYVTÁRVEZETŐ KÉRDEZI:

A Járási Könyvtár takarítását szegődményes takarító látja el, a munkaviszonya a MM 173/1960. sz. rendelkezés alapján lett rögzítve. Téli időszakban a fűtést is ő végzi, munkaideje nyáron 4, télen pedig 6 munkaórát jelent. Hogyan és miképp kell kiszámítani a munkaruha kihordásának idejét, egyáltalán jogosult-e munkaruha el látásra?

JOGI SZAKÉRTŐNK, DR. TAKÁCS JÓZSEF VÁLASZOLJA:

A munkaruha juttatása szempontjából nem változtat a jogosultságon az a körülmény, hogy szegődményes alkalmazotról van szó, mert a korlátozás csak a természetbeni juttatásokra vonatkozik, a munkaruha pedig munkakör szerint jár. A 173/1960. (M. K. 21.) MM sz. utasítás (22. §) tehát nem zárja ki a juttatást.

A kihordási idő tekintetében a 17/1958. (II. 21.) Korm. sz. és a 3/1958. (III. 7.) Mü. M. sz. rendeletek, illetőleg közelebbről saját tárcarendelkezésünk: a 131/1958. (M. K. 7.) MM sz. utasítás az irányadó. Ennek iránymunkaköri jegyzéke és a 2. számú melléklet a takarítónó részére juttatandó színes köpeny kihordási idejét 24 hónapban határozza meg. Ez az idő a napi 8 órát foglalkoztatottakra vonatkozik. A kérdésben közölt adatok szerint a dolgozót átlagban napi 5 órát foglalkoztatják. A munkaruha kihordási idejének növelése 40%-os, mert a 3/1958. (III. 7.) Mü. M. sz. rendelet 5. §-ának (5) bekezdése szerint a juttatási időt az adott területre megállapított munkaidő figyelembevételével kell meghatározni.

A feltett kérdésre most már röviden válaszolva még kell állapítanunk, hogy a takarítónónek a munkaköpeny jár, és annak kihordási ideje az adott esetben 34 hónap.

Az Országgyűlési Könyvtár tíz éve

Egy évtizede adták át a nyilvánosságnak az Országgyűlési Könyvtár gazdag gyűjteményét. Ebből az alkalomból érdemes pillantást vetni a könyvtár tevékenységére, mert eredményei jól érzékeltetik az általános fejlődést is, amely a magyar könyvtárügyben az elmúlt tíz év alatt kibontakozott. Könyvtárügyünk szocialista átalakulásának egyik jellemző példája az Országgyűlési Könyvtár útja, amely egy kevesek által használt, nagyértékű könyvgyűjteményből sajátos feladatokat ellátó, élő könyvtárrá, a könyvtárhálózatok rendszerében fontos szerepet betöltő intézménnyé lett.

Az Országgyűlési Könyvtár teljesíti a szocialista könyvtár első követelményét: szolgáltatásait nem kevés kivételezettnek, hanem széles érdeklődő rétegeknek nyújtja. 1952 előtt a könyvtár nagyértékű gyűjteményeit csak néhány képviselő és — külön engedély alapján — néhány kutató használta. A látogatók száma nem haladta meg az évi 400-at. Ma a látogatók napi átlaga 245, forgalmas napokon pedig meghaladja a 400-at is. 1961-ben 50 557, a tíz év alatt 570 000 látogató fordult meg a könyvtár történelmi nevezetességű falai között. Az elmúlt évi kölcsönzési forgalom 94 637 kötet volt, s ezidén márciusban már a nyilvános működésnek kezdetétől számított egymilliomodik kötet könyvét kölcsönözték ki.

A könyvtár szolgáltatásainak igénybe vevői a jogtudományi és nemzetközi témák kutatóin kívül politikusok, állami vezetők, újságírók, tanárok, egyetemi hallgatók. A magas színvonalra fejlesztett tájékoztató szolgálatot sűrűn veszik igénybe a legmagasabb állami hivatalok, s különféle testületek, a nemzetközi kapcsolatok hazai szervei, valamint a sajtó. A legkülönbözőbb célokra, például készülő filmekhez, országos jellegű kiállításokhoz és rendezvényekhez is sok anyagot adott ez a tájékoztató.

Az Országgyűlési Könyvtár a magyar könyvtárügy rendszerébe céltudatosan kialakított sajátos profillal illeszkedik bele. A könyvtár a *legújabbkori történettudomány, a jogtudományok és a nemzetközi kérdések országos szakkönyvtára*. Állománya 390 000 egység, ebből 350 000 könyv. Gyűjtőkori elveit olyan következetesen érvényesíti, hogy azokat a régebben beszerzett állományrészeket, amelyek kívül esnek mai gyűjtőkörén, átadta más, illetékes könyvtáraknak.

Az intézmény jogtudományi szakkönyvtári tevékenysége teljesen kialakult, sőt eredetileg vállalt szakkönyvtári szerepét tovább is fejlesztette bizonyos *szakkönyvtári hálózati szerepkör* vállalásával. Főgyűjtőköre tekintetében ugyanis szakmai hálózati központtá vált az Országgyűlési Könyvtár abban a tekintetben, hogy módszertani tanácsadást nyújt a jogi szakhálózathoz önként csatlakozó olyan könyvtárak számára, amelyek különben nem tartoznak semmiféle hálózathoz. Ilyenek pl. az *Igazságügyi Minisztérium, a Legfőbb Ügyészség, a Legfelsőbb Bíróság* könyvtára. De együttműködést folytat a más hálózatokba tartozó jogi szakkönyvtárakkal is, például a *Magyar Tudományos Akadémia Állam- és Jogtudományi Intézetének* könyvtárával. A szakkönyvtári funkciót újabban a *nemzetközi kérdések irodalmának feltárása* terén fejleszti erőteljesen a könyvtár, hogy ezzel szolgálhassa a magyar társadalom nemzetközi tájékoztatásának annyira fontos ügyét.

A könyvtár igyekezett kialakítani a szaktájékoztatás legcélszerűbb formáit, s ezt szervezeti felépítésében is érvényesítette. Sajátos *szakolvasótermeket* létesített, amelyeket sokszor bonyolult belső átépítésekkel valósított meg. Ezek a szakolvasótermek olvasótermi szerepük mellett egyben szabadpolcos könyvgyűjtemények is, olyan szakraktárak, amelyeket különleges katalógusokkal láttak el, s amelyek mindegyikében *szaktájékoztatást végző* könyvtáros teljesít szolgálatot.

E különgyűjtemények közül ismert a *Magyar Tanácsköztársaság különgyűjteménye*, amelynek anyagát az elmúlt évben 51 kutató tanulmányozta. Fontos szerepet tölt be az *ENSZ letéti gyűjtemény* is, és kiépítés alatt van a *magyar országgyűlések kiadványainak gyűjteménye*, valamint a *nemzetközi szervezetek kiadványainak gyűjteménye*. Mindegyik különgyűjtemény gazdag és hazánkban sehol másutt fel nem lelhető állománnyal rendelkezik.

A könyvtár sokféle tevékenységét világosan jelzik kiadványai. A 17 féle, rendszeresen megjelenő kiadvány között találjuk a különféle gyarapodási jegyzékeket, a dokumentációs szolgáltatások kiadványait (pl. a külföldi jogi és történettudományi művek jegyzékeit), valamint a különféle szöveges kiadványokat.

Az ENSZ-ről készült tájékoztató kiadványt már ismerik *A könyvtáros olvasói*. Külön ismertetés jelent meg az ENSZ letéti gyűjteményről is. Élénk érdeklődés fo-

gadta a külpolitikai dokumentum füzeteket, amelyek sorában eddig a következő kiadványok jelentek meg: *Kuba, Algéria, Laosz* és *A német kérdés I—II.* füzete. Ez utóbbi füzetek a *Magyar Távirati Irodával* megvalósított együttműködés eredményeként jöttek létre. Ez a közös vállalkozás a különböző szervezetek szocialista együttműködésének szép példája.

Az évforduló alkalmából az egész könyvtáros társadalom üdvözli a jubiláló könyvtárat, amelynek falai között céltudatos, gondos, a szaktudományok szempontjából is fontos, *nagyarányú feltáró munka* folyik. A könyvtárosok hivatástudatának, hozzáértésének és szorgalmának eredménye, hogy valósággal új, korszerű könyvtár és pezsgő könyvtári élet alakult ki az Országház öreg falai között.

*Könyvtári tájékoztatás távbeszélőn**

„Kérdezz — felelek” — vagy talán „különleges tudakozó” lehetne a neve a könyvtárunkban most csírázó új olvasószolgálati módszernek. Úgy tudom, hogy csak Budapesten ad a postai tudakozó mindenre felvilágosítást, pedig az irodalmi, művészeti, ismeretterjesztő, szóval a könyvtár „profiljába” vágó kérdésekben a tájékoztatás a vidéki könyvtárnak is feladata, s gyorsabb, ha ez telefonon történik. Nagykőrösön eljárt a módszerrel próbálkoztunk. Az eljárást, illetve annak csíráit a szükséglet hozta létre. Kifejlesztése, bővítése és a szolgálat közismertté tétele már a könyvtáros feladata volt. Először csak helyben kezdődött el a nem szorosan vett felvilágosítás, inkább csak ajánló, javaslo módszer. Később a szívos munka következményeként az olvasók már nemcsak egy-egy témakörre vonatkozó, hanem közelebbi, szíves adatszerű felvilágosítást is kértek. (Ez már azt jelentette, hogy bíztak adatainkban, illetve abban, hogy meg tudjuk mutatni a helyet, ahol ezek megtalálhatók.) Az ötletet tulajdonképpen a keresztretjvényfejtők adták: ők fedezték fel a leggyorsabbban, hogy kérdéseikre választ kaphatnak. (Persze, nem olyan kérdésekre, hogy „hatbetűs állat, mi az”; bár néha ilyen is előfordult.) Sok földrajzi, filozófiai, irodalomtörténeti kérdés hangzott el, a választ sokszor 5—6 olvasó füle hallatára adtuk meg, tehát közülük is sokan a „kérdőzösködők” sorába léptek. Felvetődött azután az az igény is, hogy a felvilágosításra olyankor is szükség lenne, amikor a könyvtár nem kölcsönöz. Mindenkit arra biztattunk, hogy ha adata, ismertetésre

ilyenkor lenne szükségük, hívjanak fel bennünket telefonon. (Az állandó olvasószolgálatot a belső munka miatt megoldani nem tudjuk, hiszen így esetleg a tájékoztatás kérése ürügyül szolgálna a soronkívüli kölcsönzésre. Miért ne használjuk tehát a telefont, ami még meg is gyorsítja a dolgot!) Még nem teljesen „átfogó”, nem kiművelt olvasószolgálatunknak ez a területe. Magunknak is sokat kellett tanulnunk, hogy eligazodhassunk; sokszor a szakterület egy-egy szakértőjét kérdeztük meg, nemcsak a konkrét választ, de azért is, hogy hol nézhetnénk utána. Így már e tájékoztató igények a kezdet kezdetén is arra ösztönöztek bennünket, hogy minél több kézikönyvet, lexikont, segédkönyvet szerezzünk be. Most már nemcsak a pontos, adatszerű válaszokra törekszünk, hanem lehetőség szerint azonnal megjelölünk egy-egy művet az adott kérdéssel kapcsolatban, hiszen a kért témakör rendszerint bővebben is érdekli az olvasót, illetve a kérdezőt, s megemlítjük, hogy az adott könyvet megkaphatja — vagy rögtön, vagy könyvtárközi kölcsönzéssel — tőlünk. Nem elhanyagolható az a lélektani hatás sem, amikor egy-egy nehezebb kérdésre akár 24 óra múlva is, de megadjuk a választ: ezt olvasóink nem nehezményezik, sőt örömmel tölti el őket az a tény, hogy nem felejtettük el a kérdést, törődünk problémájukkal, foglalkoztunk kérdésükkel. (Egyébként ugyanígy örülnek annak is, ha telefonon értesítjük őket, hogy előjegyzett könyvet tettünk el részükre.)

Freitag Magda

* Az „olvasószolgálati módszerek” pályázatunkra beküldött írás.

A külterületi lakosság könyvtári ellátása Szolnok megyében

Szolnok megye jelenlegi települési rendszerére a folyamatban levő központosítás ellenére még mindig jellemző a szétszórtság. A statisztikai felmérések bizonyossága szerint a 462 516 lélekből több mint 90 000 külterületen él, ami az összlakosság 19,7 százaléka. Ráadásul a könyvtár olvasóinak lakóhely szerinti elhelyezkedését vizsgálva kiderül az is, hogy az egyes helységekben az olvasók száma a könyvtártól mintegy másfél-két kilométer távolságú körben a legsűrűbb. Ennél távolabb már csak szórványosan mutatható ki könyvtári olvasó, annak ellenére, hogy ezek a részek az adott helységben még a belterülethez számítanak. Így van ez nálunk nemcsak néhány községben, de olyan nagy határral rendelkező városokban is, mint Mezőtúr, Karcag, Túrkeve és Kisújszállás.

Közismert dolog, hogy a tanyavilágban élő lakosság — mivel távol esik az egyéb művelődési lehetőségek hatósugarától — fokozottabban van ráutalva a könyvekre. A művelődési autók beállítása — bár nagy lépéssel vitte előre a „fehér foltok” el-tüntetését — mégsem jelent végleges megoldást a külterületek ellátásában. Ugyanis mindkettő személygépkocsi, s ezekkel a jelenlegi útviszonyok miatt nem lehetséges valamennyi település megközelítése. A tanyavilág nagyobb része a gépkocsikkal csak nyáron járható, ami azért hátrányos, mert az itt élő lakosságot a mezőgazdasági munka épp abban az időszakban vonja el az autó által nyújtott művelődési lehetőségek igénybevételétől, amikor legkönnyebben hozzájuthatna. A második művelődési autó azt eredményezte, hogy a megközelíthető településeket sűrűbben látogathatják, és az autók az eddigi egyhónapos időköz helyett félhavonként jutnak el egy-egy állomáshelyre.

A közlekedési nehézségek már korábban szükségszerűen kialakították a külterületi lakosság ellátásának azt a módszerét, amely a falusi és városi könyvkölcsönzők hálózatának kiépítésében nyilvánult meg. A két évvel ezelőtt végrehajtott tanácsi kezelésbe adáskor a letéti könyvtárak egy része könyvkölcsönzővé alakult át. Fenntartásuk, működtetésük a közgazdaságilag illetékes tanácsok, illetve könyvtárak feladata.

A tanácsi kezelésbe adás óta eltelt két év e szervezeti forma mellett szól. Az a körülmény, hogy az 1961. év végén a 99 külterületi kölcsönző 7154 olvasót tartott nyilván, és az általuk kölcsönzött kötetek száma meghaladta a százazretet, mindenképpen indokolja létesítésüket és fenntartásukat. Emellett szól az is, hogy az egy évvel korábbi állapothoz viszonyítva olvasóik száma 714-gyel, a kölcsönzött kötetek száma pedig 24 448-cal emelkedett.

A számok tehát fokozatos emelkedésről tanúskodnak. Az emelkedés mértékével azonban nem lehetünk elégedettek, mert a külterületi lakosság bevonása a kölcsönzők olvasói közé lassabban halad előre, mint a belterületeken működő könyvtárakban. Míg ugyanis a könyvtárak által ellátott területek lakosai 11,4%-ban könyvtári olvasók, a kölcsönzők területén élő, tehát külterületi lakosság csupán 8%-kal van képviselve az olvasók közt. Ez mindenképpen elmaradottságot jelent, még akkor is, ha számításba vesszük a sokat hangoztatott és valóban tapasztalható jelenséget, hogy a könyvtárak köteteit többen olvassák, mint amennyi beiratkozott olvasójuk van. Bizonyos, hogy ez a nagyobb távolságok miatt még jellemzőbb a külterületi, mint a központokban levő könyvtárakra.

A statisztika tehát arról tanúskodik, hogy a külterületi lakosság kisebb százalékban olvasó, mint a belterületi. Vajon miként lehetséges ez, hiszen fentebb már utaltunk arra, hogy e területeken kizárólag, vagy legnagyobb részét a könyv a művelődés forrása? A látszólagos ellentmondás feloldására vegyük alaposabban szemügyre a könyvtárak és a kölcsönzők ellátottságának arányait és használatuk mértékét.

Az 1961. év végi statisztikai jelentések szerint a kölcsönzők 7154 olvasójára 22 185 kötet könyv jutott, amely olvasónként 3,1 kötetet, a könyvtárak 42 900 olvasójára pedig 300 601 könyv esik, amely olvasónként 7 kötetet jelent. Felvetődik tehát annak a kérdése, helyes-e az állomány ilyen megoszlása a könyvtárak és a kölcsönzők közt? Ráadásul, ha járásonként vizsgáljuk az arányokat, ennél sokkal szembetűnőbb eltolódásokat is látunk. A kunszentmártoni járásban például a kölcsönzők olvasóira már csak 2,3 kötet jut, egyes községek viszonylatában pedig nem ritka az 1,2 kötet sem. sőt Tiszaugon a községi kölcsönző 42 olvasójára mindössze 40 kötet könyv esett az elmúlt év végén.

A kölcsönzők 22 185 kötetének forgási sebessége a kölcsönzött 109 564 kötetet figyelembe véve 4,9, a könyvtárak állományának forgási sebessége pedig 4,1. Ez a megyei átlag nem mutat nagyobb eltérést, a különbség természetszerű. A járások-

nál azonban nagyobbak a különbségek. Az 1961. év végén a kunszentmártoni járás 12 községi könyvtárában az állomány egy kötetére jutó forgási sebesség 3,3 volt. A járás 12 községi könyvtárához tartozó 7 külterületi kölcsönző egy kötetére eső forgási sebesség viszont 6,3.

A rossz könyvellátottságnak az a következménye, hogy a könyvtárak egy olvasójára évi 27,2 kötet forgalom jut, a kölcsönzők olvasóira viszont csak 15,3. Az ellátottság tehát ilyen szempontból is érezteti hatását, még akkor is, ha figyelembe vesszük, hogy a könyvtárak egy része városokban működik, ahol a lakosság viszonylag nagyobb szabadidővel rendelkezik. (Persze tekintetbe kell venni azt a kiegyenlítő hatást is, hogy ezek a rétegek a több szabadidőnek magasabb százalékát használják fel a művelődés, szórakozás egyéb formáira.)

A külterületi kölcsönzők eredményeinek vizsgálata, a könyvtárak eredményeivel való összehasonlítása sürgős követelményként írja elő a kölcsönzők állományának növelését. Jelenlegi állományuk használata ugyanis intenzívebb, mint a könyvtáraké, és éppen erre az egyre növekvő olvasási intenzitásra hat fékezőleg az egy olvasóra jutó alacsony kötetszám.

Az állomány növelésének követelménye nem jelent nivellálást. Nem az a közvetlen feladat, hogy egyenlőségi jelet tegyünk a könyvtár és a kölcsönző közé. Arra azonban mindenképp szükség van, hogy az eltolódott arányokat egymáshoz közelítsük, és minél gyorsabban felszámoljuk a szélsőséges eseteket.

Ennek megvalósítására már most megvannak a tárgyi feltételek. A tanácsi kezelésbe adás óta eltelt két évben ugrásszerűen növekvő könyvállomány mind mennyiségi, mind pedig minőségi szempontból egyre inkább módot ad erre.

Az aránytalanság megszüntetése azonban nemcsak kötetszám növelési probléma. A kölcsönzők működésének vizsgálatakor néhány falusi könyvtárossal azzal érvelt, hogy felesleges a kerületi kölcsönző állományának növelése, hiszen ez az ottlevő iskolában van elhelyezve, és az iskolai könyvtár rendelkezik a külterület ellátásához szükséges könyvmennyiséggel. Az effajta érvelés azonban nem helytálló. Az iskolai könyvtár feladata a tanulóifjúság ellátása, és állományának is ehhez kell igazodnia. Éppen ennek következtében nem lehet alkalmas a külterületi felnőtt lakosság igényeinek kielégítésére, még akkor sem, ha csak a szépirodalmi jellegű műveket vennénk figyelembe, aminél azonban jóval többről van szó. A külterületi kölcsönző feladata elvben meg kell, hogy egyezzen a községi és városi központokban működő könyvtárak feladatával, tehát következésképp állományának is ehhez kell igazodnia. A szórakoztatva nevelő szépirodalom mellett nem hiányozhatnak állományából azok a művek sem, amelyek a külterületi lakosság politikai, szakmai műveltségét vannak hivatva elősegíteni. Éppen emiatt helytelenítendő egyes központi könyvtárosoknak az a törekvése, hogy olyan műveket igyekezzenek a fiókkönyvtáraknak, vagy a hálózatukhoz tartozó kölcsönzőknek adni, amelyeket kevésbé forgalmazhatónak tartanak. Megtörtént, hogy az egyes külterületi kölcsönzők állományának vizsgálatakor csaknem 60%-ban mezőgazdasági műveket találtunk (és nem is korszerűeket!), s ezt a központi könyvtárossal azzal indokolták, hogy a szóban forgó könyvkölcsönző területen működik. Az ilyenfajta „állománygyarapítás” erősen gátolja a kisebb könyvtár nevelőmunkájának kibontakozását.

A könyvtárak látogatása során több helyütt találkoztunk azzal a nézettel, hogy a könyvkölcsönzők működtetése, az ügyekkel való foglalkozás a járási könyvtár feladatai közé tartozik. Az effajta nézet a letéti időszak maradványa. De annak, hogy ilyen erősen tartja magát, nemcsak szemléletbeli oka van. Közrejátszik benne a gyakorlat, a községi könyvtárak feladatainak növekedése is. Sok esetben indokoltnak érezzük a könyvtárosok gyakorlati tapasztalatból származó érveit. Egyre gyakrabban kell elismernünk, hogy csaknem lehetlent kívánunk, amikor a külterületi könyvkölcsönzők működtetésének megjavítását is tőlük kérjük számon.

Csak egyetlen példát erre: az elmúlt évben a 7294 lélekszámú Abádszalók község 2934 kötetes könyvtárának tiszteletdíjas könyvtárosa 733 olvasóval foglalkozva, 23 511 kötet könyvet kölcsönzött. Ha ehhez csak járulékosan számítjuk hozzá az állomány és az olvasók nyilvántartásával kapcsolatos okmányok vezetését, a késedelmes olvasók felszólításával és a propagandával járó munkát, könnyen választ kaphatunk a következő kérdésre: kívánhatjuk-e a község tiszteletdíjas könyvtárossától, hogy a községtől 6 km-re levő, de a községhez tartozó külterületi kölcsönző működésével kapcsolatos feladatokat is ellássa? Meggyőződésem, hogy nemcsak ez említett, de más községek esetében is illuzórikus lenne az ilyen követelmény. A tanácsi kezelésbe adás óta bekövetkezett fejlődés és a távolabbi jövő vizsgálata más megoldás keresésére utasít bennünket. Véleményem szerint a nagyobb lélekszámú községekben a könyvtárak eredményekben lemérhető munkateljesítménye túlnőtt a tiszteletdíjas kereteken. Ezek a helyeken a könyvtárak megérték arra, hogy hivatásos könyv-

tárossal működjenek. Csak ilyen megoldás biztosíthatja a további fejlődés töretlenségét.

Az effajta megoldás alkalmazásakor nem hagyható figyelmen kívül a külső településeken működő kölcsönzők helyzete sem. A könyvtári munka fontossága e területeken is nő. Jobb ellátásuk, a kötettség növelése, a nyitvatartási idő meghosszabbítása, megfelelő felszerelésük ugyancsak anyagi kihatással jár. Ezért célszerű lenne, ha a hivatásos könyvtáros beállítása után is megmaradna a jelenlegi tiszteletdíj (részben, vagy teljes egészében) a községi könyvtár költségvetésében, és felhasználható lenne az itt dolgozó könyvtáros tiszteletdíjának növelésére.

*

A fentiek alapján arra a megállapításra jutottam, hogy megyénkben a nehézségek fő forrása — a kisebb, kiküszöbölhető hiányosságoktól eltekintve — a szűkké vált tiszteletdíj-rendszerben keresendő.

R ó z s a h e g y i I s t v á n

A könyvtáros — mint filmhős

A felszabadulás előtti vígjáték-irodalmunknak szinte elmaradhatatlan figurája volt a gyámoltalan és félszeg tanár, a klott-könyökvédővel felszerelt szervilis könyvelő, valamint az élettől elidegenedett, szórakozott és félénk könyvtáros. Az ilyen alakok szerepeltetése szinte garantálta a sikert, mert nem légbőlkapott figurák voltak ők, hanem nagyon is ismerős torzképei egyes társadalmi rétegeknek, amelyeket a társadalmi rend megnyomorított. E rétegekből sokszor váltott ki tiltakozást hivatásuk megszemélyesítőinek ilyen előnytelen beállítása, de ez mit sem segített, mert valahonnan csak kellett anyagot venni a humoros témákhoz.

Mindez úgy jutott eszembe, hogy a közelmúltban végignézttem Máriaassy Judit „Nem ér a nevem” c. filmjét, amelynek egyik hőse könyvtáros. Éspedig ugyanaz a könyvtáros, akit húsz-harminc vagy még több éve szoktam látni a vígjátékokban. Épp oly szórakozott, életidegen és félénk, mint az egykori volt. Neki hivatása mellett az egyetlen életcélja a horgászás. Nem voltam nagyon büszke rá, sőt egy kicsit resteltem is magam családtagjaim és barátaim előtt (televíziós közvetítés volt), hogy hivatásomat ilyen nevetséges figura reprezentálja. Hamar túltettem magam azonban ezen a érzésen, hiszen — gondoltam — ez nem ma i könyvtáros, hanem valamiféle két lábón járó anakronizmus, vele nem azonosítom magam, ilyen könyvtáros ma már nincsen, semmi közöm hozzá. De a film befejeztével mégsem a legjobban éreztem magam. „Évek óta csinálom magamnak a propagandát, hogy nyakig vagyok a munkával és hogy a könyvtárban sem kényelmesebb és kevesebb a munka, mint bármely más foglalkozásban, most pedig íme, itt van...” — gondoltam. Családom és barátaim részéről alig titkolt megvetést és szánakozást éreztem felém áradni. „Ezentúl beszélhetsz nekünk” — olvastam ki szemükből gondolataikat. Hisz ez a könyvtáros az egész filmben nem tett mást, mint hogy egy ízben a félretett könyvet átnyújtotta az olvasónak, mégpedig egyszerű karnyújtással (még a kölcsönzéssel járó kis adminisztrációs munka bemutatását is elprórolta tőlünk a film). Ezenkívül csak horgászni láttuk, no meg — megállapodott özvegyember létere — együgyűen futkározni egy kótyagos nő után, lesve, hogy az majd kitalálja szándékát.

Társaságom nagy tapintattal elhallgatta gondolatait, de én nem tudtam ellenállni öngazolási vágyamnak. „Nem értem” — mondtam idegesen, méltatlankodva — „hogyan ábrázolhatják ilyennek a könyvtárost, hisz effajta könyvtáros ma nem is létezik.” „De hiszen ma i író írta” — vetették ellenem. „Hát ebben a műben az író vajmi kevéssé volt mai” — fejeztem be a vitát, látván, hogy nagyon kevés kilátásom van a meggyőzésre. Most már csak saját magamtól kérdeztem, vajon mikor fogják már íróink elásni ezeket a vígjáték-múmiákat, és pihenni hagyni őket poraikban.

B e c k O s z k á r

Búcsú a gyermekkönyvtártól

Kipirult arccal állt a fiú az egyik budapesti kerületi könyvtár felnőtt-részlegének pultja előtt.

— A Liszt Ferenc téri gyermekkönyvtár olvasója vagyok. Tegnap volt a tizenegyedik születésnapom. Mától kezdve ide szeretnék járni.

A könyvtárosnő nem hatotta meg ez a buzgóság, ez a lelkes sietség.

— Majd ha elvégezted a nyolcadikat. Most még csak április van. Maradj csak a Liszt Ferenc téren, jó neked a gyermekkönyvtár.

A fiú nem hagyta magát, vitatkozni próbált:

— Miért nem iratkozhatom be? Nem tizennégy év a korhatár?

Hiába volt a vita, megszegyenülten kellett kimennie a könyvtárból. Vajon vissza fog-e jönni évzáró után?

És vajon nem fogják-e akkor azt mondani neki: Gyere, fiacskám, szeptemberben, mikor majd gimnazista leszel.

De esetleg szeptemberben azzal utasítják majd el, hogy erre a naptári évre már be van iratkozva máshova, s ha itt felveszik, akkor kétszer fog szerepelni a kimutatásban, rontja a statisztika hitelét. Jöjjön január elsején . . .

*

Régi panaszuk a könyvtárosoknak, hogy a gyermekolvasók közül sokan lemorzsolódnak, nem jelentkeznek tizennégy éves koruk után a felnőtt könyvtárba.

De a gyermekek sem kapnak elég biztatást, támogatást, hogy zökkenő nélkül átjussanak a felnőtt olvasók közé.

A születésnapja után mindjárt jelentkező gyermek nem tipikus eset. De éppen ezért nem lett volna szabad lelketlenül bánni vele, ilyen bürokratikus, pedagógiaellenes akadályt állítani elé.

Nemcsak egyenként kell segíteni minden gyermeket, hogy tizennégy éves kora után megtalálja az utat a felnőtt-könyvtárba, hanem csoportosan is át kell irányítani a gyermekolvasókat.

Gyermekkönyvtárban, gyermekrészlegben és minden, gyermekeknek is kölcsönző könyvtárban meg lehet szervezni a korhatárt elért gyermekek ünnepélyes átírását a felnőtt olvasók sorába.

A személyi lapok alapján levélben hívjunk meg a tanév végén minden nyolcadikos gyermekolvasót egy kis ünnepélyre, ha úgy tetszik: ballagásra. Az ünnepélyen vegyen részt annak a könyvtárnak a vezetője, ahová a gyermekek ezután fognak járni. Ha ugyanoda fognak jönni „felnőtt” olvasóként, akkor még egyszerűbb a szervezés.

Az ünnepély műsorába a szokásos irodalmi, zenei számok mellé iktassuk be a gyermekkönyvtáros és az egyik gyermek búcsúszavait, az új olvasók üdvözlését és az új olvasójegyek kiosztását.

Aki még nyolcadikos, de már betöltötte a tizennégy évet, fel kell venni. Aki elvégezte a nyolcadikat, de még nem töltötte be a tizennégy évet, azt is fel kell venni. Aki pedig egy másik könyvtárban volt eddig gyermekolvasó, azt éppennygy fel kell venni, mint az olyan jelentkezőt, aki még sehol sem volt könyvtártag. A statisztikára ne hivatkozzunk. A kimutatások precizitása ebben az esetben bürokratikus akadályokat jelent a beiratkozásban, veszteséget az olvasólétszámban. Azért legyen precíz a statisztika, hogy a művi úton előidézett lemorzsolódásokat konstatálja? Egyébként is: az aktív olvasó, akit az év folyamán két helyen írtak be, még mindig kevésbé veszélyezteti a statisztika hitelét, mint az olyan, aki egyszer beiratkozott, de aztán felé sem nézett a könyvtárnak. Helyeselni lehet több vidéki könyvtárnak azt a gyakorlatát is, hogy a nyolcadikosokat az utolsó iskolai év januárjában már elfogadják olvasóként a felnőtt könyvtárban, tehát oda irányítják át őket. (Bár nem bizonyos, hogy mindnyájan elég érettek a felnőtt könyvtár használatára.)

Aranyhidat a felnőtt-könyvtárba belenőtt gyermekolvasóknak!

V. B.

A könyvbarát-mozgalom új, helyi kiadványai

A szemléltető propaganda fellendülése, a könyv- és könyvtárnépszerűsítő eszközök alkalmazásának gyakoribbá válása, a kiadványok mennyiségének növekedése minden országos mozgalom kísérő jelensége. Tehát várható volt, hogy a könyvbarát-mozgalom megindulásával a könyvtárak kiadási tevékenysége is növekszik. Ehhez a könyvbarát-mozgalmon kívül közvetve vagy közvetlenül indítékot adott és hozzájárult a gödöllői bibliográfiai konferencia, a Szakszervezetek Országos tanácsa és a Művelődésügyi Minisztérium közötti egyezmény, valamint a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat és a könyvtárak 1961. nyarán történt megállapodása. Mindezek maguk után vonták bizonyos helyi kiadványfajták (módszertani útmutatók és módszertani levelek, járási könyvtári híradók, rölapok és rölapbibliográfiák, könyvtári plakátok) számának megsokszorozódását is.

Köztudomású, hogy a kiadásban *Békéscsaba* és *Kaposvár* jár az élen. Ez a két könyvtár eddig egymástól különböző irányban folytatott kiadói gyakorlatot. Somogyban a hálózati-módszertani munka erős, ezért főként járási híradókat, megyei módszertani leveleket adtak ki. Békés megyében a tájékoztatást, a meglévő könyvanyag tárgyköri feltárását és az időszeri eseményekhez való kapcsolását tartották fontos feladatnak. Így jöttek létre

ismert, ízléses formájú rölapbibliográfiák, irodalmi előadásokhoz ajánlott könyv-jegyzékek, kis bibliográfiákkal összekapcsolt meghívók.

A *Vas* és *Szabolcs* megyei új kiadványokat — melyeket itt kissé részletesebben ismertetünk — az előbbiekkal összehasonlítva megállapíthatjuk, hogy a somogyi kiadási gyakorlathoz inkább Szabolcs, a békésihez inkább Vas megye mostani kiadási tevékenysége hasonlít.

A Szombathelyi Megyei Könyvtár legfrissebb kiadványaiból (könyvbarát-mozgalmi híradó, a mezőgazdasági dolgozók meghatározott csoportjaihoz szóló annótált rölapbibliográfia, a német kérdésszóló ajánló könyv- és játékfilmjegyzék, a népművelési tanácsadóval közösen kiadott termelészövetkezeti akadémiai tematika illetve könyvjegyzék, valamint a TIT egy-egy ismeretterjesztő előadását kiegészítő könyvjegyzék, amely az egyes előadások hallgatóinak szól) két következtetés adódik: először, hogy a szombathelyi könyvtár — helyesen — kiadási terv szerint dolgozik, másodszor pedig arra törekszik, hogy kiadványai ne csak általában a közönségnek, hanem meghatározott olvasóknak és olvasócsoportoknak szóljanak.

Sajnos a *Vasi Könyvbarát-Híradó* első száma tartalmi és formai szempontból egyaránt gyenge. Ez annál meglepőbb, mert tudjuk, hogy a megyében jól fejlődik a mozgalom. A híradó a valóságnál kevesebbet tükröz.

Az összes többi kiadványt csak dicsérhetjük. Világos tartalmi elrendezés, tiszta tipográfiai kép, rövid és értelmes bevezetők jellemzik őket. Az azonban nem helyeselhető, hogy az ismeretterjesztő előadások hallgatóinak szánt rölapbibliográfiák néhány soros bevezetői szó szerint azonosak. Könnyen előfordulhat ugyanis, hogy valaki mind a négy (vagy akár tíz) előadást meghallgatja, az azonos bevezetés láttára már végig sem olvassa a kapott röpbibliográfiát. (Hangsúlyozzuk, hogy maga a bevezető jó!)

A legfrissebb Szabolcs megyei kiadványok, melyek szerényebb kontósben, sokszor stencillel sokszorosítva jelentek meg, szintén változatos témakörben mozognak. Előttünk fekszik például az áprilisi könyvbarát-napokra szóló meghívók egy-egy példánya, egy kis illusztrált, ismeretlennel ellátott füzet, amely néhány új magyar író könyvét ajánlja, ezenkívül a *Jó szaktudás — többtermelés* című, a mezőgazdasági könyvhónapra kibocsátott, 30 könyvet tartalmazó ajánló bibliográfia, a

A Nyeiregyházi Megyei Könyvtár plakátja, illetve könyvbarátnapi emléklapja

könyvbarát-mozgalom kétszínnyomással készített emléklapja, valamint néhány plakát. A meghívók, plakátok színvonalasak, nyilvánvalóan hozzájárultak a könyvbarát-napok szép sikeréhez. Az új írók műveit ajánló füzetecskét azonban talán érdemes lett volna nagyobb terjedelemben, legalább nyomtatott címlappal és rotaprint sokszorosításban kiadni, hiszen az új irodalom népszerűsítése különösen fontos.

A *Jó szaktudás — többtermelés* c. mezőgazdasági bibliográfiába felvett művek kiválasztása helyes szempontok szerint történt. Olyan művek kerültek bele, amelyek a megyében legfontosabb mezőgazdasági ágazatok támogatására alkalmasak. A felosztás egyszerű, áttekinthető. Helyes az is, hogy csak az utóbbi három évben megjelent műveket vették fel. Az *annotációk* színvonala azonban egyenetlen, a „kevés szóval a lényegét” szabályt nem mindig tartották be. Ha a megírás után egyszerűsítő alaposan elolvasták és lerövidítették volna az annotációkat, a kiadvány színvonala emelkedett volna. Ennek ellenére a bibliográfia jól használható.

A cikk végére hagytuk azt a kérdést, amelyet ez a bibliográfia és „*A mátészalkai járás könyvtárainak 1961. évi éves összefoglaló tájékoztatója* is felvet. A szabolcsi könyvtáraknak jó kapcsolatuk van a megyei, járási tanácsokkal és tömegszervezetekkel. Ez abban is megmutatkozik, hogy egyik-másik kiadványukba előszót, cikket iratnak ezeknek képviselőivel. Sajnos, az említett két kiadványba írt előszó, illetőleg cikkek elvileg és gya-

A Szövetkezeti Könyvterjesztő által kibocsátott könyvajándékosági elzártsívek

korlatilag nem megfelelőek, stílusuk sem kifogástalan.

Az ajánló bibliográfia bevezetőjében például ezt olvassuk: „A mezőgazdasági könyvhónap már hagyománnyá vált. Az emberek egyrésze más alkalommal is olvas könyveket, különösen jó könyveket olvas szívesen”. Ezekkel, az ilyen összefüggésben esetlenül, humorosan ható megállapításokkal mit sem lehet kezdeni. Megdöbbentőek a másik kiadványnak azok a sorai is, amelyek a könyvbarát-mozgalom lényegét így kívánják megmagyarázni: „A tudás forrása a könyv. A mozgalom ezeket a forrásokat kívánja adni... Ne legyen a könyv holt tőke, hanem nyilvánuljon meg közsegeinkben olyan érdeklődés iránta, hogy az „SZÜK KERESZTMETSZETKÉNT” jelentkezzék ismeretszerzésünk útjában.” [!], Majd: Szobánk egyik legszebb rútorja [!] lehet a könyvespolc, vagy a könyvszekrény, melyben benne vannak legkedvesebb könyveink. Szép színes folt lesz ez szobánkba [!], melyen piros, kék, szürke zöld és a szivárvány minden színében ott vannak kedves vendégként Móricz Zsigmond, Mikszáth Kálmán, Jókai Mór, Ady Endre, Gorkij s ki tudja még hány író?” (6. oldal.)

Meggyőződésünk, hogy ha a könyvtárosok a cikkírókkal előzetesen alaposan megbeszéljük a cikk célját, utólag pedig közös, értelmező átolvasás után gondosan kijavíttatják a hibás, vagy félreérthető mondatokat, többet használnak a tanácsok, tömegszervezetek és könyvtárak kapcsolatának, mintha — rosszul értelmezett tapintatból — kritika nélkül közölnek félkézrel készült, kimunkálatlan írásokat.

Iszlai Zoltán

Könyvtári könyvek

bekötése a legjobb kivitelben, a legjobb minőségben, a legrövidebb határidővel

KUN ZOLTÁN

könyvtári könyvek bekötésére specializált könyvkötészetében.

EGER, Alkotmány u. 7. Tel.: 16-30

A JÁRÁSI HÍRADÓK HASZNÁRÓL

A tanácsi kezelésbe adás óta jól elindult és szép eredményeket elérő községeket és könyvtárosokat valahogy népszerűsíteni, a gyengébben dolgozókat pedig valahogyan biztatni, segíteni kellett. De hogyan?

A körlevelek nem feleltek meg e célnak, a személyes beszélgetések két ember „titkai” maradtak. A nem országos érdekű híradásokat az országos lapok nem tudták közölni, a megyei lap szerkesztője — bár szívügyének tekintette a könyvtári mozgalom erősödését — inkább a színes, riportszerű írásokat kedvelte.

S ekkor jöttünk rá, hogy a járásunk könyvtári életét alakító és segítő emberek előtt, tehát a nyilvánosság előtt kell életünkről, fejlődésünkről, hibáinkról beszélni. Ezt pedig úgy érhetjük el, ha publikáljuk a járás könyvtárügye iránt érdeklődők előtt az új módszereket, terveket, feladatokat, rangsorolásokat, és az esetleges mulasztásokat. 1961. év során három esetben adtuk ki jól-rosszul összeállított könyvtári híradónkat, s bátran állíthatjuk, hogy nem eredménytelenül.

Most csak azt a tényt ragadom ki, hogy azok a tanácselnökök, akik az addigi könyvtári jelentéseket csak úgy „futtában” aláírták, ebben viszontláthatták a továbbított adatokat — most már a járás községeinek adataival összevetve. A későbbiek során tehát fellősségeltjesebben vették a tollat kezükbe, hisz a hitelesített adatok az egész járás elé kerültek.

Ugyanis híradónkat valamennyi községi tanácsnak megküldtük, a könyvtárakon, iskolákon, művelődési otthonokon és népművelési ügyvezetőkön kívül. Így egy adott község könyvtári adatait a kiadvány alapján falvanként négy személy is figyelemmel kísérhette. Mondanom sem kell, hogy ez a tény az adatok hitelét nagyban emelte. Híradónk második számának megjelenése után megvizsgáltuk, hogy a kiküldött községenkénti négy példányból mennyi hever valamelyik szekrényben, ablakmélyedésben felbontatlanul. Két községi tanácsnál találtunk csupán felbontatlan híradót. A többit mindenütt megtaláltuk, számos helyen az adott község neve után következő tervszámokat, elért eredményeket ceruzával aláhúzták, néhol megkérdőjelezték, máshol egy-egy község szép eredménye mellé „Ez igen”, „Nem pontos”, „Tévedés”, „Csak szeretné” megjegyzéseket írtak. Ezeket a megjegyzéseket könyvtárosok, tanácselnökök, titkárok tették egy-egy általuk példaképnek tekintett, vagy jól ismert község esetében.

Az ilyen apró jelekből azt a következtetést szűrtük le, hogy az azelőtti egyedi, elszigetelt könyvtári tevékenység bekerült a köztudatba, és azt számontartják, sőt véleményt is formálnak róla. Tehát a közérdeklődés is felénk fordult. Mondanom sem kell, hogy milyen segítség ez számunkra, hisz így számos problémát, eredményt a nyilvánosság elé lehetett tární. Amikor a megyei lapunkban is írtak híradónkról, méginkább ismertté vált a könyvtári élet. A híradónkban „kiszerveztett”, hanyag munkát végző könyvtárost alig lehetett meggyőzni arról, hogy a bírálat miatt nem kell búskomorságba esnie, inkább arra kell törekednie, hogy sürgősen megfogja a dolog jobbik végét. Ha pedig két könyvtáros találkozott, feltétlenül szóba került a híradó is.

Olyan esetekről is tudomásunk van, hogy vb. ülésekhez, valamint a pártszervezetek kulturális terveinek előkészítéséhez könyvtári vonatkozásban felhasználták híradónkat. Hisz adataink a mindenkori képet tükrözték. Elértük, hogy könyvtárosaink idejében megkapták feladataikat, mégpedig a járás egész könyvtári fejlődésébe ágyazva őket. Például az elmúlt év március első heteiben már kiadtuk az azelőtti év értékelését, és az egész évre szóló tervszámokat, meg a konkrét feladatokat. Minden számban felhívtuk a figyelmet az állománygyarapításra; híradónk segítségével értük el, hogy egyes tanácsok fizették — és azóta rendszeresen fizetik — a könyvtáros tiszteletdíját a hozzájuk tartozó anyai könyvtárak esetében is. A híradóban vetettük fel egyes községek könyvtárának elhelyezési problémáit, a tanácsi kezelésbe adás lényegét, és írtunk a pénzügyekről is.

Híradónkat nem tekintjük „járási folyóiratnak”, hanem időszerű kérdéseket ismerető, könyvtárügyi tájékoztatónak. S ma, amikor a járásokban megalakultak a népművelésügyi osztályok, az ő segítségükkel, irányításukkal feltétlenül emelni kell a híradó színvonalát, s szélesíteni profilját, hogy szóhoz juthasson benne mindenki, aki törődik a járás könyvtárügyének fejlesztésével. Ebben látom híradónk továbbfejlesztésének az útját. Legutóbbi számunk (1962. 3. sz.) már ilyen szellemben készült, s gondozását a járási művelődésügyi osztály vállalta az egységes művelődésügy érdekében.

Természetesen a jövőben még többet kell adni a külalakra, a hibamentességre, a tartalom színességére, az ötletes szerkesztésre, egyszóval a minőségre. Le kell végérvényesen küzdeni a stencilezett kiadványok iránti közönyt, hisz nem feltétlenül

fontos, hogy a híradó nyomdai úton jelenjen meg. Azonban ügyelünk arra is, hogy a sokszorosított szöveg jól olvasható legyen, ne forduljanak elő híradónkban rosszul leközölt oldalak, mivel ez a hiba nagyban csökkenti az egész vállalkozás sikerét. Véleményem szerint, a jövő módszertani munka gerince a híradó. Ezért fordítsunk rá nagyobb gondot, s a megye, valamint a járáások együttesen keressük meg a legjobban járható utat, dolgozzuk ki a híradók szerkesztésének legjobb módszereit.

Farkas József

*A József Attila olvasómozgalom és a tagtoborzás**

Községünk, Kunágota 5573 lakosú nagyközség Békés megyében, 1959. december 31-én azonban csupán 396 kötetes könyvtárral rendelkezett a falu, ha egyáltalán könyvtárnak lehetett nevezni ezt a tanácsháza egyik szekrényébe bezárt könyvvállományt. 1960 első napjától vettem át a könyvtárosi teendőket, első ténykedésem a könyvanyag elszállítása volt a tanácsházáról. A tanácsstíkárral megbeszéltük, hogy a könyvtár megnyitását a hangos híradón közlik, mire én kiálltam az ajtóba, és a könyvtárba szólítottam a járókeleket, főleg olyanokat, akikről tudtam, hogy szeretik a könyvet.

Egyesek legyintve tovább mentek, mondván, hogy ők olvasnak ugyan, de csak bibliát, néhányan azonban ezekkel a szavakkal jöttek be: „No, végre nem kell Mezőkovácsházára járni könyvekért, ha olvasni akarunk.” Január 25-én, amikor a járási könyvtár vezetője meglátogatott bennünket, már 46 olvasónk volt. Az ő tanácsára hirdettem meg falragaszon a József Attila mozgalmat is, melynek következtében taglétszámunk emelkedett, bár nem elég gyorsan. Az volt a baj, hogy a 16 éves korhatárhoz kötöttem a mozgalomban való részvételt. Erre leszállítottam a korhatárt, a mozgalmat kiterjesztettem a 14 év körüliekre is. Különös okom volt e lépésre: községünkben ugyanis több szekta működik, tagjaik bigottan vallásosak. Több ilyen „hívő” figyelmét hívtam fel az olvasásra, de a feleletük az volt, hogy ők bűnnek tartják minden olyan könyv elolvasását, ami nem vallásos tárgyú. Rájöttem arra, hogy a szektákhoz tartozó családokba csak a gyermekolvasókon keresztül hatolhatnak be könyvek, mégpedig elsősorban a mesékönnyvek.

Amikor tehát a 14 év körüliekre is kiterjesztettem az olvasómozgalmat, taglétszámunk hirtelen megnőtt, úgy hogy nem győztem könyvvel ellátni az olvasókat. Szerencsére alkalmam nyílt a tanács művelődési állandó bizottsága előtt beszámolni a könyvtár fejlődéséről, aminek ha-

tására 8000 forintot kaptunk a tanácstól vásárlásra. Évvégére a tanács és a Mezőkovácsházai Járási Könyvtár segítségével 940 kötetre gyarapodott az állomány. Az olvasók száma 455-re nőtt, a József Attila mozgalomban résztvevő fiatalok között pedig 80 bronz-jelvényt osztottunk szét. Tiszteletdíjam havi 100 forint volt ekkor.

1961-re különösen a tagtoborzás és a József Attila mozgalom tekintetében néztünk nagy várakozással. Sajnos, a József Attila mozgalom egyszerre csak akadozni kezdett. Értesítést kaptam, hogy a résztvevők alsó korhatárát a 16 évben kell meghatározni, és a mozgalmat csak a KISZ-titkárokon keresztül indíthatom meg. Mivel községi KISZ-titkárunk nem volt, a termelőszövetkezeti KISZ-titkárokhoz fordultam. Az egyik ígéretet is tett az úrlapok beszerzésére, a másik nem ígért semmit. Mivel sem úrlapokat, sem jelvényeket nem szereztek, a mozgalmat nem tudtam megindítani. Így olvasótáborom is csak 472-re nőtt, holott tavaly év végére már 1600 kötetes állománnyal rendelkezünk.

Az idén január elsejével azután újra meghirdettem a József Attila mozgalmat, amelyet kiterjesztettem a 14—16 év közötti fiatalok közül azokra is, akik tavaly már tagjai voltak a könyvtárnak és tevékenyen részt vesznek új olvasók toborzásában. Ennek hatására már az év első négy hetében 375 olvasót írtunk be, a tavalyi egész olvasólétszám csaknem 80 százalékát. (Tiszteletdíjam időközben havi 300 forintra emelkedett.)

A József Attila mozgalomnak mi igen nagy jelentőséget tulajdonítunk. Örömmel nézünk, hogy milyen büszkén viselik jelvényüket azok, akik még 1960-ban megkapták. A mozgalom határfokának növelése céljából kérem, hogy tegyék lehetővé, hogy az úrlapokhoz és jelvényekhez közvetlenül jussanak hozzá azok, akik szívügyüknek tekintik a mozgalmat és ezáltal a fiatalok rendszeres olvasását is. Pályázóim már nagyon várják a jelvényeket.

Rigó József

„Az olvasószolgálati módszerek” c. pályázatra beküldött frás.

Kiskönyvtárak elhelyezése régi épületben

Kiskönyvtáraink vezetői közül sokan kerülnek abba a helyzetbe, hogy könyvtár-ruk bővítését régi épület felhasználásával kell megoldaniuk. Előfordulhat az is, hogy a könyvtár egyidejűleg két-három régi épület vagy épületrész között választhat. Olykor meg a könyvtáros kell, hogy kezdeményezőként lépjen föl, néhány ilyen célra alkalmas épület kiválasztásával. Ehhez viszont szükségesek bizonyos építészeti ismeretek is.

I.

A kijelölt épületeket elsősorban a szárazság — nedvesség szempontjából kell megítélnünk, ugyanis a nedves épület könyvtári célra nem alkalmas, viszont víztelenítése — az esetleges más elképzelésekkel, vagy állításokkal szemben — igen nagy anyagátoldozatot jelenthet.

Nedvesség szempontjából az épületnek két részét, a lábazatot és a tetőt kell megvizsgálni.

A fal sötétebb árnyalata, a fehér sóvirágok — e kettő rendszerint együtt jár — a rétegekben lerepedező vakolat és tégladarabok árulják el a nedvességet. A tetőbeázások, vagy csőrepedések okozta nedvesség a hiba megszüntetése után elmúlik, a fal kiszárad. Viszont a fal lábazatán gyakran tapasztalható átázás mindig tartós. Természetesen a hiba megszüntetése itt is javíthat a helyzeten, de ez sokszor olyan összegbe kerülne, amely miatt gyakorlatilag célszerűtlen a megvalósítás. A lábazati nedvességnek ugyanis nem a falra verődő esővíz az oka — mint azt a víz látható magassága alapján gyakran feltételezni szokták —, hanem a talajvízszint magassága, és az épület vízszigetelésének részleges sérülése, vagy teljes hiánya. A falra verődő esővíz nem húzódik be mélyen, és az eső után elpárolog. Viszont a talajvíz az eső elállta után is

nedvesíti az épületet, még akkor is, ha a kutakban megfigyelhető szintje néhány méterrel az épület alatt van, mert a víz bizonyos talajokban — például homok — különösen magasra felszívódik.

Ezekből világosan következik, hogy az épület külső szigetelése nem lesz elégséges, az alapfalak, és az épület alatti részek teljes szigetelésére kell gondolni. Csak akkor van remény az épület kiszáritására, ha az eredetileg jó szigeteléssel épült, s a lábazati nedvesség csak egy-két, jól meghatározható ponton jelentkezik. Ilyenkor nyilvánvaló, hogy helyi jellegű sérülést szenvedett a szigetelés — esetleg már az építkezés idején, vagy később, például háborús seb, vagy más rongálódás következtében — s ez a baj könnyen orvosolható.

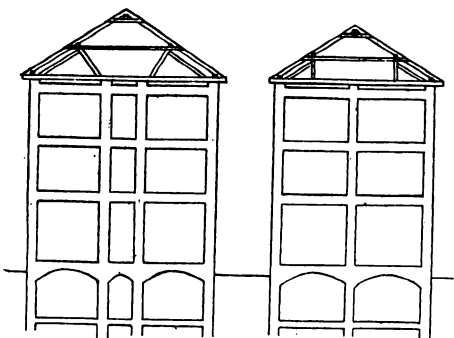
II.

A második szempont, amely szerint az épületeket meg kell vizsgálnunk, a teherbírás. (Ez természetesen csak többszintű, vagy alapincézett épületeknél jön szóba.) A könyvtár ugyanis nem átlagos terhelést gyakorol az épületre, hanem átlagon felülit. Ezt sohasem szabad elfelejteni. Minden könyvtárban a legnagyobb súlyt a raktár hordozza. Minél tömörebb a raktár, annál nagyobb terhelést jelent. Ez végső soron az 1000 kg/m³ értéket is elérheti, amiből az következik, hogy egy 3 méter belmagasságú — átlagos — szobában az egy négyzetméterre eső terhelés 3000 kg is lehet. (Ennek jelentőségét akkor értjük meg teljesen, ha figyelembe vesszük, hogy az épületek födemeit (200–300 kg/m² terhelésre méretek.) A 3000 kg természetesen végtelen érték, ami a gyakorlatban, különösen kiskönyvtáraknál, nem szokott előfordulni, de nem árt emlékeztetni rá, hogy a terhelés jelentőségével tisztában legyünk.

Terhelési számításainkban a következő adatokra kell támaszkodni:

<i>a papír fajsúlya</i>	0,7—1,2 kg/dm ³
<i>a könyv fajsúlya</i>	0,6—1,1 kg/dm ³

A könyv fajsúlya azért alacsonyabb a papirénál, mert a könyv sohasem tömöríthető annyira, mint a papír. A könyvek túlnyomó része 1,0 kg/dm³-nél könnyebb. (Úszik a vízen!) Ezt az értéket csak a nagyalakú, műnyomó papirosra előállított albumok haladják meg, amelyeknél a papír fajsúlya magas, és a simított műnyomó lapok közül a levegő teljesen kiszorul. Mennyiségük a gyakorlatban csekély szokott lenni, s így a könyvek átlagából eredő terhelés felső — biztonságos — határértékének az 1,0 kg/dm³-t tekint-

1. sz. ábra. Régi épületek keresztmetszete

hetjük. Ezzel a kerek értékkel tévedésmentesen lehet számolni. (Ha egy könyvtár anyagában nagyon látszik a nehézfajsúlyú könyvek aránya, célszerű előzetes súlyelemzést végezni.)

Egy megrakott könyvvállvány súlya összesen kb. 400 kg. (1 méter hosszú állványszakaszokra számítva, és 2,2 méter állványmagasságot feltételezve.) Ezen hozzávetőleg 360 dm³ könyv férhet el, ami 360 kg-ra tehető. Ehhez jön az állvány önsúlya:

<i>vas</i>	20 kg/állványfolyóméter
<i>fa</i>	40 kg/állványfolyóméter

Mínthogy a könyvszekrényeknek számtalan változatuk van az egyszerű üvegezett tárlóktól a fafaragványokkal dúsan terhelt reprezentatív darabokig, a szekrényekre még csak útmutató számot sem lehet adni, darabonként kell felbecsülni őket.

Az itt számított állványoktól eltérő méretű állványok becsléséhez biztonságos alapot nyújt az egész állvány felmérése dm³-ben. A dm³-ben kapott eredmény számszerűleg azonos a kg-ban előfordulható legmagasabb értékkel. Az egyes szakaszok súlyának megállapítása után összegezzük a részeredményeket.

Az olvasószolgálati és szolgálati helyiségekre csak akkor kell kiterjeszteni a súlyelemzést, ha azokban a helyiségekben nagyobb mennyiségű könyv tárolására rendezkedünk be, például szabadpolicos rendszerű olvasó, vagy kölcsönző helyiségben. Ilyen esetekben az egyes olvasókra és könyvtárosokra — akik egyidejűleg jelen lehetnek ott — fejenként 100 kg-ot számítunk. (Azért kell az átlagos testsúlynál többet számítani, mert az emberek mozgásuk közben — lépéseikkel — nemcsak a könyvekhez hasonló ún. statikus terhelést okoznak, hanem dinamikus hatásokat is kiváltanak.)

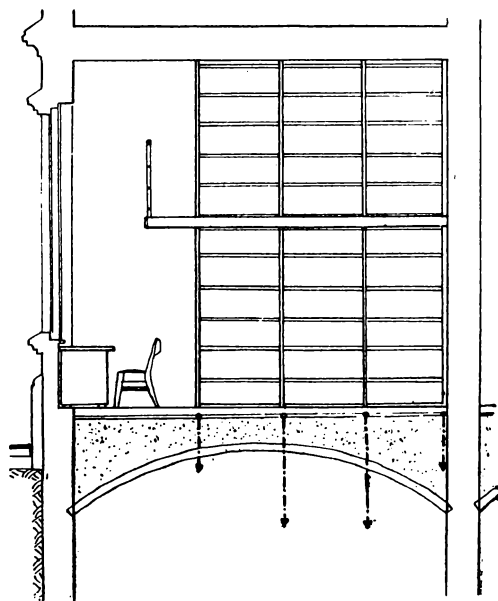
III.

Ha a felsorolt adatok ismeretében megvizsgáljuk kijelölt épületeinket a teherbírás szempontjából, azt kell megállapítanunk, hogy a végeredményként kapott teherösszeget az épületnek mekkora területére kell, vagy lehet elosztanunk. A számítások megkönnyítésére szolgálhat — különösen ha nem áll módunkban az adott időpontban építészeti szakvéleményt beszerezni — az alábbi néhány útmutató adat.

Az egykori MNOSZ szabvány a régebbi építési gyakorlat alapján állította fel kategóriáit az épület-födémek teherbírásának kialakítására. A néhány fontosabb kategória a következő:

<i>közönséges (járható) padlásokon</i>	150 kg/m ²
<i>kisigényű lakásokban</i>	150 kg/m ²
<i>lakásokban, irodákban, kórházakban</i>	200 kg/m ²
<i>iskolákban, középületekben</i>	300 kg/m ²
<i>tömegek befogadására alkalmas középületekben és lépcsőházakban</i>	4—500 kg/m
<i>járművel járható födémeken</i>	600 kg/m ²
<i>raktárakban</i>	600—3000 kg/m ²

Bizonyos támpontot jelent tehát, ha tudjuk, hogy milyen céllal emelték az épületet, vagy azt az épületrészt, amely könyvtárunk elhelyezésére szolgálhat a jövőben, és pontosabban tudunk tájékozódni akkor is, ha bizonyos épületszerkezeti alapelvek ismeretében járunk el. Az 1. sz. ábrán régi, többszintes épületek leggyakoribb szerkezeti sémái láthatók. Az épület három, illetve négy főfala a teherbíró talajrétegig megy le. Lábazatuk között az alsó sorú helyiségek révén hasznosítják. Ennek padlója a talajon fekszik, teherbírása csaknem egyenlő a talajével. Az alsó sorban ezért gyakorlatilag bármekkora teher elhelyezhető. Többnyire raktárnak is használják, könyvtárnak azonban ritkán alkalmas, mert szellőzte-

2. sz. ábra. Boltív féloldalas terhelése

tése és szárazsága rendszerint nem felel meg a kívánalmaknak.

Az alagsor felett általában nagy teherbírású boltozat-födémeket szoktak beépíteni nagyforgalmú üzletek, színház vagy mozi-termek, raktárak (könyvtárak) elhelyezésére. Teherbírásuk több tényezőtől függ (feszítávolság, boltívmagasság, anyag, az épület kora stb.), és elérheti a 3000 kg/m^2 értéket is. Számolni kell azzal, hogy a statikai szakértő ennél alacsonyabb értéket fog szakvéleményében megállapítani, sőt azt még egy biztonsági szorzóval is megtoldja, s így a megengedett terhelés $1000\text{--}1500 \text{ kg/m}^2$ lesz, de eddig a határig nyugodtan lehet terhelni, éppen az imént elmondottak miatt.

Gyakorlati példaként a Vízügyi Könyvtár felmérésére lehet hivatkoznunk. Itt tekintetbe véve az $1,0$ méteres boltívmagasságot, $5,3$ méter feszítávolságot, az épület 90 éves korát és az annak idején szokásos építési módot, 1000 kg/m^2 terhelést engedélyeztek.

A boltíveket — a lehetőséghez mérten — szimmetrikusan kell terhelni. Erre az építész szakvélemény ki szokott térni, megadva az egyoldalas terhelés határértékét is. (Általában 70% -a a kétoldalinak.) Fokozottan fel kell hívni erre a figyelmet, mert gyakran alkalmazzák a *2. sz. ábrán* látható jellegzetesen féloldalas berendezési elvet.

Az épületek további szintjeinek födémjeül sík födémeket szoktak alkalmazni szerkezeti okokból. A sík födémek teherbírása nem éri el a boltozatokét. Külső rátekintéssel nem becsülhetők fel. Általában 200 kg/m^2 -re méreteztek ezeket, de előfordulhatnak ennél jobb értékek is, ha az épület eredeti funkciója azt megkövetelte. Így, mint láttuk, közigazgatási intézmények, szórakozóhelyek, laktanyák és tömegek befogadására rendelt egyéb épületek födémjei esetében magasabb érték feltételezhető.

A fentebb elmondottakból következik, hogy ha bármi okból magasabb szintre — síkfödém fölé — kényszerülne a könyvtár, akkor ott raktárt nem lehet elhelyezni, mert $2\text{--}3$ méternél nagyobb tengelytávolságokat kell megállapítani, hogy a terhelést a raktár lazításával elég alacsony szinten tartsuk. (Az állványok közé eső részt még így is kihasználatlanul kell hagyni, ott még munkahelyet nem szabad berendezni.) Ezért ilyen épületrészben az egyetlen megoldás a falak mentén, egy sorban elhelyezett könyvvállvány. Természetesen ehhez igazodva kell felállítani a többi berendezést is.

Az épület túlterhelése a falak, födémek megrepedezésére, a padlózat fellazulására, a véletlenül összejátszása esetén pedig

egyenesen katasztrófára vezet. A túlterhelt épület véletlenül nélkül is idő előtt használódik el. (Ilyen sorsra jutott az Országos Műszaki Könyvtár régi épülete és az egyik egyetemi intézeti könyvtár.)

IV.

Az épület belső terét belső főfalak és beépített válaszfalak osztják megfelelő részlet-egységekre. A teherhordó belső főfalakat vastagságukról könnyű felismerni. Ezek minden szinten egymás felett helyezkednek el, a födémeket hordják. A válaszfalak vékonyak, csak hő- és hangszigetelés a feladatuk, az alattuk és fölöttük levő emeletek falaitól függetlenek. A válaszfalak súlyát a födém hordja, így ezek tetszés szerint kibonthatók, áthelyezhetőek, beépíthetőek, minden olyan födém felett, amely egyébként könyvtári célra alkalmas. (300 kg/m^2) A válaszfalak súlyát a terhelésbe bele kell számítani, de jelentőségük ilyen értelemben csökken, mert a technika fejlődésével a korszerű hő- és hangszigetelő anyagok, rabitz-falak, habosított műanyagok stb. ma már alig néhány kg/m^2 súllyal növelik a terhelést. Könyvraktári célra is alkalmas boltíves födém esetén (1000 kg/m^2) a legkönnyebben beszerezhető bármilyen téglafal beépíthető. A korszerű könyvtár-építés elve, az átalakíthatóság, tehát régi épületben is megvalósítható.

A belső tér megosztása régi épületnél felmerülhet függőleges vonatkozásban is. A régen — különösen földszinten — szokásos terem sor belső magassága nem ritkán 5 méter, vagy annál is több. Mai élet-szemléletünk mellett ezt a magasságot még az olvasóterem sem igényli, a könyvraktárban pedig egyenesen pazarlás. Éppen ezért célszerű a belső magasság megosztása egy utólag beépített szinttel. A könyvraktárban az új szint lehet teljes, főfaltól főfalig terjedő. Olvasóteremben azonban — esztétikai megfontolásokból — csak a részleges, galériás változat ajánlható. Ha a belső, függőleges megosztás szerkezete az eredeti szint födémét terheli — például, ha a járófelületet a könyvvállványok tartóoszlopaira építjük rá — ezt a terheléstöbbletet figyelembe kell venni. Ha azonban a galéria közvetlenül a főfalaknak adja át terhelését, akkor ezt nem számítjuk.

V.

A megvilágítás, valamint a zajos környezet kikerülése, illetve elszigetelése olyan feladat, melynek normáival nem szükséges különösebben foglalkoznunk.

Kinek-kinek egyéni tapasztalatai segítséget adnak az egyes helyzetek mérlegeléséhez. Ezek a problémák a könyvtár elhelyezése szempontjából másodlagosak.

A könyvtáros természetesen sohasem oldhatja meg könyvtárépítési feladatát építész nélkül, de nagy vonalakban ismer-

nie kell azokat a lehetőségeket, melyeket számára az egyes épületek nyújtanak, hogy a szakember véleménye szerint ne érhesse váratlanul, ne kelljen mindenben alárendelnie magát az építész esetleges egyoldalúságának.

Urbán László

A kisközségek könyvtári problémái

A könyvtáros idei első számában Szőnyi László a kisközséges megyék könyvtári problémáival kapcsolatban sok olyan gondolatot vetett fel, melyekkel érdemes, és kell is foglalkozni. Baranya ilyen szempontból még Borsodnál is nehezebb helyzetben van, mert községeinek csaknem a fele 500 lakoson aluli.

Baranyában 1960-ban kezdődött a könyvtárak tanácsi kezelésbe adása. Ebben az évben pedig a Művelődésügyi Minisztérium 600 000 Ft-ot adott könyvtári címek nyitására.

Az első évben a megyében 90 könyvtár került községi tulajdonba, a községek lélekszámától függően 4—10 000 Ft összegű költségvetéssel (10 000 Ft-os nagyon kevés volt, a megyében csupán kettő).

A következő évben mindössze 14 könyvtárat adtunk tanácsi kezelésbe, mivel csak ennyi község tudta vállalni a költségvetési fedezetet.

Az idén pedig már egyet sem adhatunk tanácsi kezelésbe, mert a megyei pénzügyi osztály nem járult hozzá könyvtári címek nyitásához, még abban az esetben sem, ha azt az illető község a saját költségvetéséből gazdálkodik ki.

Jelenleg tehát az a helyzet, hogy a megye 318 falusi könyvtárából 104 van tanácsi kezelésben, s rendelkezik önálló költségvetéssel. A többi községben — a más megyékben tapasztalt gyakorlattól eltérően — még egész minimális összegű könyvtári cím nyitására sincs lehetőség.

A baranyai községek — mint már fentebb utaltam erre — még a borsodi községeknél is alacsonyabb lélekszámúak. Íme, a táblázat:

500 lakosig	151 település	47,5 %
1000 lakosig	113 település	35,5 %
2000 lakosig	39 település	12,3 %
5000 lakosig	15 település	4,7 %
Összesen	318 település	100 %

E statisztika — a borsodival összehasonlítva — igen kedvezőtlen képet mutat. A községek 47,5%-ban — szemben a borsodi 22%-kal — 500 főn aluli a lélekszám.

264 községben pedig a lakosok lélekszáma nem éri el az 1000 főt. (A megye összes településeinek 83%-a, szemben a borsodi 53%-kal.)

Ezek szerint megyénkben még élesebben vetődik fel a kérdés: érdemes-e az 1000 lakoson aluli községek könyvtárait tanácsi kezelésbe adni? Nálunk a községi tanácsi kezelésbe adott könyvtárak megszólása a lélekszámhoz viszonyítva az alábbi képet mutatja:

		%
500 lakoson alul intézményesítve	13 község	4
1000 lakoson alul intézményesítve	47 község	14,5
2000 lakoson alul intézményesítve	32 község	10
5000 lakoson alul intézményesítve	12 község	3,7

A táblázatból is látszik — ami természetes is —, hogy elsősorban a nagyobb községek könyvtárait adtuk tanácsi kezelésbe, ha erre egyébként megvoltak a feltételek. Az összes települések 32,2%-a tanácsi kezelésben van, a többi még letéti könyvtár, s ahogy a jelekből látszik, egyelőre az is marad.

Véleményünk és eddigi tapasztalataink szerint az 500 lakoson felüli községek könyvtárait már érdemes intézményesíteni, ha mellette fenntartjuk és alkalmazzuk a letéti állományt cseereanyagként. Ha a könyvbeszerzési keretük kevés is (átlag 2—3000 Ft), mégis, amit abból vásárolnak, az többlet állományt képez, s ebből lassan-lassan kialakul a könyvtár törzsállománya. Az egyéb könyveket a letéti állományból adjuk.

Meglátásunk szerint azok a tanácsok többet törődnek könyvtáraikkal, melyek ténylegesen is gazdái lettek. Ez a törődés mind erkölcsi, mind anyagi és egyéb támogatásban is megnyilvánul.

A könyvtárak helyiség és berendezés gondjait is komolyabban igyekeznek megoldani a tanácsi kezelésű könyvtárak felelős vezetői, mint a letéti könyvtárak esetében.

A 104 tanácsi kezelésbe adott könyvtár könyvbeszerzési kerete költségvetésből 341 270 Ft, községfejlesztésből 31 980 Ft, összesen tehát 373 250 Ft, míg a 214 letéti

könyvtár állománygyarapítására költségvetésből 173 000 Ft, községfejlesztésből 76 280 Ft, összesen tehát csak 249 280 Ft áll rendelkezésre, annak ellenére, hogy megyénkben is megmaradt a letéti állomány gyarapítására költségvetésileg biztosított teljes összeg.

Ha a falusi könyvtárak (letéti + közsegésített) költségvetési könyvbeszerzési keretét vesszük alapul, ebből az idei évben 1 lakosra 2,25 Ft esik, a községfejlesztési alapból pedig 0,57 Ft, vagyis összesen 2,82 Ft.

Az elmondottak alapján főleg három vonatkozásban szeretnék hozzászólni Szőnyi László cikkéhez. Ezek:

1. Kell-e a kis településeken nagyobb kötetszámú könyvállomány kialakítására törekedni?

2. Milyen anyagot szerezzen be a kis község könyvtára?

3. Merre keressék a kisközséges megyék a kibontakozás útját?

Az első két kérdésre körülbelül azonos feletet adnánk. A jelenlegi törzsállomány a megjelent három jegyzék alapján már 1000 kötetten felül van. A kis községek nem is gondolhatnak arra, hogy a törzsállomány teljességére törekedjenek, nem-hogy még egyéb anyaguk is legyen. De véleményünk szerint felesleges is a 4—500 lelkes, vagy annál még kisebb községben ekkora állomány, mégha anyagi lehetőségük erre módot is adna. Nem is lenne indokolt, mert 1962 végére 1000 lakosra 750 kötetrel tervezünk, s az ötéves terv végére 1000 lakosra 1200 kötet az el-erendő cél.

Ha a kérdést erről az oldalról közelítjük meg, rögtön felvetődik egy másik probléma is. Baranya községeinek majdnem fele 500 lakoson aluli. Az ötéves terv végére egy-egy 500 lakosú községben 600 kötet könyvet kellene biztosítani, az idei év végére pedig 375 kötetet kell elérnünk. Ekkora könyvmennyiség mellett lehet-e beszélni gyűjtőkörrel, gyűjteményi jelleg-ről?

Ilyen kis könyvtárak esetében — ha tanácsai kezelésben vannak — az igen csekély költségvetési keretükből elsősorban csak a legfontosabb törzsanyag beszerzésére gondolhatunk, s a letéti állomány gyakori cseréjére kell építenünk. Ha letéti könyvtárról van szó, akkor is egy kisebb letét gyakori cseréje oldja meg egyelőre a kérdést.

A harmadik kérdéssel kapcsolatban Szőnyi László mindhárom javaslata jó és elfogadható, ha meg is valósítható. Jelenleg mégis az első megoldás látszik a legjobbnak, amely a nagyobb, központi községek köré tömörítené a kis, apró köz-

ségeket. Ez az út vezet leginkább a nagyobb könyvtárak teljes önállósága felé.

Ha a tervezett közigazgatási átszervezés megtörténik, úgy gondoljuk, hogy ez a megoldás kerül előtérbe, s a közigazgatási központok könyvtárai lesznek a főfoglalkozás, vagy átmenetileg legalább félnapos elfoglaltságú könyvtárossal működő körzeti központok. Ezek látják majd el könyvanyaggal (saját vagy letéti állományukból) a hozzájuk tartozó községek könyvtárait. Látni kell azonban azt is, hogy ez a megoldás államunknak még nagyobb megterhelést jelentene, mint megyénként esetleg több bibliobusz beállítása, mert például csak Baranyában is 107 státust kellene erre a célra szervezni.

A bibliobuszról való kölcsönzés feltételül a legjobb megoldást jelentené, éppen a borsodi cikkben változt előnye miatt. Ezenfelül az egész olvasómozgalom minőségi ellátása szempontjából is igen előnyös lenne, mert egyszeriben megváltozna az olvasókkal való foglalkozás, azok nevelése, irányítása stb. S anyagi-lag sem jelentene nagyobb megterhelést, mint a „körzetesített” könyvtárak főhivatású könyvtárosainak a béralapja. Mégis, ez a megoldás, éppen a baranyai útviszonyok és a községek nagy száma miatt még elég távoli lehetőségnek tűnik.

Egyelőre tehát nem marad más megoldás, mint a jelenlegi gyakorlat fenntartása. Eredetileg az volt a tervünk, hogy az 500 lakoson felüli községek könyvtárait tanácsai kezelésbe adjuk. Ez kb. 160 könyvtárat érintett volna. Pénzügyi hatóságaink állásfoglalása miatt azonban mégis kénytelenek voltunk a fentebb írt 104 átadásnál megállni. (Persze ez nem jelenti azt, hogy belenyugszunk az elutasításba.) Ha más megyékben van megoldás, Baranya sem lehet kivétel. De ha sikerül is még 40—50 könyvtárat tanácsai kezelésbe adni, akkor is kb. 150 letéti könyvtárunk marad, amelyeket a rendelkezésünkre álló letéti anyagból kívánunk úgy ellátni, hogy életképes könyvtárak legyenek. Ha pedig akár anyagi, akár tárgyi nehézségek miatt egyik-másik ezek közül nem működik eredményesen, s az útviszonyok az autós ellátást lehetővé teszik, feltétlenül azt kell tennünk, hogy ilyen községeinket a művelődési autó forgalmába kapcsoljuk bele.

Szőnyi László azon javaslatát, hogy az érdekelt kisközséges megyék könyvtárosai közös megbeszélésen vitassák meg a megoldást, helyeseljük.

Józsa Dénes Piroska

A könyvbarát-mozgalom új hajtása Csongrád megyében

Csongrád megyében az elmúlt évben, 1961-ben 1960-hoz viszonyítva tovább javultak a könyvtárak működési feltételei, mert 28-ról 33-ra emelkedett az önálló helyiséggel rendelkező községi könyvtárak száma (összesen 63 községünk van), az egy lakosra jutó könyvbeszerzési keret pedig 1,3 Ft-ról 2,06 Ft-ra nőtt. (Sőt, remélhető, hogy az idei fejlesztés jóval meghaladja a múlt évit.) De az anyagi támogatás mellett növekedett a könyvtárak társadalmi megbecsülése is.

Ezeknek az eredményeknek alapján határoztuk el a Nótanács megyei szervezetével, hogy a könyvbarát-mozgalom keretében nőolvasómozgalmat szervezünk Csongrád megyében, amelyet Kállai Éváról, az 1956-os magyarországi ellenforradalom következtében mártírhalált halt kommunistáról nevezünk el. Az olvasómozgalom nem terjed ki a megye valamennyi községére, hanem csak 25-re, ahol többé-kevésbé megvannak a mozgalom szervezési és könyvtári feltételei.

Terveink szerint az olvasómozgalmat (melyet az 1962. április 4-től 1963. március 8-ig terjedő időszakra szervezünk) tapasztalataink alapján a későbbiekben kiszélesítjük, és tartalmában is továbbfejlesztjük.

A „Kállai Éva olvasómozgalom” célját röviden a következőképpen fogalmazhatjuk meg: a falusi asszonyok gondolkodásának szocialista szellemű nevelése, általános és irodalmi műveltségének fejlesztése a „szabad idő” hasznos eltöltésére való ösztönzés.

Részt vehet az olvasómozgalomban minden, 16. életévét betöltött nő, aki a helyi (községi) könyvtárba beiratkozik; ugyanis a mozgalom egyik fontos célkitűzése minél több új nőolvasó szervezése a felsorolt falusi könyvtárak tagjainak sorába.

Az olvasómozgalomhoz olyan könyvjegyzéket készítettünk, amely 4 csoportra osztja az elolvasásra meghirdetett alkotásokat:

1. ismeretterjesztő művek,
2. klasszikus és mai magyar irodalom,
3. szovjet irodalom,
4. világirodalom, klasszikusok és mai külföldi irodalom.

Mind a 4 csoportban 15 mű, illetve 15—15 író egy-két, elolvasásra javasolt műve szerepel. *A követelmény mind a négy csoportból 2—2 könyv, összesen 8 mű elolvasása.* A könyvjegyzékből mindenki a maga ízlésének, irodalomban való jártasságának és a helyi könyvtár állományának megfelelően választhatja ki a neki tetsző mű-

veket. Az elolvasott művekről beszámolni nem kell.

A könyvjegyzék összeállításánál több szempontra kellett ügyelnünk. Tekintettel kellett lennünk falusi könyvtáraink *törzsállományára*, a falusi asszonyok *olvasási igényére* és ezzel összefüggésben alkalmazni kellett a *fokozatosság* (könyvben — nehezebben olvasható művek megosztásának) *elvét*, ügyelni kellett az *asszonyok érdeklődési körére*, úgy kellett válogatni, hogy fiatalok és idősebbek egyaránt találjanak maguknak olvasnivalót. Sőt olyan szempont is közrejátszott, hogy esetleg a megjelölt mű megjelen-e a közelmúltban valamelyik népszerű (Olcsó Könyvtár, Kincses Könyvek, Aranykönyvtár, Milliók Könyve) sorozatban.

Fontosnak tartottuk, hogy *szépirodalmi műveken kívül az ismeretterjesztő irodalom is megfelelően szerepeljen*, ezért külön csoportot csináltunk belőle. Megtalálható e csoportban többek között Ákos Vasárnap (Istenek nyomában); Buga Jó egészség falun, tanyán; Hirschler—Péter—László Anyák könyve; Székely Élet — ember — világ c. műve. A magyar irodalomból (2. csoport) főként mai írók műveit vettük fel a jegyzékre (Berkesi Magány, Bihari Holnap, Fekete Gy. Fiatalasszony, Molnár G. Márta stb.). A szovjet irodalomból (3. csoport) igyekeztünk a legújabban megjelent műveket is besorolni (Granyin *Esküvő után*, Kocsetov *A Jersov testvérek*, Nyikolajeva *Útközben*, Szimonov *Élők és holtak* stb.). A legnehezebb dolgunk a klasszikus és a mai külföldi irodalom (4. csoport) összeállításánál volt. A klasszikusok (Dickens, Stendhal, L. Tolsztoj stb.) mellett felvettük a jegyzékre Hemingway, A. Maltz, Pratolini, A. Seghers és Traven egy-egy művét is.

Az *olvasómozgalom szervezése* elsősorban a nótanácsok és a könyvbarátok közös feladata, de részt vesznek az olvasótoborzásban a könyvbarát-mozgalmat kezdeményező más szervek is. A jelentkezés mindenütt a könyvtárakban történik, ahol a résztvevők részére külön erre a célra rendszeresített olvasójegyet állítanak ki, ezen igazolja a könyvtáros a művek elolvasását. A követelmények teljesítőinek a Nótanács járási szervezetei *emlékklapot* ajándékoznak. A legjobb eredményt elérő községek szervezőit pedig a Nótanács megyei szervezete és a Megyei Könyvtár könyvjutalomban részesíti.

Tóthpál József

KÖNYVTÁROSOK KIS LEXIKONA

Amíg egy kéziratból könyv lesz... (2.)

Minden könyvnek legyen szerkesztője! Ez magától értetődik évkönyvek és minden olyan mű esetében, amelynek több szerzője van. Ilyenkor a szerkesztő határozza meg — mégpedig azelőtt, hogy a szerzők hozzáfognak az íráshoz! — az egyes cikkek, tanulmányok terjedelmét; gondoskodik, hogy ne legyenek párhuzamosságok, ellentmondások, hogy az egyes részek egységes elvek szerint készüljenek.

Szerkesztőre azonban egy szerző esetén is szükség van. Neki kell egyeztetnie a szerző és a lektorok esetleg egymásnak ellentmondó véleményeit, neki kell kijavíttatnia a szerzővel kéziratának hibáit, és neki kell gondoskodni arról, hogy a kézirat „nyomdakész” legyen.

A nyomdakész kéziratban *aláhúzással jelöljük a kurzív szedést, kettős aláhúzással a félkövéret vagy a kövéret*. Mindkettő kiemelésre szolgál, a kurzív ezenkívül címek, idézetek írására is. AMIT NAGYBETŰS SZEDÉSSEL AKARUNK KIEMELNI, AZT ÍRJUK A KÉZIRATBAN IS NAGYBETŰKKEL! Ritka szedéssel, spacionálással is lehet kiemelni. A könyv harmóniáját, a szép szedést rontja azonban, ha többféle kiemelést használunk, a többféle kiemelésnek csak bibliográfiákban, címfelvételi szabályzatokban és hasonló természetű munkákban van helye. Ha egy részt kisebb nagy nagyobb betűtípussal, ritkább vagy sűrűbb sorközökkel akarunk szedetni, ezt a kézirat margójára írjuk rá!

A nyomdakész kéziratot számozzuk. Az 1. számot a címlap kapja. Az MSZ 3402—59 számú szabvány előírja, hogy a címlapnak tartalmaznia *kell* a szerző nevét, a könyv címét, a kiadót, a megjelenés helyét és idejét; sorozatba tartozó műveknél a sorozat címét és a kötetszámot; évkönyveknél, a szerkesztő, összeállító nevét és az évfolyam vagy kötet sorszámát. Vigyázzunk, nehogy a szerkesztőt szerző gyanánt tüntessük fel! Ha egy könyv egy könyvtár működésére vonatkozik (katalógus, ismertető füzet, kalauz stb.), akkor első helyen a könyvtár teljes címe és székhelye szerepeljen!

A borítólappal, külső címlappal megegyezhet a belső címlappal, de attól eltérő is lehet. Díszítheti színes kép, vagy bármilyen más, a szerző nevét és a könyv címét azonban mindenképpen tartalmaznia kell.

A kézirat második lapja a címlap hátoldala. Erre — a szabvány szerint — rá kell nyomtatni mindazok nevét, akik részt vettek a könyv keletkezésében, és hiányoznak a címlapon (szerkesztő, lektor, illusztrátor, címlaptervező stb.).

A kézirat többi részét folytatóláposan, háromtól kezdve számozzuk. Abban az esetben, ha a tartalomjegyzéket a mű elejére akarjuk nyomtatni, ez kapja a 3. számot. Tartalomjegyzéket feltétlenül mellékeljünk, az egyes fejezetek lapszámát azonban hagyjuk üresen, és csak a tördelt korrektúrába írjuk be.

A jegyzeteket a szövegben egy fél sorral felemelt folytatólápos arab számokkal jelezjük, magukat a jegyzeteket pedig külön lapra gépeljük, mindegyiknél feltüntetve annak a lapnak a számát, amelyre vonatkozik. Ne felejtjük el közölni a nyomdával, hogy a jegyzetek a könyvben hová kerüljenek, a megfelelő lap aljára, láb-jegyzetnek, vagy az egyes fejezetek illetve az egész mű végére.

A kéziratához mellékeljük a teljes illusztrációs anyagot. Az ábrák, képek, tervrajzok aláírását ugyancsak külön lapra gépeljük le.

Kiadóvállalatoknál külön műszaki szerkesztő van, könyvtári kiadványoknál a két szerkesztő azonos személy is lehet. A műszaki szerkesztő tárgyal a nyomdával, kiválasztja a megfelelő nagyságú és típusú betűket, dönt a táblázatok, képek, mellékletek elhelyezéséről.

Kisebb táblázatokat, műszaki rajzokat, egyszerű vonalú, nem árnyalt rajzokat legcélszerűbb a szöveg közt elhelyezni; fényképeket, festményreprodukciókat stb. pedig külön táblára, műnyomó papírra nyomtatni. Ez felesleges akkor, ha az egész könyvhöz finomabb minőségű papírt rendelünk. Ilyen azonban sokszor nem áll elegetendő mennyiségben rendelkezésre, és drágítja is a kiadványt.

A nyomda a kiszedett szövegről rendszeresen két ízben küld korrektúrát. Egy korrektúrával semmi esetre se elégedjünk meg, mert így minden valószínűség szerint sok sajtó- és egyéb hiba marad a szövegben. Az első, úgynevezett hasábkorrektúránál a szövegen lehet a kézirattól eltérő kisebb-nagyobb változtatásokat, szerzői javításokat tenni. Tördelt korrektúránál ez csak úgy lehetséges, ha a szerző a már kinyomtatott szövegből ugyanannyi sort töröltet, mint amennyit be óhajt toldani, illetve annyi sor új szöveget told be, amennyit ki akar hagyni. A szerzői javítás költségét a nyomda külön felszámítja.

A kéziratból eltérő hibákat kék vagy fekete, a szerzői javításokat pedig piros tintával jelöljük meg. Ennek elmulasztása esetén a nyomdának joga van az egész korrektúrát szerzői javításként felszámítani.

A korrektúra elvégzése a szerző és a szerkesztő közös feladata. Jó, ha minél többen nézik át a szöveget, és ha minél többször nézik át. Először tanácsos összeolvasni a kézirattal, másodsor főleg az értelemre, harmadszor főleg a helyesírásra ügyelve korrigálni. A javításokat nem szabad a szövegbe írni. A hiba helyére tegyünk jelet, ezt a jelet ismételjük meg a margón, s emellé írjuk a helyesbített betűket, szavakat. Ha egy betű, szó, vagy írásjel kimaradt, áthúzzuk a kimaradást megelőző betűt, a margón az áthúzás jelét és az áthúzott betűt ugyancsak megismételjük, és mellé írjuk a kimaradt részt. A törlésre, szavak, sorok összehúzására, széthúzására egyezményes jelek vannak, ezekről tanácsos korrektúramintát kérni.

Kétféle típusú szedőgép van: betűöntő (monotype) és soröntő (linotype). A soröntéssel készült szedésnél hiba esetén az egész sort újra szedik, újra öntik. Ilyenkor a második korrektúránál az egész sort figyelmesen olvassuk át: a kijavított sajtóhiba helyébe nem csúszott-e be újabb? Figyeljünk arra is, hogy az újra öntött sor jó helyre került-e, nem tördelték egy-két sorral feljebb vagy lejjebb.

A tördelt korrektúrában néha meghökkentik az embert a *fattyúsorok*. Tipográfia-ileg ugyanis megengedhetetlen, hogy egy fejezet vagy egy tanulmány utolsó sora külön új oldalra kerüljön. Ilyenkor ezt a sort az előző oldal aljára tördelik. (Ez a fattyúsor!) A korrektor feladata, hogy a fattyúsoros oldalon töröljön a szövegből annyit, hogy a szedés megrövidüljön, s így a fattyúsort el lehessen helyezni.

Ha még a tördelt korrektúrában is túlságosan sokat kell javítani, akkor kérjünk a nyomdától az egészről, vagy legalább a sok hibát tartalmazó lapokról harmadik korrektúrát.

Az utolsó korrektúra után a szerkesztő joga és kötelessége a szedés imprimálása: a korrektúrára ráírja a „*kinyomható*” szót és a már előre meghatározott példányszámot.

Vértesy Miklós

Gazdálkodók, iskolák, művelődési otthonok, könyvtárak!

Könyvszekrény és szék igényét biztosítja
az

Iskolai Felszereléseket Értékesítő Vállalat bútorosztálya

BUDAPEST VIII.,
Szentkirályi utca 12.

KÖNYVSZEKRÉNY AJÁNLATUNK:

6 ajtós könyvszekrény, natur színben, dörzsölt kivitelben

magassága: 195 cm
szélessége: 165 cm
felső mélysége: 32 cm (3 polc)
alsó mélysége: 50 cm (2 polc)

2 katalógusfiókkal
összesen: 15 fm. polc (500 könyv)

à 2406,— Ft

4 ajtós könyvszekrény, natur színben, dörzsölt kivitelben

magassága: 195 cm
szélessége: 125 cm
felső mélysége: 32 cm (3 polc)
alsó mélysége: 50 cm (2 polc)

1 katalógusfiókkal
összesen: 12 fm. polc (390 könyv)

à 1859,— Ft

SZÉK AJÁNLATUNK:

csővázás szék

lemez ülés és háttámla, natur színben, lakkozott kivitelben,
összerakható, A-lábú

à 138,— Ft

csővázás szék

lemez ülés és háttámla, natur színben, lakkozott kivitelben,
hajlított lábakkal

à 126,10 Ft

csővázás szék

műbőrrel kárpitozva, különféle színekben

à 180,— Ft

csővázás karosszék

műbőrrel kárpitozva, különféle színekben

à 286,— Ft

IGÉNYÉT MOST JELENTSE BE!

A községi könyvtárak törzsanyagjegyzékeinek felhasználása

A kalocsai járás könyvtárai 1960-ban kerültek tanácsi kezelésbe és 1961-től kezdve rendelkeznek jegyzéken. A könyvtárosok látták tehát a jelzést, melynek figyelembevételére fel is hívtuk figyelmüket, és az ellenőrzéskor — minimális beavatkozásra törekedvén — igazítottunk a rendelésen. Az 1961. évi vásárlásnak 40,7%-a esett az „a” jelzésű könyvekre.

Vizsont a községi könyvtárak állományában levő, volt letéti, átletárolt anyagnak csak 27,6%-a tartozik a törzsállományba. A volt letéti anyag lényegesen befolyásolja az arányokat, mert a községi könyvtárak állományának éppen 50%-át teszi ki. Végeredményben 1961. december 31-én a községi könyvtárak leltárában levő könyvanyagának 28,2%-a volt törzsanyag jellegű.

Megnéztük azt is, hogy az állománygyarapításban az ismeretterjesztő irodalomban, illetve a szépirodalomban külön-külön hogyan érvényesült a törzsállomány kijelölése. 1960-ban, amikor tehát még nem jegyzékkel rendeltek, a beszerzett művek közül 15,5% tartozott az ismeretterjesztő és 24,4% a szépirodalmi művek közé. Ez az arány 1961-ben már így alakult: az ismeretterjesztő irodalomból „a” jelzésű 44,3%, a szépirodalomból 40,2%.

A felsorolt adatok indokolják a törzsállomány kijelölés rendszerét, de indokolják a járási könyvtári ellenőrzés szükségességét is. A községi könyvtárosok fejlődése nyomán az ellenőrzésnek csökkennie kell, de a törzsállomány megjelölésének végleges rendszernek kell maradnia, mert egy személy nem tudhatja megbízhatóan elvégezni a kiválogatást egy-egy jegyzék sokrétű anyagából a rövid annotációk alapján. Az a tény, hogy az egész állománynak csupán 28,2%-a tartozik a törzsállományba, a törzsanyag kiegészítésére figyelmeztet. Talán nem túlozunk, ha arra a célra törekszünk, hogy a törzsanyag mindenütt érje el az állomány 60%-át. (Ez járásunkban az ötéves terv számait figyelembe véve évente 3 Ft-os könyvbeszerzési keretet követel lakosonként.)

A „b” jelzésű művek 40%-os arányának fenntartását több tény indokolja: Sok ifjúsági mű csak ezt a jelzést kapja, de az igény miatt szükség van rá. A mai magyar irodalom számos műve is ezt a jelzést kapja. Érthető és elfogadható ez a kijelölés, mert az „a” jelzet megadása egyben magasfokú minősítést jelent, viszont vannak olyan új művek, amelyek értékelése még nem végleges, ennek ellenére beszerzendők, mert időszerűségük miatt, nevelési célból szükség van rájuk. Fennáll ez az indok más műveknél, például mező-

gazdasági szakkönyveknél, antiklerikális műveknél is. Általában az időszerűség még erősebb szempont kell hogy legyen a községi állománygyarapításban, mint eddig.

Vajon az eddigi törzsállományminősítés megfelel-e a községi könyvtárak igényeinek? Véleményem szerint mennyiségileg és minőségileg általában megfelel, sőt még lehet igényesebbé is fejleszteni, például a szépirodalom területén. Így a *Bűn és bűnhődés*, a *Bovaryné* s más klasszikusok is helyet kaphatnak benne, és lehet növelni a régi magyar irodalmat is. Ezek a művek ugyanis a kereskedelem útján eljutnak a községekbe, s keresik őket a könyvtárakban is. Az ismeretterjesztő műveknél inkább a gazdagabb választék a kívánalom. Gondolom, hogy ez írói és kiadói kérdés. Az ifjúsági sorozatnak indított *Bűvár könyvek* kötetei kiváló népszerű irodalmat nyújtanak a felnőtteknek is. Kívánatos ennek a sorozatnak minél változatosabb összeállítása, minél több területre való kiterjesztése.

Tisztáznunk kell azt is, hogy mit vegyünk mértéknek egy-egy község műveltségi színvonalának megállapításakor. Mi kísérletképpen számbavettük az egyik 2500 lakosú községben a középiskolát végzetteket, tehát a pedagógusokat, tanácsis, földművelőszövetkezeti, termelőszövetkezeti, egészségügyi, postai stb. alkalmazottakat. Ehhez a réteghez kell számítani azokat is, akiknek papíron nincs ugyan érettségi bizonyítványuk, de van hasonló színvonalú technikai, irodalmi, természettudományos stb. kultúrájuk, melyet az életben, a természetben, a munkában szerettek olvasással és élénk szellemi érdeklődésükkel. Rajtuk kívül egyre több főiskolát, egyetemet végzett ember is megjelenik a faluban. Mindezeknek a száma a vizsgált községben meghaladta a 100 főt. Ez a réteg most a lakosságnak csak néhány százalékát teszi ki, de az olvasóknak legalább egyharmadát. Ráadásul szellemi befolyásuk döntő jelentőségű a községben. Ha figyelembe vesszük az iskolai oktatás távlati terveit, tudjuk, hogy évről évre terjedni fog, s húsz év múlva általános lesz a középfokú iskolai végzettség, az a műveltség, melyet „a középiskolai színvonal” kifejezéssel jellemezzük. Növekedni fog a felsőbb fokú műveltséggel rendelkezők száma is. Amikor tehát községi könyvtáraink állományának fejlesztésére gondolunk, az igényes középiskolai műveltség színvonalát kell alapul vennünk.

A községek törzsállománya hézagos és egyáltalán nem egységes. Más művek

vannak az egyik, mások a másik könyvtárban. Alig van olyan „a” jelzésű könyv, mely minden könyvtárban meg lenne. Igen sok alapvető mű pedig csak kevés könyvtárban van meg. Olyan fontos művekről van itt szó, mint a *Kommunista kiáltvány*, *Marx—Engels válogatott művei*, *Kállai: A magyar függetlenségi mozgalom* stb. (Az utóbbi időben a mezőgazdasági szakirodalomban haladunk legjobban a gyűjtemény kialakítása felé.) Szükséges sok mű új kiadása is. Felmérés útján meg lehetne állapítani az igényeket, évente tervbe venni néhánynak a kiadását, nyomtatékosan felhívni a beszerzésre a figyelmet, illetve a járási könyvtárak köteletségévé tenni ezek beszerzetését. Mivel az említett művek tekintélyes hányada a

szakszervezeti, illetve az iskolai könyvtáraknak is kellene, kiadásuk kifizetődne.

A felmérés gondolata, a hiányos és korántsem egységes községi törzsállomány tervszerű fejlesztése, a községi könyvtárak jelenleg még nem eléggé szilárd személyi és anyagi, dologi helyzete azt az igényt veti fel, hogy a járási könyvtáraknak legyen áttekinthető nyilvántartásuk a községek törzsállományáról. Olyan értelemben is, hogy központilag tudják, mi van egy községben, de olyan értelemben is, hogy lássák egy-egy mű példányszámát. Mi két módszert is tervezünk a központi törzsanyag nyilvántartás megvalósítására, illetve az állománygyarapítás irányításának megjavítására.

Dr. Nyitrai Lajos

A könyvtári propaganda és a gyűjtő-szenvedély

A könyvtár és az irodalom népszerűsítése néha egészen sajátos formát ölthet. A könyvtári propaganda szolgálatába állíthatjuk az emberek gyűjtő-szenvedélyét is. A Zalaegerszegi Ruhagyár könyvtárosa szalvétákra nyomtatott olvasási felhívást, illetve képeket, és ezeket helyezte el az ebédlőben. Az Ajkai Hőerőmű könyvtárosa könyvtári vonatkozású képes levelezőlapokat sokszorosított. Most pedig a SZOT kezdeményezésére a Budapesti Gyufagyár egymillió darab könyvtári

vonatkozású gyufacímkét adott ki. Hazánkban több ezerre tehető a címkegyűjtők száma, s főleg a fiatalok körében hódít e szenvedély. A címkek cserealapon eljutnak a világ minden tájára, és így a magyar irodalom népszerűsítését külföldön is segítik. A könyvtári sorozat 9 darabból áll. A címkek egy részén a három nagy forradalmi költő, *Petőfi*, *Ady* és *József Attila* portréja látható. A Népi hősök sorozat *Fazekas: Ludas Matyi*, *Petőfi: János vitéz*, *Arany: Toldi* c. művét propagálja. A többi címke az olvasást, a könyvtárat népszerűsíti. A címkek érdekessége, hogy papírkivágásszerűen vannak rajtuk ábrázolva a híres alakok.

A könyvtári gyufacímkek ismeretterjesztő és propaganda hatása kedvező, mert ezek olyan emberekhez is eljutnak, akiket másféle propaganda-eszközzel nem nagyon tudnánk elérni.

Könyvtári és irodalmi vonatkozású gyufacímkek

Verseghi György

Címíró kártyák az olvasószolgálati adminisztráció egyszerűsítésére

Az olvasószolgálati adminisztrációban és propagandában fontos szerepük van egyrészt a sürgető felszólításoknak és az előjegyzési értesítéseknek, másrészt az összes olvasót, vagy az olvasótábor túlnyomó többségét érintő értesítéseknek, üdvözléseknek, rendezvényi meghívóknak stb. Eppen ezért fontos, hogy a velük összefüggő munkákat egyszerűbbé és gyorsabbá tegyünk. Ha ezekhez a munkákhoz ún. „címíró kártyá”-t használunk, tévedésmentesen és a kézírásnál vagy gépírásnál is lényegesen gyorsabban végezhetjük el az olvasónak szóló küldemények megcímzését.

A címírógépnek nevezett egyszerű készülék megfelel a nálunk is közismert „Ormig” sokszorosítógép működési elveinek. Jellemzője, hogy a sokszorosítandó eredeti címpéldányt egy tükörlapon — papíron — gépírással úgy készítjük el, hogy a tükörlap alá ún. színlapot helyezünk a festékes oldalával. Ennek következtében a tükörlap hátoldalán az eredetinek megfelelő tükörírás jön létre a színlapról levált festékréteg segítségével. (Ilyen tükörírás keletkezik például akkor is, amidőn a gépírásnál tévedésből fordítva tesszük be az indigót.) Az elkészített tükörírású lapot keretbe helyezzük. A keret lehet a törzslapból kivágott kis ablakrész is, amelyet erre a célra képezünk ki. Legegyszerűbben azonban úgy készíthetjük el, hogy a tükörlapot az ablakos részre ráragasztjuk.

A címíró kártya mindkét oldalát felhasználhatjuk, mégpedig a rektóját mint

nyilvántartást, a negatív oldalát pedig mint címíró eszközt.

A címzés elkészítése úgy történik, hogy a megcímzendő levelezőlapon vagy borítékon a kézi címíró készülék szivacsos oldalát végighúzzuk, amin keresztül vékonyan szeszes folyadék kerül a levelezőlapra, vagy a borítékra. Ezután a címíró kártya tükörírású oldalát a címzés helyére tesszük, és a készülék gumihengerével végighengereljük.

A levelezőlapon a szeszszel nedvesített rész a hengerlés következtében feloldja a negatív oldalon levő festék egy részét, és azt pozitív formában rögzíti a levelezőlapon. Ezáltal kész a kívánt címzés.

A címzés elkészítése után a kártyát visszahelyezzük a kartotékunkba, és mint nyilvántartást használhatjuk a legközelebbi címzés elkészítéséig. Egy-egy címlap tükörírású oldaláról legalább száz esetben készíthetünk címzést.

Leírásunkban a következő, kevésbé ismert fogalmakat használtuk: tükörlap, színlap és szesz.

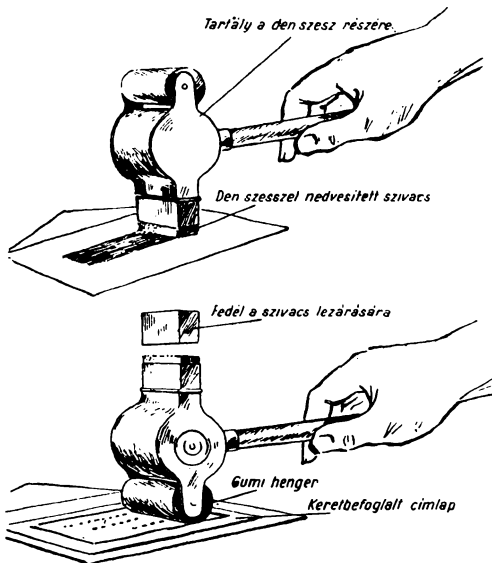
a) A tükörlap olyan papír, melyet különleges eljárással simítanak s ezáltal alkalmassá teszik a sokszorosítás céljára. (A kereskedelmi forgalomban A 4-es méretben kapható. Ilyen méretű papírból 10 db címíró kártyához készíthetünk tükörlapot, mégpedig úgy, hogy középen hosszirányban kettévágjuk, a kettévágott anyagot pedig öt-öt részre osztva használjuk fel. Az öt részre osztást célszerű perforálással elvégezni.)

b) A színlap dúsan festékezett másoló (karbon) papír. Festékanyaga az ibolyához hasonló színű. (Egyes külföldi cégek már színes festékű színlapot is készítenek.)

c) Szeszként a forgalomban levő denaturált szeszt használjuk.

A készüléket és a fent ismertetett eljárást az Országgyűlési Könyvtárban most vezettük be az ismétlődő címírások elvégzésére. A címlapokat 117 × 69 mm méretű, műanyagból készült keretbe helyeztük. A keret peremét lyukkártya-szerűen képeztük ki, ezáltal a címíró kártyákat 99 féle szempont szerint lehet osztályozni. A műanyagkeret nem sokkal vastagabb a szokásos könyvtári katalóguscédulánál.

Az ábrán látható készülék házilag készült. Megítélésem szerint a gyári ára sem haladhatja meg a 200 forintot. A címírásához szükséges nyersanyag fillérekkbe kerül, és szaküzleteinkben könnyen beszerezhető.

Az említett eljárást és a készüléket katalóguscédulák sokszorosítására is lehet használni. Segítségével egy-egy mű kata-

lóguskártyáit 4 filléres nyersanyagköltséggel készíthetjük el.

Podonyi András

Az irodalmi fejtörők hatása*

Felfigyelve arra a jelenségre, hogy egy-egy megfilmesített regény bemutatója után szinte megostromolták az olvasók a könyvtárakat — holott sokszor a bemutató előtt már hosszú hónapokig senki sem kölcsönözte a könyvet — elgondolkoztunk azon, hogyan lehetne tervszerűen felkelteni a figyelmet egy-egy jó, de még meg nem filmesített könyv iránt is. Több elgondolásunk volt ezzel kapcsolatban, a gyakorlatban pedig az alábbi módszert próbáltuk ki, sőt már évek óta alkalmazzuk sikerrel.

Irodalmi fejtörőket állítunk össze abból a könyvből, vagy témakörből, amely iránt az érdeklődést szeretnénk felkelteni. Például: „A felszabadulás utáni magyar irodalom”, „A pályakezdők”, s így tovább a szovjet, népi demokratikus, valamint a haladó nyugati irodalom köréből.

Egy-egy ilyen fejtörőt általában félévenként adunk ki, kb. 10—10 kérdéssel. Olvasóinkat arra kérjük, hogy válaszukat írásban adják be a könyvtárba. Az irodalmi fejtörőn csak az vehet részt, aki a könyvtár tagja.

A beérkezett megfejtéseket bizottság értékeli, s a legjobb öt megfejtőt egy-egy előre meghatározott könyv ajándékozásával jutalmazzuk.

A versenyben kiérdemelt könyvjutalmat a nyerteseknek nem külön összejövetelelen adjuk át, hanem az illető munkahelyén levő termelési értekezleten, szakszervezeti napon stb. Így ha a közvetlen munkatársak előtt történik, sokkal hatásosabb a jutalmazás. Különben a nyertesek nevét a központi faliújságon is közzétesszük.

Ezzel a módszerrel elértük azt, ami egy-egy nagyszerű film bemutatójának is velejárója: bizonyos könyvek iránt olyan érdeklődést keltünk, hogy nincs az a példányszám, amely elég lenne belőlük. (A könyvet ilyenkor könyvtárközi kölcsönzéssel szerezzük meg.)

Az alábbi módszert még nem próbáltuk ki, csak a tervszerű érdeklődés felkeltésére szolgáló javaslatnak szánjuk:

A József Attila olvasómozgalomhoz hasonlóan a felnőtteknek is szervezzenek olvasómozgalmat. A résztvevők ne jelvényt, hanem könyvjutalmat kapjanak. Szintén meghatározott könyveket kellene elolvasniuk, mégpedig olyan könyveket, amelyek iránt fel akarjuk kelteni az érdeklődést. Itt is meg lehet tartani a három fokozatot. Véleményünk szerint ez volna egyik alapja a szocialista brigádok tervszerű olvasásának is.

Dr. Balassy Jánosné — Vadnai Dezsőné

* Az „olvasószolgálati módszerek” c. pályázatunkra beküldött írás.

A BUDAPESTI EGYETEMI KÖNYVTÁR ÚJ KÜLÖNGYŰJTEMÉNYE

Azokkal a kutatásokkal kapcsolatban, melyek az Egyetemi Könyvtár alapításának idejét és körülményeit tisztázták, Dümmerth Dezső, a könyvtár munkatársa *Antiquissima* elnevezéssel külön gyűjteményben csoportosította a könyvtár legrégebbi szerzeményeit. Ez a — jelenleg 64 kötetet számláló — gyűjtemény kézzelfogható bizonyosságra a történeti tények, hogy a könyvtár maga sokkal régebb, mint az egyetem, és kezdetei a XVI. század második felére nyúlnak vissza. Külön érdekessége, hogy 21 olyan kötetet őriz, melyeknek beszerzési ideje az 1586—1589 évek közé esik, további 10 kötet az 1590—1598 közötti időből származik, 33 könyv beszerzése pedig 1599—1605 között történt. Egy ősnymotatványon, a Túróczi-féle krónika 1488-

as, brünni kiadásán egykorú bejegyzés tanúskodik az 1590-es beszerzési évről. Bár az Egyetemi Könyvtár nem a legrégebbi könyvtára az országnak, az új kutatások szerint szinte egyedülálló jelenség, hogy hitelesen ki tud mutatni olyan XVI. századi szerzeményeket, melyeket azóta is, megszakítás nélkül őriz. Ez a folytonosság az ország legrégebbi könyvtárában, Pannonhalmán sem maradt meg, és Sárospatak, valamint Debrecen főiskolai könyvtárában sem sikerült eddig még kimutatni hitelesen a XVII. századnál régebbi szerzeményeket. Így az Egyetemi Könyvtár új, *Antiquissima* gyűjteménye különösen becses, párfját ritkító értékű.

MÁTYÁS KIRÁLY KÖNYVTÁRÁNAK EMLÉKE A FELVILÁGOSODÁS KORÁBAN

Ismeretes, hogy nemzeti könyvtárunk új otthona a Várban lesz, vagyis ott, ahol egykor Mátyás király világhírű könyvtára, a Corvina állt. Múltunk és jelenünk legnagyobb könyvtárainak e jelképes találkozása talán a véletlen műve, de nem érdektelen emlékeztetni arra, hogy e két könyvtár a XVIII. század végén szerepelt már együtt a köztudatban: akkor, amikor az egyiknek már csak az emléke, a másiknak pedig még csak az igénye volt meg.

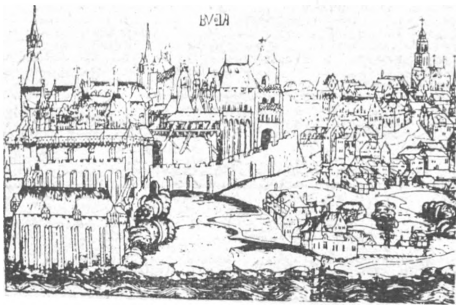
A magyar felvilágosodás korának egész műveltségünket megújítani kívánó programjában nemzeti nyelvű tudományosságunk és irodalmunk kifejlesztése mellett fontos szerepet játszottak könyvtárak létesítésének a tervei is. És ahogy íróink számára Mátyás királynak, mint utolsó nagy nemzeti uralkodónak alakja — főleg a Habsburg-gyarmatosítás elleni küzdelem során — igen gyakori téma lett, hasonlóképpen népszerűvé vált, és szinte a nemzeti művelődés jelképeként, főleg pedig egy létesítendő nemzeti könyvtár elődjeként kezdték emlegetni Mátyás könyvtárát. Ezt bizonyítják a kortársak elszórt megjegyzései csakúgy, mint a felvilágosult szellemű tudósok hosszabb-rövidebb cikkei, fejtegetései.

Kovachich Márton György, a magyar nemzeti könyvtár létrehozásának egyik előharcosa, amikor 1774-ben sürgette a „Magyar Nemzeti Bibliotéka” létrehozását, többek között arra is hivatkozott, hogy „Mátyás király óta nem volt nyilvános könyvtárunk”. Vagyis a Corvinával kapcsolatban elsősorban annak nyilvános jellegét hangsúlyozta, azt, amit a XVIII. század végén kialakuló értelmiségünk a legjobban hiányolhatott Magyarországon.

A kilencvenes évek táján, többek sürgetésére, létrejött néhány városunkban egy-egy kölcsönkönyvtár: többnyire könyvkereskedők létesítményei. Szerény kezdetek

voltak, de mégsem jelentéktelenek, hiszen aránylag kis összegért bárki kölcsönözhetett belőlük könyvet. És amikor az egyik bécsi magyar újságnak a győri kölcsönkönyvtárról írott beszámolójára fitymáló kritika érkezett, egy győri levélíró válaszában, miközben mentetegetni igyekezett a város könyvtárát, ismét Mátyás király könyvtárára hivatkozott: „...Müller könyvkötőnek magyar könyvtárházában Hollós Mátyás királynak könyvházát hiában keresed...” — írta az elégedetlenkedő, túl igényes kritikusnak, utalva arra, hogy e kis kezdeményezést nem szabad a Corvina méreteivel mérni.

Aranka György 1791-ben írt tervezetében, amelyben egy Magyar Nyelvművelő Társaság szükségességéről írt, már hosszabbabban hivatkozott Mátyás könyvtárára: „Azt szokták közpélda beszédben mondani: Meghőlt Mátyás király, elmúlt az Igazság. De talán inkább elmondhatjuk: Meghőlt Mátyás király, és elmúlt a hazai vagy nemzeti tudományról való reménységünk. Az a születése felett fennjáró elméjű ritka Fejedelem kezdett volt egy Királyi Bibliotékát állítani fel Magyarországon, de prédává lett; ami megmaradt is benne, nem a Hazában van; elveszett. Azután egész nemzetünkben, a két hazában nincsen egy Nemzeti nevet érdemlő gyűjtemény.” Majd rátér arra, amiről tulajdonképpen eszébe jutott Mátyás könyvtára: kora szükségletére, egy nemzeti könyvtár iránti igényére: „Ideje volna már egyszer hozzá kezdeni és a sok drága mojjal és porral imitt amott kűszködő darabokat, melyek hazánknak mintegy megannyi élasótt kincsei, az haza hasznára napfényre hozni, s egybe gyűjteni, magyar és más közönséges Bibliothékát is állítani.” Aranka Györgynél tehát már egészen világosan kitűnik: a magyar felvilágosodás korában Mátyás király könyvtárára való emlékezés aktualitását a kor igényei adták meg. A nemzeti könyvtár szükségességének felismerése kapcsán méltán hivatkoztak Mátyás király könyvtárára, hiszen Európa sok országában a fejedelmi magángyűjteményekből fejlődtek ki a nemzeti könyvtárak. És ha nálunk a Corvina tragikus pusztulása, valamint a történelmi viszonyok következtében erre nem is kerülhetett sor, XVIII. század végi íróink, tudósaink mégis Mátyás király könyvtárában látták azt a könyvtári hagyományt, amelynek folytatásához elérkezettnek vélték az időt. Jellemző, hogy a Széchényi Ferenc által 1802-ben alapított Nemzeti Könyvtár első könyvtárosa, Miller Jakab Ferdinánd, mindjárt könyvtárosi

Mátyás király palotája (Schedel Világkrónikájának metszete. 1493.)

pályájának kezdetén írott cikkében szintén Mátyás király könyvtárával foglalkozott: a Corvina hanyatlásának okait fejtegette. Az elsők között mutatott rá arra, hogy Mátyás könyvtárának pusztulása nem Buda török megszállásával, hanem már a nagy uralkodó méltatlan utódainak hanyagsága következtében elkezdődött.

Mindez kétségtelenül bizonyítja, hogy a kor közvéleményében ott élt az a sokféle-

képpen kifejezett érzés, amely az akkori-ban létrejött nemzeti könyvtárunkban Mátyás Corvinájának valamiféle utódját látta. Erre vall az a jelenség is, hogy a „Nemzeti Bibliotéka” megalapítását a kortársak ugyanolyan lelkesedéssel és büszkeséggel vették tudomásul, mint amilyen tisztelettel őrizték Mátyás király könyvtárának az emlékét.

Kókay György

A könyvbarát-mozgalom hírei

TARPÁN könyvbarát-vasárnapot rendezett a Szabolcs-Szatmár megyei akcióbizottság. A községet mintegy 50 nyíregyházi, és fehérgyarmati pedagógus, könyvtáros, művelődési munkás látogatta meg, akik otthonukban is felkeresték a község lakóit. Az irodalmi esten Szentiványi Kálmán olvasta fel Tarpa lakóihoz írt levelét és elbeszélését. A községben tulajdonképpen kezdeténél tart a szervezett könyvtári munka, mert egy hónapja nyílt meg az új művelődési otthonban az új állományú könyvtár.

TABON elkészítették a járás könyvtárainak öt éves fejlesztési tervét. Új könyvekre a községi tanácsok 550 ezer forintot irányoztak elő, a termelőszövetkezetek 110 ezer forintot ajánlottak fel, berendezésre pedig 80 ezer Ft szerepel a járási tervben, amelyhez hozzá kell számítani a községi tanácsok külön hozzájárulását saját könyvtáruk felszereléséhez. Megállapították azoknak a községeknek névsorát is, amelyekben új elhelyezést teremtenek a könyvtárnak.

TISZAVASVÁRIBAN öt kölcsönző állomása van a községi könyvtárnak. Községfejlesztésből 19 ezer forintot adtak könyvtárfejlesztésre.

A MESZÖV Szabolcs-Szatmár megyében 208 ezer forintot ad ezidén tiszta nyereségéből a községi könyvtárak állományának fejlesztésére. Ez az összeg 10%-kal magasabb az előző évinél.

KAPOSVÁROTT Somogyi Könyvbarát címmel megjelent a mozgalom megyei szervező bizottságának nyomtatott híradója. Az első szám legfontosabb cikke az a módszertani levél, amely a könyvbarát-napok, könyvbarát-vasárnapok szervezéséhez ad szakzerű és részletes tájékoztatást.

SZOMBATHELYEN és környékén a könyvbarát-mozgalom keretében, több író-olvasó találkozót tartottak, amelyeken Simon István és Tatay Sándor találkoztak olvasóikkal.

ZALAEGRSZEGEN a járási tanács végrehajtó bizottsága megtárgyalta a könyvbarát mozgalom eddigi munkáját és elfogadta öt éves könyvtárfejlesztési tervét. A járásban 10 korszerűen elhelyezett könyvtár van, 46 falusi könyvtár meg nem felelő elhelyezésén azonban javítani kell. A járásban a mezőgazdasági könyvhónapon is jó eredmények születtek.

SZOLNOKON a megyei könyvtár dolgozói felajánlásokat tettek és munkatervet készítettek a VIII. pártkongresszus tiszteletére. Többek között versenyt indítanak a könyvbarát-mozgalom keretében „minden házból egy olvasó” céllal.

SZAMOSZSEGEN (Szabolcs-Szatmár megye) már nem 1, hanem 11 könyvtárosa van a könyvtárnak. Felföldi Ferenc könyvtáros ugyanis 10 új aktivistát kapott segítségül, akik megosztják vele a munkát.

IBRÁNYBAN a könyvbarát-vasárnap hatására úgy fellendült a könyvtár élete, hogy a társadalmi munkás könyvtáros egyik kölcsönzési napon 159 olvasónak 223 kötet könyvet kölcsönzött ki. Ez az eredmény a községi könyvtárak eddigi legnagyobb teljesítménye a megyében.

KOCSÉR KÖZSEGBEN (ceglédi járás) a költségvetést nemcsak a községfejlesztési alapról egészítették ki, hanem a község két termelőszövetkezete is két-kétezer forinttal járul hozzá a könyvvásárláshoz. Így a könyvtár 12 000 Ft összegből vásárolhat a Könyvtárelállónál. Kocsér példája mutatja, hogy a tsz-ek jelentékeny támogatást adhatnak a könyvtárnak, ha a könyvtáros meg tudja velük teremteni a helyes kapcsolatot. (Ceglédi Könyvtári Híradó)

AZ ABONYI önálló községi könyvtár új fiókkönyvtárat létesített az Új Világ Tsz-ben. A termelőszövetkezetek belátván annak előnyeit, hogy a községi könyvtáron keresztül állandóan friss könyvanyaghoz juthatnak, átadták saját állományukat és pénzbeli támogatást is ígértek a községi könyvtárnak. (Ceglédi Könyvtári Híradó)

BÉKESEN KORSZERŰSÍTETTÉK A 12 000 kötetes járási könyvtárat, az ország egyik legforgalmasabb vidéki könyvtárát, melynek tavaly 2350 beiratkozott olvasója volt. (A község lakosságának 11%-a.) A Munkácsy Mihály Művelődési Ház földszintjére költözött könyvtárat meghitt olvasósarkok, korszerű bútorok teszik vonzóvá és barátságossá.

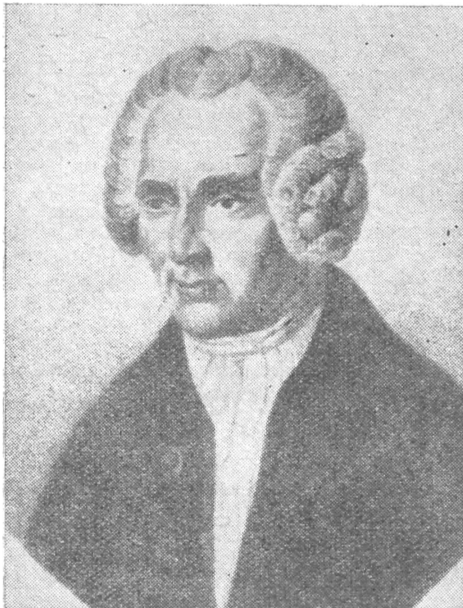
GULÁCS községben (Szabolcs-Szatmár megye) a tanácselnök, Baráth Lajos nemcsak támogatja a községi könyvtár munkáját, hanem maga is részt vesz az olvasómozgalomban. Legutóbb megszerezte a József Attila olvasómozgalom ezüst fokozatát.

A SÁRBOGÁRDI JÁRÁS termelőszövetkezetekéinek már nyolcvan százaléka adta át könyvtárát — a tulajdonjog fenntartása mellett — a községi könyvtárnak.

VERSENYT HIRDETETT A VIII. PÁRTKONGRESSZUS TISZTELETÉRE az Edelényi Járási Könyvtár. A verseny értékelésére a decemberi könyvtáros értekezleten kerül sor. — Az Edelényi Járási Könyvtár megkezdte a helyismereti dokumentumok gyűjtését is.

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

JEAN-JACQUES ROUSSEAU SZÜLETÉSÉNEK 250. ÉVFORDULÓJÁRA

Írónak vagy gondolkodónak különb. maradandóbb? Sokféle választ adtak már erre a kérdésre, és most — születésének kétszázötvenedik, az *Emil* és *A társadalmi szerződés* megjelenésének kétszázadik évfordulóján — újból elgondolkozhatunk ezen. A helyes válasz valószínűleg az, hogy Rousseau-ban, aki a francia felvilágosodás nagy századának legnagyobb hatású könyveit írta, aligha lehetne különválasztani a gondolkodói s írói erőnyeket vagy gyengeségeket.

Nagyszerű gondolatokat köszönhet neki az emberiség, amelyek a francia polgári forradalom, a jakobinizmus útját törték. Nagy jelentőségű indításokért lehet neki hálás az irodalom, amelyek nemcsak a romantika előtt tártak kaput, hanem századunk irodalmának néhány „felfedezését” is ihlették. A haladás, a használat-akaras szenvedélye, az emberiség boldogításának vágya teremti meg a harmóniát életművében. Az író és a gondolkodó Rousseau olyan tudatossággal törekszik erre a harmóniára, amely méltó az ész századának nagy fiához.

*

Bohém, inkább könyveivel, mint az órákkal törődő genfi órás fia volt. Ifjú-

korát a vándorlás és a féktelen, rendszertelen olvasás szenvedélye tölti be. Harmincéves korában kerül Párizsba, megismerkedik D'Alembert-rel, Condillac-kal, Diderot-val. Először muzsikusként, zeneszerzőként próbál érvényesülni, nem sok eredménnyel. 1749-ben, a dijoni akadémia híres pályatétele indítja el írói-gondolkodói pályafutását. Arra kellett válaszolnia: használt-e az erkölcsnek a tudományok és a művészetek fejlődése? Rousseau díjnyertes pályaműve szerint ártott, mert eltávolította az embert ősi jó állapotától. A „vissza a természethez” reakciós utópiája mögött azonban sok pozitív elemet is tartalmaz az író gondolatmenete: a feudális, sőt a kapitalista társadalmi rend kritikáját, találó elemzését.

Talán legjelentősebb ideológiai munkája, Engels szerint a francia felvilágosodás dialektikus remekműve, az *Értekezés az emberek közötti egyenlőségről* (1755). Az a gondolat áll az értekezés középpontjában, hogy a magántulajdon és a zsarnokság mérgezte meg az emberek életét. „Az első, aki körülkerített egy földdarabot, s azt mondta: *Ez az enyém*, s ráadásul talált oly együgyűeket, akik azt el is hitték, ez az egyén volt a polgári társadalom megalapítója.” Rousseau forradalmisága azonban erősen kispolgári jellegű, a városi kispolgár kompromisszumokat sugalló helyzetét tükrözi. Kétségtelen szembefeszülés a feudalizmussal, hátatfordítás a kapitalizmusnak, de az egyenlőtlenség forrását, a magántulajdont nem felszámolni akarja, hanem „maximálni” a családilag megművelhető mértékre. Az *Emil*ben is a tisztas kisparost emeli eszményé. Gondolkodói következetessége nem jut el odáig, mint kortársai közül Morellé vagy Mablyé, akiknek szerepét Marx és Engels a kommunista gondolat fejlődésének fontos állomásaként tartotta számon.

A társadalmi szerződés (1762) történelmi jelentőségű tette: a népfenség elvének kimondása. Nem az a lényeges, hogy az egyenlő jogú állampolgárok közötti „szerződés” gondolata mind történetileg, mind filozófiailag nyilvánvalóan helytelen. A felvilágosodás filozófiáját gyakran jellemzi a természet materialista szemlélete mellett a társadalmi tények idealista megítélése. Az a lényeges itt, s az a gondolat érik tetté a francia polgári forradalomban, hogy a hatalom egyetlen törvényes

forrása a nép akarata. Rousseau azonban zseniálisan észrevette a demokrácia veszélyeit is a tőkés társadalomban. Ezt írja például: „A polgári hatalom gyakorlása kétféleképpen történik: az egyik törvényes, a hatóság útján, a másik önkényes, a gazdagság útján. Mindenütt, ahol a gazdagság uralkodik, a hatalom és a hatóság elválik egymástól... Ilyenkor a látszólagos hatalom a tisztviselők kezében van, a reális hatalom pedig a gazdagok kezében.”

Rousseau szépirodalmi műveiben a felfedező izgalmával, rajongásával mutatja be a természetet, bevilágítja az én mélyebb rétegeit s az érzelmek, szenvedélyek partatlan áradásában ábrázolja hőseit. A mesterkélttől stilizált kertek korában senki sem élte át olyan szuggesztív erővel a felhőkbe vesző hegyek, tavaszi mezők szépségét, mint Rousseau. De természet szeretében éppúgy megtaláljuk az ember szabaddá, boldoggá tételének eszméjét, a fennálló társadalmi rend bírálátát, mint divatot teremtő túlláradó érzelmességében, szentimentalizmusában.

Az *Új Héloïse* (1761) című levélregénye címében is utal a középkori Héloïse és a szerzetes Abélard híres szerelmére. De míg Abélard és Héloïse szerelmi boldogságát a szerzetesség akadályozza, Rousseau regényében a fiatal Saint-Preux és Julie d'Étanges szerelmi boldogtalanságát a társadalmi különbség okozza.

Az *Emil vagy a nevelésről* (1762) Rousseau eszméinek „gyakorlati megvalósulását” igyekszik ábrázolni az esszé-regény vonzó műfajában, azt az új embert, akit mestere már a természet törvényei szerint nevel, a nevelési hatások s a gyerek testi-

szellemi fejlődésének összhangjában. Nemcsak eszméileg, hanem irodalmi tekintetben is gyengéje az *Emil*nek, hogy nem társadalmi környezetben látja és ábrázolja hőseit. De mindenképpen szembe száll itt Rousseau a nevelés mindaddig érvényesülő középkori skolasztikus ridegséggel. Gondolkodásának, írói magatartásának merészsége meg is termi gyümölcsét: egyidőre Franciaországból is menekülnie kell.

Utolsó éveinek főműve *Vallomásainak* két kötete, amely már csak halála után jelent meg. A lélekelemző önvizsgálat világirodalmi remeke ez a mű. „Emberré mutatok be embertársaimnak a maga valóságában, s ez az ember én vagyok” — kezdi művét, és valóban: az őszinteség, a személyes hang nagy modern művészenek ismerjük meg vallomásaiban. Utólag megállapították, hogy sok minden másképp volt, mint ahogy megírta, de ez valószínűleg mindenfajta irodalmi gyónás velejárója. Babits figyelte meg őszinteségének jellegzetes modern vonását: Rousseau már nem istennek vall, hanem önmagának és embertársainak.

*

Rousseau ideológiai és írói hatása Európa-szerte igen nagy. A magyar felvilágosodás, sőt a reformkor irodalmában is megtaláljuk, leginkább a magyar jakobinusoknál, továbbá Csokonainál és Eötvösnél. Jelentős művei olvashatók magyarul. A *társadalmi szerződés* és az *Emil* 1957-ben jelent meg utóljára új fordításban; *Vallomásainak* új magyar fordítása még az idén megjelenik.

Pók Lajos

BAKÓ JÓZSEF

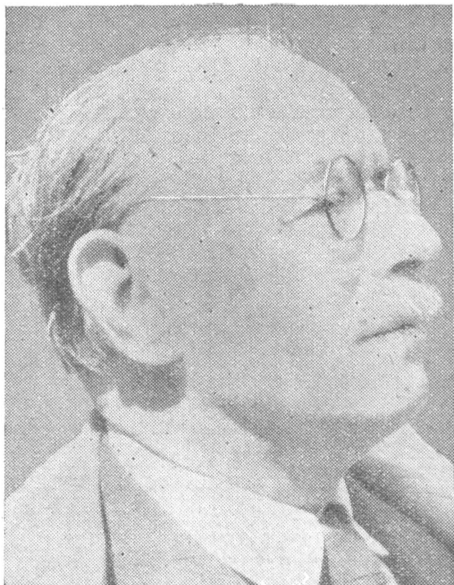
(1896—1962.)

Bakó Józseffel, a költő-könyvtárossal a magyar irodalom egyik legszerényebb munkása távozott. 1896-ban született a Vas megyei Nemescsón. Apja analfabéta urasági cseléd volt. Gyermekkora szegénységben telt: a tudásra szomjas fiú nem tanulhatott, cipészinas, majd munkás lett. Tizenöt évig dolgozott a szakmában. Az előrelendülő népmozgalmak őt is magával ragadták. Amit nem tanulhatott meg az iskolában, azt megtanulta az életben: a legfőbb rossz a nyomor, az igazságtalanság és a tudatlanság.

A Tanácsköztársaság elbukása után „izgatás” miatt bebörtönözték. Aután hányódott-vetődött, volt kórházzsolga és szolganevelő, míg végül tanító lett. Közben verseket, elbeszéléseket írt. Műveire Móricz Zsigmond és Babits Mihály is fel-

figyelt. Mint néptanító bejárta az országot, sőt kicsit Európát is, mint önéletrajzában írta: hátizsákkal a hátán. Csaknem tíz esztendeig tanított a Viharsarok falvaiban és tanyáin. Itt írta első regényét, amely egy néptanító küzdelmeiről szól. A háború éveiben Pilisen tanított, ahol háborúellenes magatartásáért felfüggesztették, majd elítélték.

A felszabadulás után a népművelési apparátusban tevékenykedett, közben regényeket és drámát írt. Rendszeresen jelentek meg a felszabadult nép új életéről írt versei. Később az Akadémiai Könyvtárban, majd az Országgyűlési Könyvtárban dolgozott, 1955-ben pedig nyugdíjba ment. Ettől kezdve az irodalmi alkotás töltötte ki idejét, 1957-től — több kötete között — válogatott versei is megjelentek.

Legutolsó, *Télkergető* című verseskötetében korábban is egyszerű és meleg költői hangja még jobban elmélyült. A fiatal

szövetkezetek láttán öröm tölti el a zselér-szülők gyermekét. Aggódik azonban az emberiség jövőjéért, a békéért. Láthatára — mely előbb a tanyákig, a legközelebbi falvakig, s később az országhatárokon túlra is terjed — most még tovább szélesült: kiterjed az egész földre, az emberiség legfontosabb közös dolgaira is. Éppen ezért: a szélesülő világ, az új életbe vetett hit teszi különösen fájdalmassá a készülődést, a búcsúzást. „Ilyenkor pusztulni nem volna balgaság?” — kérdezi a költő (Hatvanötödik évem küszöbén). S már a számvetés, az örökség hagyás foglalkoztatja:

„S erjedő emberségemet
itt hagyom nektek, emberek,
kóstolónak, a s z u n a k.”

(Békésebb hajlék vágya)

Bakó Józsefet csendes forradalmárnak nevezte költőtársa, Jankovich Ferenc. Valóban az volt: a nép fölemelkedéséért, a nép ügyének győzelemre jutásáért a maga csendes, de eltökélt és kitartó módján munkálkodott.

Szilágyi János

MŰVEI

Arva kalászkok. Versek. Szombathely, 1927.
Földem. Versek. Sopron, 1930.
Kité ez a lélek? Versek. Szombathely, 1933.
Sír a puszta. Versek. Orosháza, 1937.
Mélybe, mégis fölfelé. Versek. Magyar Élet, 1940.

Kapaszkodók. Regény. [1943], Szépirodalmi, 1957.
Ki a bűnös? Regény. Békéscsaba, 1945.
Hinár. Regény. Athenaeum, 1945.
Ezer hold. Dráma. Misztótfalusi, 1947.
Két pillér közt. Versek. Magvető, 1958.
Télkergető. Válogatott versek. Magvető, 1962.

CSEH IRÓK — MAGYAR OLVASÓK

A cseh nép irodalma körülbelül egyidős a magyarral. Kezdetben latinul szólalt meg, legrégebb anyanyelvű emlékei a XIII. századból valók. A túlnyomórészt egyházi jellegű irodalom mellett korán megjelent a krónika műfaja, mely már nemzeti érdekeket képviselt, a cseh nép németellenes küzdelmeinek adott ideológiai támaszt.

A cseh kultúra első nagy föllendülése a huszitizmus jegyében bontakozott ki (XIV—XV. század). A máglyahalált halt Jan Hus és követői cseh nyelven hirdették vallásos tanait, melyekben nemcsak az egyházi, de a társadalmi reform gondolatai is helyet kaptak. Hatásuk Magyarországon is nagy volt, mind a szellemi mozgalmakban (első bibliafordító kísérleteink), mind a parasztfelkelések eszmei megalapozásában. A huszita háborúk után a humanizmus és a reneszánsz adott újabb lendületet a cseh művelődésnek. Ebben az időben készült el a Biblia teljes fordítása (1579—94), mely — akárcsak nálunk — hosszú ideig nyelvi normául szolgált. Az irodalom e virágzó korszakának a csehek Mohácsa, a fehérhegyi csata (1620) vetett véget; a Habsburg-elnomás alatt megkezdődött az erőszakos németesítés és a haladó eszmék üldözése.

Menekülni kényszerült hazájából a cseh történelem egyik legnagyobb alakja, a pedagógia tudományának egyik megalapítója, Comenius is (Komensky, 1592—1670). Hányatott élete négy esztendejét I. Rákóczi György meghívására Sárospatakon töltötte mint a kollégium tanára. Ő a legrégebb cseh író, akit magyarul olvashatunk. *A világ útvesztője* című utópisztikus filozófiai regényét már 1805-ben lefordította Rimány István, s nemrég jelent meg jó modern fordítása. A szemléltető oktatást szolgáló kézikönyve (*A látható világ*) és pedagógiai nézeteinek összefoglaló rendszerezése (*Nagy oktatástana*) szintén hozzáférhető nyelvünkön.

A közép-európai irodalmak a viszontagságok nyomasztó ideje után a felvilágosodás korában kapnak új erőre, s a romantika hullámaival emelkednek világirodalmi szintre. Mint a miénk, a cseh irodalom is átéli a nyelvújítás szakaszát (Jungmann, 1773—1847), majd a költőnek is nevezetes Erben (1811—1870) a néphagyományok gyűjtését kezdeményezi, Palacký (1798—1876) történetírói munkáival ébreszti a nemzeti öntudatot, a fiatalon elhunyt Mácha (1810—1836) pedig megalkotja a cseh romantika klasszikus értékű remekműveit. Első verseit még németül írta, de tökéletes formaművésze lett anyanyelvének. Költészetét Szalatnai Rezső a fiatal Vörösmarty Lirájához, a *Csongor és Tünde* ábrándvilágához hasonlítja.

1848 Prágában is a felkelés, a harcok éve volt. A cseh forradalmi nemzedék radikális tagja, Josef Vaclav Frič (1829—1890) érdekes emlékiratban számolt be áldozatos életének eseményeiről; e művének válogatott részletei magyarul is olvashatók.

A forradalom után lépnek fel a prózairodalom első klasszikusai, a realizmus úttörői. Legelőbb Božena Němcova (1820—1862), akinek főműve, a *Nagyanyó* című regény, a vidéki élet nyájias hangulatú, poétikus rajza, 1855-ben jelent meg. Julius Fučík a nagy írónről szóló tanulmányában „a modern cseh próza megalapítójá”-nak nevezi Božena Němcovát, s művészte egyszerűségét forradalmian újnak tartja a biedermeier korszak sápadt és cifrázkodó divata után. — Jan Neruda (1834—1891) mint költő és mint prózaíró egyaránt a legjelesebbek közé tartozik. Elbeszéléseiben többnyire a régi Prága kispolgári figuráit szerepelteti, de fölfigyelt a kialakuló munkásosztály életére is. Műveinek legnagyobb része enyhén szatirikus. A születő realizmus — más irodalmakban is — gyakran szatíraíró, öncélú zenében jelentkezik először, harsány torokhangú nevetéssel vagy a száj szögletében megbúvó, okos kis mosolyokkal. Nerudára inkább ez utóbbi a jellemző, a finoman gúnyos szemvillanás: ilyenek vagytok, ilyenek voltatok ti, nagyképű, nagymellényű háziurak, begyepesedett bürokraták, pletykás polgárosszonyok. S bár Neruda nem vállalkozott nagy, maró leleplezésekre, írásait plebejus szemlélet színezi: a kaszárniai kantinos fia ösztönös biztonsággal tájékozódott a társadalom alsótagjai közt, a látszólag állóvíz-nyugodtságú, nyárs-polgári lét mélyén is megérezte a feszítő igazságtalanságokat, s a kisszerű életnek halk panaszából kihallotta a mélyebb emberi tragédiákat. — Alois Jirásek (1851—1930) a történelmi regény műfajában alkotott maradandót, bár írt verseket, drámákat is. Hatalmas ciklusainak tárgyát leginkább a huszita háborúk korából merítette, de feldolgozta a későbbi nemzeti küzdelmek, parasztforradalmak eseményeit s az újjászületés századának számos történelmi epizódját is. Egyik elbeszélésében (*Huszárok*) azokról a magyar katonákról ír, akik az 1848-as szabadságharc idején ezer veszéllyel dacolva hazaszöktek csehországi állomáshelyükről, hogy részt vehessenek a haza védelmében: a téma közös Jókai, Eötvös Károly hasonló témáival. (Božena Němcova és Neruda művészetének is vannak magyar vonatkozásai: mindketten jártak hazánkban, s írtak is itteni tapasztalataikról.)

A múlt század második felének nevezetesebb cseh költőitől (Jaroslav Vrchlický, 1853—1912, Svatopluk Čech, 1846—1908 stb.) eddig csak egy szűkszavú antológia néhány szemelvényét ismerhetjük magyarul, a proletárlíra úttörőitől — Josef Vaclav Sládeket (1845—1912) kivéve — még ennyit sem. Csupán Petr Bezručnak (1867—1958), a bányászlet költőjének jelent meg nyelvünkön egy kötetnyi verse (*Sziléziai dalok*). A XX. századról már jobban tájékozottat *A modern cseh líra kincshéza*, mely kilenc kitűnő költőt mutat be. Jiří Wolker (1900—1924) és kortársai versait olvasva minduntalan ismerős hangok ütnek fülünket: mintha a fiatal József Attila, a fiatal Illyés sorait hallanók. Szaggatott, ideges ütemek, intellektuális bonyolultság, merészen hézagos képek, áradó szabad ritmusok, forradalmi feszültség és izgatottság jellemzik verseiket, akárcsak a magyar líra megújítóinak korai alkotásait, ami nem is csoda, hisz azonos költői égtáj alatt, hasonló élményvilágból formálódtak, annak a nemzedéknek művei, amely férfivá és költővé érésének korát az első világháborúra következő súlyos és zaklatott, szorongó és mindent váró években érte el. Fölbillent társadalmi egyensúly, az emberirtó téboly meg-megrángó emlékezete az idegekben, a változás és változtatás feszítő vágya a szívbem és az agyban, forradalmak Keleten és Közép-Európában, az új erőre kapott tőkeuralom habzsoló, póre tobzódásának császárkori tombolása Nyugaton, ellentétek és nyugtalanságok, makacsul védekező múlt és véresen vajúdó jövő, kételkedés, remény, a bizonytalanság szédítő érzete és a bizonyosság mohó keresése alakították ki tartalmát e kornak, zsúfolódtak bele — Európa-szerte — a költők verseibe, darabossá tördelve a formát, az utópiákig csigázva a jogos elégedetlenséget. Az új életézés új témákat vont be a költészet körébe: Jiří Wolker „a fűtő szeméiről” írt modern balladát, Josef Hora (1891—1945) a Munkásmadonnáról énekelt, Vitězslav Nezval (1900—1958) szavai pedig az egész nemzedék költészetéhez mottóul szolgálhatnak: „Szavazatom én a forradalom urnájába dobom.”

Nemcsak a líra, a XX. századi cseh próza is magán viseli annak a nyomát, hogy a munkásforradalmak korában született. Mindenekelőtt Ivan Olbracht (1882—1952) elbeszélő művészete s a két nagy cseh író, a 80. évét ünneplő Marie Majerová és Marie Pujmanová (1893—1958) regényei. A kapitalista társadalom éles bírálata jellemzi a XX. század radikális polgári íróinak műveit is, rendszerint szatirikus formában. Jaroslav Hasekét (1883—1923), Svejks figurájának megalkotóját aligha kell bemutatni a magyar közönségnek, úgyszintén népszerűek hazánkban Karel Čapek (1890—1938) szellemes írásai. A fasizmus, mint nálunk, a cseh irodalomban is számos tehetséget pusztított el, köztük a forradalmi publicisztika kiváló művelőjét, Julius Fucikot (1903—1943) és Vladislav Vančura (1891—1942) regényírót. Hagyományaikat napjaink írói ápolják.

Lányi Kamilla

BIBLIOGRÁFIA

- A modern cseh líra kincsháza.* Szerk. Zádor András. Bp. 1959. (Vitezslav Nezval, Vilém Závada, Jiri Welker, Jaroslav Seifert, Stanislas K. Neumann, Frantisek Hrubin, Josef Hora, Frantisek Halas, Konstantin Biebl válogatott versei.)
- Cseh és szlovák költők antológiája.* Szerk. Hegedűs Zoltán és Kovács Endre. Bp. 1953.
- Petr Bezruc: *Sziléziai dalok.* Válogatott versek. Ford. Sipos Győző. Bratislava, 1956.
- Karel Čapek: *Aranyagyilótól az éjféle napig.* Utirajzok. Ford. Szeberényi Lehel és Székely István. Bp. 1957.
- Karel Čapek: *Az anya.* Színmű. Ford. Szeberényi Lehel. Bp. 1959. (Világirodalmi kiskönyvtár)
- Karel Čapek: *Az első csapat.* Ford. Szekeres György. Bp. 1956.
- Karel Čapek: *Betörők, bírák, bűvészek és társai.* Ford. Zádor András. Bp. 1956. (Megjelent az Olcsó Könyvtárban is.)
- Karel Čapek: *Harc a szalamandrakkal.* Ford. Szekeres László. Bp. 1948. (Megjelent az Olcsó Könyvtárban is.)
- Karel Čapek: *Hordubal.* Ford. Donner Pál. Bp. 1958.
- Karel Čapek: *Meteor.* Ford. Zádor András. Bp. 1962.
- Karel Čapek: *Nehéz a kertész élete.* Ford. Peéry Rezső. Bp. 1948.
- Karel Čapek: *Történelmi görbe tükkör.* Ford. Tóth Tibor. Bp. 1957. (Világirodalmi kiskönyvtár.)
- Comenius: *A látható világ.* Az 1669-ben megjelent háromnyelvű kiadás magyar szövege alapján és fapetszeteivel közzétette Geréb György. Bp. 1959.
- Comenius: *A világ útvesztője.* Ford. Dobossy László. Bp. 1961.
- Comenius: *Amos János nagy oktatástana.* Ford. Geréb György. Bp. 1953.
- Comenius Magyarországon. Comenius Sárospatakon írt műveiből. Szerk. Kovács Endre. Bp. 1962.
- J. V. Fric: *Emlékeim.* Ford. Horváth Ferenc és Szőke Péter. Bp. 1951.
- Julius Fucik: *Sztálingrádi traktorok.* Ford. Vidor Miklós és Vályi Edit. Bp. 1951.
- Julius Fucik: *Utak és állomások.* Válogatott cikkek. Ford. Réz Ádám. Bp. 1955.
- Julius Fucik: *Üzenet az élőknek.* Ford. Peéry Rezső. Bp. 1947, 1948, 1950, 1954.
- Jaroslav Hasek: *A Balaton partján.* Történetek a régi Magyarországból. Ford. Tóth Tibor. Bratislava, 1954.
- Jaroslav Hasek: *Az ibolyakék mennykő.* Válogatott szatírák. Ford. Tóth Tibor. Bratislava, 1961.
- Jaroslav Hasek: *Fekete-sárga panoptikum.* Szatírák és humoreszkek. Ford. Tóth Tibor. Bp. 1956.
- Jaroslav Hasek: *Svejks.* Egy derék katona kalandjai a világháborúban. Ford. Réz Ádám. Bp. 1957. (Megjelent az Olcsó könyvtárban és a Helikon Klasszikusok sorozatban is.)
- Jaroslav Hasek: *Vidám állatkert.* Válogatott humoreszkek. Ford. Tóth Tibor. Bp. 1957.
- Alois Jirásek: *A kincs.* Ford. Tóth Tibor. Bp. 1956. (Megjelent az Olcsó Könyvtárban is.)
- Alois Jirásek: *A kutyafejűek.* Ford. Németh László. Bp. 1951.
- Alois Jirásek: *Mindenki ellen.* Ford. Németh László. Bp. 1954. (A világirodalom klasszikusai)
- Alois Jirásek: *Régi cseh mondák.* Ford. Zádor András. Bratislava, 1954.
- Alois Jirásek: *Sötétség.* Ford. Németh László. Bp. 1953.
- Alois Jirásek: *Vitézek, zsoldosok és huszárok.* Elbeszélések. Ford. Szalatnai Rezső. Bp. 1959.
- Karel Hynek Mácha: *Reggel pirkadattól.* Válogatott versek. Ford. Végh György. B. 1961.
- Marie Majerová: *Az elátkozott kert.* Elbeszélések. Ford. Falvai Alfréd. Bp. 1953.
- Marie Majerová: *Bányászballada.* Ford. Palotai Erzs. Bp. 1952.
- Marie Majerová: *Robinson kisasszony.* Ifjúsági regény. Ford. Falvai Alfréd. Bp. 1959.
- Marie Majerová: *Sziréna.* Ford. Kengyel Iván. Bp. 1951.
- Marie Majerová: *Vergődés.* Ford. Havas Márta. Bratislava, 1961.
- Božena Němcová: *A három aranytoll.* Ford. Gyürkő Kázmér. Bratislava, 1960.
- Božena Němcová: *Falu a Sumavában.* Ford. Hubik István. Bratislava, 1958.
- Božena Němcová: *Nagyanyó.* Ford. Zólyomi Antal. Bp. 1952.
- Jan Neruda: *Moldvaparti históriák.* Ford. Götzl Andor. Bratislava, 1951.
- Jan Neruda: *Régi Prága, régi Pest.* Karcolatok, tárcák. Ford. Babos László. Bratislava, 1955.
- Jan Neruda: *Történetek a régi Prágából és egyéb elbeszélések.* Ford. Götzl Andor és Réz Ádám. Bp. 1957. (A világirodalom klasszikusai)
- Jan Neruda: *Válogatott költemények.* Ford. Sipos Győző. Bratislava, 1958.
- Ivan Olbracht: *A hódító.* Történelmi regény. Ford. Szekeres György. Bp. 1959.
- Ivan Olbracht: *Anna.* Az 1920-as év regénye. Ford. Szőke István. Bp. 1949, 1950, 1960.
- Ivan Olbracht: *Atok völgye.* — *Nyikola Suhuň a betyár.* Ford. Zádor András. Bp. 1959. (A világirodalom klasszikusai)
- Ivan Olbracht: „*Régi szép idők...*” Hét vidám történet. Ford. Zádor András. Bp. 1955. (Megjelent az Olcsó Könyvtárban is.)
- Ivan Olbracht: *Vándorcirksusz.* Ford. Ágai Ágnes. Bp. 1960.
- Marie Pujmanová: *Győz az élet.* Ford. Falvai Alfréd. Bp. 1954.
- Marie Pujmanová: *Játék a tűzzel.* Ford. Czagyán Iván. Bp. 1950.
- Marie Pujmanová: *Válaszúton.* Ford. Falvai Alfréd. Bp. 1952.
- Vladislav Vančura: *János, a pék.* Ford. Szalatnai Rezső. Bratislava, 1951.
- Vladislav Vančura: *Rablólovagok.* Ford. Firon András. Bp. 1960.
- Dobossy László: *A cseh irodalomtörténet korszakolása.* Bp. 1958.
- Dobossy László: *Karel Čapek.* Bp. 1961.
- Vaszkó Mihály: *Komensky Amos János világnézete és pedagógiája.* Bp. 1954.

Olvadás közben

HOGYAN ÉRTELMEZZÜK A SZOCIALISTA IRODALMAT

A Magyar Írók Szövetsége közgyűlésének előkészítése jegyében több írásos ankétot rendezett az *Élet és Irodalom*. Az írói magatartás, az irodalom eszmiségének legfontosabb kérdéseiről mondták el véleményüket az írók. Hadd emeljük ki a témák közül a címben jelzettet. Aligha van vitatottabb, időszerűbb és irodalmunk jövője, maradandósága szempontjából lényegesebb kérdés.

Illés Béla hozzászólása idézi a régi pártiskolán tanult meghatározást: A szocialista irodalom az olvasók érzéseit a szocializmusért folyó harc irányába befolyásolja. De hozzát teszi, hogy ez a volta-képpen ma is jó meghatározás gyakorlatilag nem nagyon „használható”, mert nem ad választ a fontos kérdésre: hogyan? Egyik megelőző, az irodalom mai-ságával foglalkozó vitán már elhangzott az a — helyesen értelmezve — kétség-telenül alapvető jelentőségű vélemény, hogy a maiság nem külső követelmény, hanem az irodalom öntörvénye. Illés Béla is természetesnek tartja, hogy a szocialista irodalom támogassa a szocializmus építését, a párt akcióit, természetesen és elsősorban az írás művészi hatásával. Nem járhat ez sem a témák, sem az írói módszerek leszűkítésével, az eszmei és művészi érdekek primitív, vulgáris értelmezésével. Például — hangsúlyozza Illés — a mezőgazdaság kollektivizálását nem-csak a legmagasabb feladatokba a riport ele-venségével beavatkozó szépirodalom se-gítheti, hanem a parasztság múltbeli har-cait ábrázoló történelmi regény is.

A szocialista irodalom létkörének lényeges vonása, hogy lehetetlenné válnak a tömegeket tudomásul nem vevő, „egy-másnak író s egymást olvasó irodalmi csoportok”; ahogy *Tatay Sándor* szelle-

mesen írja: nem lehet „kialakítani és élni valamiféle irodalmi belváros élet-tét”. Az irodalom demokratizmusának igénye jelentkezik ebben a gondolatban. Aki ismeri, mit mondtak erről a marxiz-mus—leninizmus klasszikusai, és milyen tapasztalatokkal jártak olyan álszocialista irodalmi kísérletek, amelyek nem töröd-tek az olvasó tömegekkel: csak helyesel-heti, hogy Tatay ilyen nyomatékkal be-szél a szocialista irodalom demokratiz-musáról.

Az *Élet és Irodalomban* közölt hozzá-szólások közül eszmeileg legérdekesebb-nek és leggazdagabbnak *Bóka László* hoz-zászólását érezzük. A szocialista irodalom — hangsúlyozza Bóka — azért jár a XX. századi irodalmi mozgalmak élén, s azért lehet a jövőendő irodalmának dajkája, mert a legmagasabbrendű humanitásnak, a szocialista humanizmusnak kifejezése. Melyek a szocialista humanizmus össze-tevői? Az író már nem gondolkodik is-tenben és emberben, szellemben és anyagban — megszűnik számára a világ-szemlélet mechanikus dualizmusa. „Szo-cialista realista az az író, akiben ez az egységes világ mint felismert valóság és lehetőség, mint evidencia és intenció már úgy él, hogy csak ennek aspektusából nézi és ábrázolja világát.” És tovább: „... az a pillantás, melyet a forradalmi elszánt-ságú, dialektikus és történelmi materia-lista szemléletű író vet az emberiség jö-vőjébe, a jelen ábrázolására is rányomja bélyegét, a koncepciótól kezdve, a stílusra is kiható érvénnyel.”

Egyetértünk *Bóka Lászlóval*, hogy ezért a szocialista irodalomért „élni kell és meg kell valósítani”.

P. L.

AZ IDEI LENIN-IRODALMI DIJASOK

A *Lenin-díjat*, a szellemi munka leg-magasabb kitüntetését ápr. 21-én, Lenin születésének évfordulóján ismét kiosztot-ták a Szovjetunióban. Az írók közül *Petrusz Brovka*, *Eduardasz Mezselaajtisz* és *Kornyej Czukovszkij* részesült idén a ki-tüntetésben. *Petrusz Brovkát* a magyar olvasók csak mint közéleti személyiséget, a párt és az írószövetség funkcionáriusát ismerik, költészete, mivel belorusz nyel-ven ír, még nem jutott el hozzánk. Ver-seiben a mai élet témáit és érzéseit a be-lorusz népköltészet hagyományaival ötvö-zi. Hasonló okból ismeretlen nálunk a lit-

ván lírikus, *Eduardasz Mezselaajtisz* is. In-tellektuális, filozófikus hajlamú költő, ki tartalomban, formában egyaránt új uta-kon jár. Nálunk is ismert a szovjet irodalom „nagy örege”, a 80 éves *Kornyej Czukovszkij*. Most kapott Lenin-díja hat évtizedes írói és irodalomtörténeti munka elismerése. Hatalmas műveltséggel, finom ízléssel és gazdag élettapasztalattal írta a kortársi és a klasszikus orosz irodalom-ról tanulmányai tömegét. Élete főművé-nek *Nyekraszov* tanulmányát tartja, negyven évi kutatómunka eredményét.

A MAGYAR IRODALOM GYÖNGYSZEMEI

Egy költészet legjavát összeválogatni bizonyára nem könnyű feladat. Erre vállalkozott a Móra Ferenc könyvkiadó, mikor elindította A Magyar Irodalom Gyöngyszemei c. sorozatát (kezdetben a Magyar Költészet Gyöngyszemei címet viselte), a Világirodalom Gyöngyszemeinek párját, kiegészítőjét.

A klasszikus és modern magyar irodalom legjelentősebb költői gazdag válogatásban jelennek meg. Külön gyűjtemények mutatják be egy-egy összefüggő korszak termésének legjavát is, mint pl. a *Megújul a világ* címmel megjelent felvilágosodáskori válogatás (Batsányi, Verseghy, Kazinczy verseivel), vagy a felszabadulás utáni költészetet ismertető *Mai magyar költők* c. kötet. A fasizmus által elpusztított költőknek (Fenyő László, Pásztor Béla, Salamon Ernő, Lukács László stb.) a *Mártír költők* antológiájával állít emléket a sorozat. Külön kötetet szentelnek a magyar népköltészetnek (*Magyar népi líra*) és a népballadáknak (*Magyar népballadák*) is.

Érdekesek és hasznosak a sorozat antológiai. Eddig két ilyen gyűjtemény látott napvilágot: Czibor János *Hazádnak rendületlenül* c. köte, mely a hazafias költészetet és Sik Csaba *Olvastam költőtárs-a*, mely költőink egymáshoz írt verseit, az irodalomban oly értékes költő-

barátságok (Petőfi—Arany, Ady—Móricz, Juhász Gyula—József Attila) dokumentumait mutatta be. A későbbiekben jelenik meg a *Szülőföldem* c. gyűjtemény és a magyar költészet összefoglaló antológiája, a Hét évszázad c. nagyszerű kötet kisebb terjedelmű társaként.

Ezek a kötetek elsősorban a fiatalság számára készülnek, így jelentőségük főként irodalmi nevelő szerepükben rejlik. Az egyforma köntösben megjelenő olcsó és izléses könyvek a sorozat gyűjtésére ösztönzik az ifjúságot, ennek birtokában hozzájuthat a magyar líra legszebb kincseihez. Irodalomtanárok és gyakorló könyvtárosok véleménye szerint a sorozat nagymértékben hozzájárult a fiatalok versszeretetéhez, sokan éppen ezeken a köteteken nevelődtek a vers barátaivá. Könyvtárainknak szintén feladatuk, hogy elmélyítsék ezt a versszeretet, hasznos lehet tehát, ha a könyvtáros két-három regény mellé a sorozat valamelyik kötetét is ajánlja ifjú olvasóinak. A leendő versolvasók ugyanis gyakran idegenkednek a vaskos verseskötetektől, a zsebnagyságú könyvecskéket azonban szívesen elviszik a regények társaságában — s legközelebb aztán maguktól kéri a verset. Esetleg még vaskosabb kötetbe gyűjtve is!

Egy könyvsorozat mindig szubjektív alkotás is: nemcsak az irodalmi fejlődésről vall, hanem a kor, sőt a szerkesztő ízléséről is. Most mégis úgy látszik: a Magyar Költészet Gyöngyszemei „objektív” gyűjteményt ad, helyesen mutatja be költészetünket, jól válogatja össze valódi értékeit. Hasznos lenne azonban a *Mai magyar költők* újraválogatása: ez a kötet még 1956-ban jelent meg, s azóta ugyancsak történtek változások mai költészetünk értékrendjében.

A sorozat kötetéhez kiváló költők és kritikusok írtak hasznos, szép bevezetőt. Így pl. Illyés Gyula (Babitshoz), Juhász Ferenc (Csokonaihoz és Aranyhoz), Nagy László (Balassihoz) Simon István (József Attilához és Juhász Gyulához), Vas István (Kosztolányihoz), Kalász Márton (Sárközihez), Bölöni György (Adyhoz), Illés Endre (Bercsenyihez) stb.

A Magyar Irodalom Gyöngyszemei valóban népszerű lett a fiatalok, de az idősebb versbarátok között is. Közönségnevelő szerepük, jelentőségük ma már közismert: egyre nagyobb tömegekhez viszik el a költészetet, egyre több olvasóban ébresztik fel a magyar vers szeretetét.

Pomogáts Béla

A SOROZAT EDDIG MEGJELENT KÖTETEI

Ady Endre válogatott versei 1956	Kuruc költészet 1956
Arany János válogatott lírai versei 1956	Magyar népballadák 1955
Arany János balladái 1956	Magyar népi líra 1961
Arany János: Buda halála 1957	Mai magyar költők (antológia) 1956
Babits Mihály válogatott versei 1957	Megújul a világ (antológia) 1960
Balassi Bálint válogatott versei 1957	Olvastam költőtárs (antológia) 1961
Berzsenyi Dániel válogatott versei 1956	Petőfi Sándor szerelmes versei 1960
Csokonai Vitéz Mihály válogatott versei 1955	Radnóti Miklós válogatott versei 1956
Csokonai Vitéz Mihály: Dorottya, 1958	Sárkőzi György válogatott versei 1958
Fazekas Mihály válogatott versei 1955	Somlyó Zoltán válogatott versei 1958
Hazádnak rendületlenül (antológia) 1955	Tompa Mihály válogatott versei 1957
József Attila válogatott versei 1955	Tóth Árpád válogatott versei 1955
Juhász Gyula válogatott versei 1957	Vajda János válogatott versei 1957
Kosztolányi Dezső válogatott versei 1957	Vörösmarty Mihály válogatott versei 1955
Kölcsey Ferenc válogatott versei 1957	Zrínyi Miklós: Szigeti veszedelem 1958

A SOROZAT EZUTÁN MEGJELENŐ KÖTETEI

Arany János: Toldi — Toldi szerelme — Toldi estéje	Madách Imre: Az ember tragédiája
Desida Jenő válogatott versei	Mártír költők (antológia)
Katona József: Bánk bán	Petőfi Sándor elbeszélő költeményei
Kis hét évszázad	Szabó Lőrinc válogatott versei
	Szülőföldem (antológia)
	Vörösmarty Mihály: Csongor és Tünde

ESEMÉNYNAPTÁR

1922 AUGUSZTUS 1-ÉN HALT MEG BÁNKI DONÁT MÉRNÖK, FELTALÁLÓ, MŰEGYETEMI TANÁR (40 ÉVE).

Schimanek Emil: — — Tudományos munkássága és alkotásai. Akadémiai, 1954. 168 old.,
Rácz Elemér: — — emlékezete. (Klny. „Magyar Tudomány”, 1960. 3. sz.).

1762. AUGUSZTUS 5-ÉN SZÜLETETT TEN TA-SAN KOREAI KÖLTŐ ÉS ÍRÓ. A Béke-világ tanács javasolt emlékvétfordulója. (200 éve).

AUGUSZTUS 10-ÉN TÖLTI BE 50. ÉLETÉVÉT JORGE AMADO NEMZETKÖZI BÉKEDÍJAS BRAZÍLIAI ÍRÓ.

Jorge Amado: Arany gyümölcsök földje. Ford. Hartai Emil. Szikra, 1949. 330 old., — —: Gabriela, szegfű és fahéj. Ford. Szalay Sándor. Európa, 1961. 428 old., — —: Holt tenger. Ford. Tavaszy Sándor. Kossuth, 1960. 351 old., — —: A reménység lovagja. Életrajzi regény Luis Carlos Prestesről. Ford. Hartai Emil—Gáspár Endre. Révai, 1950. 232 old., — —: Végtelen földek. Ford. Hartai Emil. Szikra, 1950. 239 old., — —: Vörös vetés. Ford. Benedek Marcell. Szépirodalmi, 1951. 290 old., — : Zsuzsiabá. Ford. Benyhe János. Új Magyar Kvk., 1955. 255 old.

1802 AUGUSZTUS 13-ÁN SZÜLETETT CSATÁDON NIKOLAUS LENAU OSZTRÁK KÖLTŐ. (160 ÉVE)

Lenau Válogatott versei. Szépirodalmi, 1954. 255 old. (A német líra kincsházája.) Európa, 1959. 1—6 k.) (— a 3. kötetben).

Turóczi-Trostler József: — —. Akadémiai, 1955. 266 old. [Bibliográfiával].

AUGUSZTUS 15. A KOREAI NÉPI DEMOKRATIKUS KÖZTÁRSASÁG NEMZETI ÜNNEPE.

1662. AUGUSZTUS 19-ÉN HALT MEG BLAISE PASCAL FRANCIA MATEMATIKUS, FIZIKUS ÉS FILOZÓFUS. A Békevilág tanács kulturális emlékvétfordulója. (200 éve)

AUGUSZTUS 20. ALKOTMÁNYUNK ÜNNEPNAPJA

1837. AUGUSZTUS 22-ÉN NYÍLT MEG A NEMZETI SZÍNIHÁZ. (125 ÉVE)

1862. AUGUSZTUS 22-ÉN SZÜLETETT CLAUDE DEBUSSY FRANCIA ZENE-SZERZŐ. (100 ÉVE) A Béke-világ tanács kulturális emlékvétfordulója.

Claude Debussy: Crouche úr, a műkedvelők réme. Ford. Fábán László. Zeneműkiadó, 1959. 127 old., Fábán László: — élete, kora és művészete. Zeneműkiadó, 1957. 326 old. [Bibliográfiával], Ujfalussy József: — . Gondolat, 1959. 301 old. Kis zenei (kvrtár, 7) [Bibliográfiával].

AUGUSZTUS 23. A ROMÁN NÉPKÖZTÁRSASÁG NEMZETI ÜNNEPE.

1812. AUGUSZTUS 27-ÉN SZÜLETETT SZEMERE BERTALAN ÁLLAMFÉRFI, ÍRÓ. (150 ÉVE)

1862. AUGUSZTUS 29-ÉN SZÜLETETT MAURICE MAETERLINCK NOBEL-DÍJAS BELGA KÖLTŐ ÉS ÍRÓ. A Béke-világ tanács kulturális emlékvétfordulója. (100 éve)

Maurice Maeterlinck: A két madár. Mesejáték 6 felv. 12 képben. Ford. Vas István. Magyar Helikon, 1961. 144 old.

ÚJABB RETROSPEKTÍV SZAKBIBLIOGRÁFIÁK AZ ORVOSTUDOMÁNY TERÜLETÉRŐL

Az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ gyors egymásutánban adja ki az egyes orvosi szakmák retrospektív bibliográfiáit, s ezzel fokozatosan megszünteti e fontos tudományterület irodalmának hézagait. Az elmúlt néhány hónap alatt újabb öt kötet jelent meg, ebből négy a felszabadulás utáni időszak irodalmát tartalmazza. Így már lehetővé válik e nagyszabású vállalkozás áttekinthetőbb értékelése, kibontakozik a teljes kép. A vállalkozás jelentőségéről egy korábban megjelent bibliográfia értékelése során már megemlékezett „A Könyvtáros”. (1961. 11. sz.)

Az egyes szakmák külön-külön megjelenő kötetekben egységes szempontok érvényesülnek a szerkesztők kiválasztásában, a feldolgozás módjában, a szerkesztésben.

A szerkesztők minden esetben a szakma elismert szakemberei, akiknek személye biztosíték a bibliográfiák magas színvonalára.

A gyűjtés kiterjed a magyar szerzők külföldön megjelent műveire is, a könyvek és folyóiratok mellett tartalmazza a gyűjteményes munkák analitikus feldolgozását, gyászbeszédet, nekrológokat, tanulmányúti beszámolókat, tehát teljesre törekszik.

Ez a törekvés retrospektív szakbibliográfia esetén csak helyeselhető, mert a bibliográfiák használója valóban együtt találja a kérdés szakirodalmát, sőt a szakma legnevesebb képviselőire vonatkozó irodalmat is. Az egyes bibliográfiák kitérnek a tárgyalt szakterület határkérdéseire is. A határterületeket azonban a szerkesztők talán egy kissé túl tágra értelmezik, így fordulhat elő, hogy a bibliográfiákba olyan tanulmányokat is felvesszünk, melyekről feltételezik a kapcsolatot a szakterülettel, pedig valójában a tanulmány semmiféle ilyen vonatkozást nem tartalmaz.

Az egyes bibliográfiák szakbeosztását, úgy érezzük, nem vagyunk hivatottak bírálni, hiszen nemcsak elismert szakemberek a bibliográfiák összeállítói és lektorai, hanem minden egyes bibliográfiát a szakma valamelyik kiválósága bocsájtja útjára, ami ugyancsak biztosíték arra, hogy a bibliográfiát használó orvosok igénye érvényesüljön a szakbeosztásban.

Az egyes szakok arányosságára vonatkozóan legyen szabad idéznünk Horn Béla professzor megállapítását: „A fő fejezetek megfelelő részletességgel — de nem elaprózva — tartalmazzzák az egyes kérdésekre vonatkozó munkákat”.

Az egyes szakokon belül a tanulmányok időrendben következnek, az időrenden belül pedig betűrend érvényesül. Véleményünk szerint ez a megoldás csökkenti a bibliográfia használhatóságát, áttekinthetőségét, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy tipográfiai megkülönböztetés sem emeli ki az adatokat. Talán helyes lenne az évkezdeteket a sor szélén külön kiemelni. Ugyancsak a kezelhetőség rovására megy, hogy az egyes monográfiák belevesznek a szövegbe. Itt is azt javasolnánk, hogy a jövőben a monográfiák megfelelő tipográfiai kiemeléssel nagyobb hangsúlyt kapjanak, vagy kiemelve egy-egy fejezet élére kerüljenek.

A bibliográfiákat névmutató és a folyóiratrövidítések jegyzéke egészíti ki. Habár e bibliográfiák legfőbb használói orvosok, hangsúlyoznunk kell a tárgymutató hiányát. Ugyanis a könyvtári tájékoztatószolgálat számára igen megehezíti a bibliográfiák használatát, hogy a laikus könyvtárosnak a tartalomjegyzék alapján kell a keresett fogalmat megtalálnia.

Az általános észrevételek mellett külön szeretnénk megemlíteni a nőgyógyászati-szülészeti bibliográfiát, mely a most megjelent két kötettel teljessé vált. (Korábbi kötetei: Temesváry Rezső 1900-ig, Hints Elek 1900—1925.) Követendő példa ez nemcsak az orvostudomány más szakágai, hanem más tudományterületek számára is. Igen helyes kezdeményezés az 1926—1944-es kötetben közzétett melléklet, mely a szakma magyarországi egyetemeseinek kinevezett tanárait, habilitált magántanárait, a tudományok doktorait és kandidátusait sorolja fel. Könyvtáraink tájékoztató munkájához jó segédeszköz lenne, ha a már megjelent szakterületekről pótlólag hasonló összeállítások készülénének — esetleg külön pótfüzetként —, a jövőben kiadásra kerülő bibliográfiák pedig már tartalmoznák e jegyzékeket is.

Ugyancsak külön felhívjuk a közművelődési könyvtárosok figyelmét az orvostörténeti bibliográfiára, mivel ez az egyes orvosi szakmák bibliográfiáinál keresetlenebb anyagot tartalmaz. Jól felhasználható az ismeretterjesztésben, mert nemcsak egy-egy szakterület történetére vonatkozó adatokat találjuk meg benne, hanem külön rész tárgyalja az egyes nagy magyar és külföldi orvosokról szóló tanulmányokat, és igen értékes az Ideológiai kérdések az orvostudományban c. fejezete is.

Egyébként a szakbibliográfiák a saját szakterületük orvostörténeti irodalmát

közlük, ez a bibliográfia azonban a szétosztott adatokat összefoglalja, és teljessé teszi.

Áttekintve a most tárgyalt bibliográfiákat, valóban imponáló kép bontakozik ki előttünk: 2040 oldalon csaknem 18 000 adat hirdeti a magyar orvostudomány négy szakmájában folyó élénk tudományos tevékenységet. Valóban meggondo-

Magyar stomatológiai bibliográfia. [1945—1960.] Összeáll. Vályi Edit. Bp. Orsz. Orvostud. Könyvtár és Dok. Központ, 1961. IV, 563 old.

Magyar fül-orr-gégészeti bibliográfia. [1945—1960.] Összeáll. Duray Aladár, Rózsa Imre. Bp. Orsz. Orvostud. Könyvtár és Dok. Központ, 1961. 221 old.

Magyar szülészeti nőgyógyászati bibliográfia. 1926—1944. Összeáll. Bókay János. Bp. Orsz.

landó egyik orvosprofesszorunk javaslata, hogy e nagy munka megérdemelné, hogy legalább a fejezetcímek, címszavak idegen nyelvű közlésével tegyük alkalmassá e bibliográfiákat arra, hogy a külföldi szakkönyvtárak tájékoztató szolgálatában a magyar orvosi irodalom propagálói lehessenek.

Dr. Faragó Lászlóné

Orvostud. Könyvtár és Dok. Központ, [1961]. I, X, 504 old.

Magyar szülészet-nőgyógyászati bibliográfia. [1945—1960.] Összeáll. Goszleth Tibor. Bp. Orsz. Orvostud. Könyvtár és Dok. Központ, [1961]. IV, 472 old.

Magyar orvostörténeti bibliográfia. [1945—1960.] Összeáll. Dörnyey Sándor. Bp. Orsz. Orvostud. Könyvtár és Dok. Központ, 1961. 275 old.

A SZOCIALISTA MEZŐGAZDASÁG ÜZEMSZERVEZÉSI KÖNYVEI

Mezőgazdasági termelésünk jelentős része ma már szocialista nagyüzemekben folyik. A szántóterület 95%-án állami gazdasági, vagy termelőszövetkezeti nagyüzem működik. Ezeknek az üzemeknek egész termelési rendje, üzemi kerete és szervezete annyira eltér a régi kapitalista uradalmi gazdálkodástól, de még az akkori idők állami gazdasági rendszerétől is, hogy a régi hagyományos módszerek már nem alkalmasak a termelés korszerű szervezésére. Ennek oka az, hogy a termelés technikai feltételei oly nagymértékben megváltoztak, hogy mind jobban felbomlik a mezőgazdasági üzem hagyományos kerete és teljesen átalakul annak műszaki-technológiai jellege. A sokféle új gép az egyes termelési ágak komplex gépesítése, a kémiai és biológiai tudományok eredményeinek közvetlen termelőerővé válása, mind-mind új irányba lendíti a termelés feltételeinek módszeres megszervezését.

Amikor ennek az új és megnövekedett szakirodalmi ágazatnak néhány kiemelkedőbb művére fel akarjuk hívni a könyvtárosok figyelmét, nem hagyhatjuk megjegyzés nélkül, hogy a sok tekintetben még most vajdúdó-forrongó tématerület legizgalmasabb, legforróbb vitái ma még többnyire folyóiratok cikkeiben és tanulmányaiban izznak.

Így hát mindenekelőtt az Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központ által ez évben kiadott ajánló bibliográfiára hívjuk fel az érdeklődők figyelmét, mely *A termelőszövetkezetek üzemszervezési irodalmáról* szóló könyvek, tanulmányok és cikkek köréből összesen 491 forráshelyet ismer-

tet, ill. sorol fel. A fenti szakirodalmi tájékoztatót az OMgK minden megyei és járási könyvtárnak és minden termelőszövetkezetnek megküldötte, így az az érdeklődők által mindenütt könnyen fel-lelhető és az üzemtan irodalom kérdéseinek tanulmányozására felhasználható.

Az új üzemtan kutatások elméleti és gyakorlati eredményeinek ma már lehetséges sommázatát igyekszik összegezni a *Mezőgazdasági üzemtan* 2. kiadása.

A könyv a teljességre törekedve igyekszik az üzemtan mai legfontosabb kérdéseit olyan logikai rendben bemutatni és feldolgozni, hogy a mű egyrészt alapvető kézikönyvként is használható legyen, de másrészt a fejlődő tudomány ma még meg nem oldott kérdései felé is nyitva tartsa a kaput.

Önálló fejezetekben írja le az üzemrendezést, specializálást, az üzemágak társítását, valamint a jövedelmezőség kérdéseit, a munkaszervezést, bérezést, ill. a termelőszövetkezetek munkaegység elszámolásának problémáit. Nagyon hasznos és érdekes része a könyvnek a gazdálkodás eredményességének elemzési módszerét ismertető rész.

Kifejezetten a gyakorlat számára készült és valóban mind a mai napig a leg-alapvetőbb gyakorlati jellegű munka *A termelőszövetkezeti üzemszervezés gyakorlati kézikönyve*.

Az üzemszervezési ismeretek olyan logikus és közérthető összefoglalása, hogy azt ma egyetlen gyakorlati szakember sem nélkülözheti. Összeállítói nem a teljességre, hanem a gyakorlatiasságra törekedtek. Az öt részben megírt és praktikus

mutatókkal ellátott mű bármelyik cím-szónál felülte — mint enciklopédia — egy helyen tartalmazza a kérdésre vonatkozó tudnivalókat, vagy utalók segítségével vezet tovább. A könyv nemcsak tartalmában, de külső előállításában is a praktikus kézi-, ill. zsebkönyv formáját viseli.

Az üzemszervezés mai legégetőbb kérdéseiről és eredményeiről ad hírt a Magyar Tudományos Akadémia Mezőgazdasági Üzemtani Intézetének szerkesztésében közreadott sorozat. A nagyüzemi gazdálkodás kérdései, mely „olyan kisebb, de a folyóiratcikkek terjedelmét meghaladó feldolgozásokat kíván a mezőgazdasági és közigazdasági szakembereknek, termelősövetkezetek, állami gazdaságok és gépállomások vezetőinek, valamint a mezőgazdaságot irányító szervezeteknek, a tudományos és oktatási intézmények dolgozóinak a kezébe adni, amelyek a napjainkban egyre többleddalúan felvetődő agrárközigazdasági és üzemszervezési kérdésekről nyújtanak korszerű elemzést és megbízható gyakorlati eligazítást.”

A sorozat eddig megjelent kiadványai közül Erdei Ferenc *Üzemszervezési kérdések a szocialista mezőgazdasági nagyüzemben* című tanulmánya a munkamegosztás, a szakosítás, az új gyárszerű termelészervezés kérdéseivel foglalkozik.

Dimény Imre *Mezőgazdaságunk traktorszükségletét meghatározó tényezők*

című könyvében a gépesítés közvetlen terméshozó hatását szem előtt tartva tárgyalja a mezőgazdaság gépesítésének főbb irányzatait, a gépesítés ütemét és összetételét, valamint a második ötéves terv időszakában számításba veendő traktorlépcsőt.

Manczel Jenő *Szarvasmarhatenyésztésünk és takarmánytermelésünk helyzete és tájbéli eltérései* című összeállítása szocialista nagyüzemeink állatállományának és takarmánytermelésének helyes megszervezése, a távlati tervek elkészítésének a tájbéli eltéréseket is tekintetbe vevő szempontjaival ismerteti a szarvasmarhatartás és takarmánytermelés mai helyzetét.

Nagyvonalú közigazdasági és üzemszervezési összefoglalást nyújt a mezőgazdaságról *A termelősövetkezetek gazdálkodása* (szerk. Horváth Lajos), mely első sorban a szövetkezetek gazdálkodását irányító vezetők és szakemberek nélkülözhetetlen összefoglaló jellegű szakkönyve.

461 termelősövetkezet gazdálkodásának elemzésén keresztül mutatja be Sin István (*Szövetkezeti gazdálkodás negyedmillió holdon*) azt a módszert, melyet a szövetkezetek az évi gazdasági beszámoló elkészítésére és azok összesítésére általánosan és hivatalosan használnak. A könyv tanulmányozásával minden üzem a saját tényszámait alapján ítélni tudja a gazdálkodásának eredményeit, ill. gyengeségeit.

S. Szabó Ferenc

BIBLIOGRÁFIA

Csete—Fekete—Rácz: *Munkadíjazás, önköltés és gazdaságosság a mezőgazdaságban*. Akadémiai, 1960.
 Dimény Imre: *Mezőgazdaságunk traktorszükségletét meghatározó tényezők*. Akadémiai, 1961.
 Erdei Ferenc: *Üzemszervezési kérdések a szocialista mezőgazdasági nagyüzemben*. Akadémiai, 1961.
 Kacsóh András: *Növényvédelmi üzemtan*. Mezőgazdasági, 1962.
 Kovács Mihály: *A közös és háztáji gazdaság*. Mezőgazdasági, 1961.
 Manczel Jenő: *Szarvasmarha tenyésztésünk és takarmánytermelésünk helyzete és tájbéli eltérései*. Akadémiai, 1962.
Mezőgazdasági üzemtan. 2. kiadás (Szerk. Vágselelyei István) Mezőgazdasági, 1961.

Pap—Boncz: *A termelősövetkezetek táblástásának és a vetésforgó tervezésének irányelvei*. Mezőgazdasági, 1961.
 Pósvai Lajos: *Gazdaságos takarmányadagok összeállítása grafikus ábrázolással*. Akadémiai, 1961.
 Sin István: *Szövetkezeti gazdálkodás negyedmillió holdon*. Kossuth, 1960.
A termelősövetkezeti üzemszervezés gyakorlati kézikönyve. (Szerk. Erdei Ferenc) Akadémiai, 1960.
A termelősövetkezetek gazdálkodása. (Szerk. Horváth Lajos) Közgazd. és Jogl, 1961.
A termelősövetkezetek üzemszervezési irodalmáról. (Összeáll. Sin István) OMGK, 1962.
 Volt Imre: *A növénytermesztés gazdaságos gépesítése*. 2. kiadás. Mezőgazdasági, 1961.

EGYIK LEGRÉGIBB KÖNYVTÁRUNKNAK, AZ EGYETEMI KÖNYVTÁRNAK TÖRTÉNETÉVEL, elhelyezésével kapcsolatban több téves nézet él a köztudatban. Ilyen téves adatközlés a lapunk áprilisi számának 216. oldalán levő cikk lábjegyzetében is belekerült. A valóságban az Egyetemi Könyvtár soha nem volt az Egyetem téren. Ott 1868 előtt már több évtizede az egyetem központi épülete állott, melyben ez idő tájt a teológiai kar könyvtára volt elhelyezve. Az Egyetemi Könyvtár jelenlegi helyén 1784 óta található, 1871-ig valóban a ferences rendház épületében működött, melynek azonban számottevő könyvtára nem volt, s az soha nem

egyesült az Egyetemi Könyvtárral. Egyesülről még a teológiai könyvtár esetében sem beszélhetünk, mivel csupán bizonyos tulajdonjogi és kezeléstechnikai kérdések merültek fel az Egyetemi Könyvtár valamint a teológiai kar között, azonban nem 1868-ban, hanem jóval korábban.

A SVÉDORSZÁGI KÖZKÖNYVTÁRAK a könyvek kölcsönzési díját az eddiginek kétszeresére emelték fel. Az új díjak felét a svéd írói alap kapja, amely az íróknak ezentúl könyvek kölcsönzése után is jogdíjat fizet.

KÜLFÖLDI KÖNYVTÁRI FOLYÓIRATOK

II.

A NÉMET könyvtári sajtó a második világháborút követő években fokozatosan oszlott két részre. A legrégebb német könyvtári folyóirat, az 1886-ban indult ZENTRALBLATT FÜR BIBLIOTHEKSWESEN (A könyvtárügy Központi lapja) az NDK-ban (Lipcsében) jelenik meg. A nyugatnémet könyvtári központban, a Majna melletti Frankfurtban 1948-ban NACHRICHTEN FÜR WISSENSCHAFTLICHE BIBLIOTHEKEN (A tudományos könyvtárak hírei) címen „ellenlap” indult, a Zentralblattnál szerényebb formában. Ez a folyóirat 1953-ban *Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie* (A könyvtárügy és a bibliográfia folyóirata) címen külső kiállításában és tartalmi színvonalában is a Zentralblatt egyenlő versenytársává fejlődött. — A két orgánium túlnyomórészt a tudományos könyvtárügy problémáival foglalkozik.

Mindkét Németországban elég élesen elkülönülnek a tudományos és közművelődési könyvtárak problémái. Az NDK-ban már a háború befejezése utáni években megindult a közművelődési könyvtárak lapja, a DER BIBLIOTHEKAR. (A könyvtáros; 1946—49-ig Volksbibliothekar — Népkönyvtáros volt a címe.) A könyvtári cikkek mellett bőven közöl könyvismertetéseket és ajánló bibliográfiai összeállításokat. Az NSZK 1948-ban indította meg A könyvtáros „ellenlapját”, BÜCHEREI UND BILDUNG (Könyvtár és képzés) címen a nyugatnémet közművelődési könyvtárak egyesülete kiadásában. Ez a lap A könyvtárnál is több könyvismertetést közöl a könyvtári cikkek mellett.

A nyugati országokban és az USA-ban — mint az alábbi rövid szemléből láthatjuk — a könyvtári folyóiratokat túlnyomórészt a könyvtáros egyesületek, illetve a könyvtártudományt is gondozó könyvtárak és egyetemek adják ki.

AZ ANGOL könyvtáros egyesület folyóirata, a LIBRARY ASSOCIATION RECORD (A könyvtáros szövetség közlönye) a hagyományokkal rendelkező, régi könyvtári folyóiratok közé tartozik; 1899-ben indult. Cikkei áttekintést adnak a különböző könyvtártípusok problémáiról. Jelentős helyet szentel az egyesületi hírek közlésének és az olvasók leveleinek, melyek igen gyakran vitába szállnak a lap egyes cikkeivel. Rendszeresen közli az egyesület szakkönyvtárának gyarapodási jegyzéket, a legújabb könyvtártudományi szakkönyvekről megbízható recenziókat hoz. A Könyvtáros Egyesület adja ki 1950. óta a legismertebb és legjobb könyvtártudományi referáló lapot, a LIBRARY SCIENCE ABSTRACTS-ot (Könyvtártudományi referáló lap). Az angol szakkönyvtárak egyesületének két jelentős folyóirata van: ASLIB PROCEEDINGS (A szakkönyvtárosok szövetségének közleményei) és THE JOURNAL OF DOCUMENTATION (Dokumentációs folyóirat), melyek sokat foglalkoznak a tájékoztató munka és az osztályozás problémáival.

A FRANCIA könyvtáros egyesület tájékoztató folyóirata, a BULLETIN D'INFORMATIONS (Tájékoztató) nem a legjelentősebb francia könyvtáros folyóirat. Sokkal ismertebb és népszerűbb a BULLETIN DES BIBLIOTHÈQUES DE FRANCE (A francia könyvtárak tájékoztatója) c. havi folyóirat, mely az egyetemi, nemzeti és közművelődési könyvtárak problémáival egyaránt színvonalasan foglalkozik. A francia dokumentációs szervezetek egyesülete két, a tájékoztatás kérdéseivel foglalkozó folyóiratot ad ki. Ezek a folyóiratok igen részletes bibliográfiai áttekintést nyújtanak a könyvtártudományi és dokumentációs szakirodalomról.

AUSZTRIA nálunk is jól ismert könyvtáros folyóiratát, a BIBLOS-t az osztrák nemzeti könyvtár adja ki. A lap az aktuális könyvtári problémák mellett rendszeresen közöl történeti tárgyú tanulmányokat is. Érdekes és sokoldalú a hírvovatá.

Az Oktatásügyi Minisztérium kiadásában megjelenő NEUE VOLKSBILDUNG (Új népművelés) c. folyóirat a közművelődési könyvtárak — és általában a közművelődés — problémáival foglalkozik.

AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK könyvtáros egyesületének igen sok tagozata, fiókegyesülete van; ezek külön-külön adnak ki folyóiratokat. Jelenleg körülbelül 120 jelenik meg az USA-ban, ez a világ könyvtári folyóiratainak közel egyharmada.

Nívójuk széles skálán mozog; a legszínvonalasabbak mellett (ezekből néhányat kiragadva ismertetünk) igen sok a pusztán hírközlő, vagy kisebb fajsúlyú „csevegő” orgánium.

A legelterjedtebb és legrégebb amerikai könyvtáros folyóirat a Bowker könyvkereskedelmi cég kiadásában kéthetenként megjelenő LIBRARY JOURNAL (Könyvtári folyóirat). 1876-ban — a *Magyar Könyvszemlével* egy évben — indult. Könyv-

tári tárgyú cikkei foglalkoznak a könyvtári munka minden területével és minden könyvtártípussal. Sok aktuális tájékoztatást ad az amerikai és külföldi könyvtári élet eseményeiről. A lap terjedelmének kb. kétharmadát a könyvismertetések és hirdetések foglalják el. (Egy-egy szám kb. 200 oldal.) A könyvismertetések a könyv megjelenésével egyidőben, vagy gyakran még a kereskedelmi forgalomba kerülés előtt jelennek meg. Egy hasznos eszközként szolgálnak a könyvtárak állománygyarapításához.

A másik, szintén nagy példányszámú amerikai folyóirat az amerikai kurrens bibliográfiák zömét kiadó Wilson cég vállalkozása. Címe: WILSON LIBRARY BULLETIN (Wilson könyvtári híradó). A sok semmitmondó cikk mellett néha a kisebb közművelődési könyvtárak munkájával kapcsolatos hasznos módszertani közlemények jelennek meg a lapban. (Pl. kiállítások, ankétok rendezéséről stb.)

A Wilson cég adja ki a legteljesebb nemzetközi könyvtártudományi bibliográfiát is, LIBRARY LITERATURE (Könyvtári szakirodalmi bibliográfia) címmel.

*

Az eddigiekben nagy vonásokban ismertettük a bennünket elsősorban érdeklő külföldi könyvtári folyóiratokat. Európán kívül csak az USA folyóiratairól beszélünk; meg kell azonban említenünk, hogy Ázsia, Afrika és Océánia (Új-Zéland, Ausztrália) országaiban is jelennek meg a nemzetközi könyvtári szakirodalom szempontjából is fontos folyóiratok, pl. Indiában a LIBRARY HERALD (Könyvtári folyóirat).

Külön kell szólnunk néhány nemzetközi egyesület könyvtári folyóiratáról. Elsősorban a Könyvtáros Egyesületek Nemzetközi Szövetségének (IFLA-FIAB) üléseiről szóló beszámoló közlőnyt, (az ACTES DU CONSEIL DE LA FIAB) kell megemlítenünk.

Végül az UNESCO két könyvtári vonatkozású folyóiratáról is kell szólnunk: a BIBLIOGRAPHY, DOCUMENTATION, TERMINOLOGY c. friss tájékoztatásokat adó közlőny mellett az UNESCO BULLETIN FOR LIBRARIES (Az UNESCO könyvtári folyóirata) c. havonta angol, francia, spanyol és orosz nyelven megjelenő folyóirat a legismertebb. Beszámolókat közöl a könyvtári élet nemzetközi kérdéseiről, tájékoztat az UNESCO könyvtári programjairól és a legfontosabb elvi, gyakorlati kérdésekről színvonalas cikkeket közöl. Magyarországon számos könyvtárban megtalálható.

Bóday Pál

IRODALMI NAPOK TATABÁNYÁN

Vidéki városainkban az utóbbi években néhány sikeres irodalmi nap megrendezésére került sor. Ezeknek az irodalmi napoknak a tapasztalatait értékesítve rendezte meg a Komárom Megyei Könyvtár a Szakszervezetek Megyei Tanácsával karöltve az első tatabányai irodalmi napokat. Április 27–28-án hét ismert költőnk és írónk látogatott el a bányászvárosba, mégpedig *Palotai Boris*, *Jankovich Ferenc*, *Berkesi András*, *Földes Péter*, *Szilvási Lajos*, valamint Tatabánya két szülötte: *Kónya Lajos* és *Gáll István*. A meghívottak egy-egy nagy üzem vendégei voltak, az üzem, az akna dolgozóival munkahelyükön munka közben, majd munka után a kultúrteremben is találkoztak. A második nap délutánján pedig központi irodalmi estet rendeztek, melyen Jankovich Ferencnek, az írószövetség elnökségi tagjának bevezető előadása után a hét vendég-író részleteket mutatott be műveiből. Az író-olvasó találkozók a rendezőség elképzelése szerint zajlottak le: a dolgozók az üzemekben közelebről megismerkedhettek az írókkal, elmondhatták nekik ma-

radandó irodalmi élményeiket. Például a II-es Erőmű egyik dolgozója az emlékezés által átforrósodott hangon beszélt el, hogy milyen nagy hatást tett rá Jankovich Ferencnek egyik verse, mely a fasizmus elleni tiltakozásként íródott az 1930-as években. Kifejezésre juttatták a mai magyar irodalom iránti őszinte érdeklődésüket, és írói „műhelytitkokat” feszegető kérdésekre kaptak választ az íróktól stb. Igen érdekes volt írónknak a szocialista brigádtagokkal való találkozása is. Ezekben a találkozásokon hangzott el a legtöbb, irodalmi, társadalmi és politikai problémát érintő kérdés. A tatabányai dolgozóknak az írókkal és műveikkel való megismerkedésében, a mai magyar irodalom néhány reprezentánsának a megkedveltetésében igen értékes segítséget nyújtott a megyei könyvtár tájékoztató szolgálata által készített, „Ismerjük meg kedves íróvendégeinket” című jegyzék, amely nemcsak az írók művelt sorolta fel, hanem az irodalmi napok írószervezőinek életútját is ismertette, és életművét is méltatta. (Bárdos László István)

ÍRÓ-OLVASÓ TALÁLKOZÓ LÁBATLANON

A Komárom megyei Lábatlan községben Palotai Boris, József Attila-díjas író részvételével író-olvasó találkozót rendezett a Hazafias Népfront helyi szervezete és a községi könyvtár április 25-én.

A találkozót az MSZMP klubjában rendezték

meg. A termet zsúfolásig megtöltötték a lábatlani irodalom-barátok. Ebben az iparilag fejlett nagyközségben most került sor első ízben író-olvasó találkozóra. A jól sikerült találkozó végén az írónd dedikálta néhány könyvét. (Somogyi Lajosné)

Könyvismertetések

Ideológiai-politikai művek

AZ SZKP XXII. KONGRESSZUSZA

Kossuth, 878 old. 60 Ft (Törzsanyag)

Az 1961-es esztendő legnagyobb jelentőségű világpolitikai eseménye kétségtelenül a Szovjetunió Kommunista Pártjának XXII. kongresszusa volt. A kongresszus időszakában, október második felében, a föld minden országában az erről szóló beszámolók és tudósítások foglalták el a főhelyet a sajtó hasábjain, s a nemzetközi események iránt érdeklődő emberek gondolataiban. A kongresszus határozatai foglalták össze azokat a feladatokat, amelyeket a szovjet emberek a következő időszakban végrehajtanak a szocialista tábor erősítése, az életszínvonal emelése és a kommunizmus építése érdekében. S ez a program a többi szocialista ország számára is útmutatás. Ezért a kongresszus jegyzőkönyve nem vesztette el érdekességét az olvasók előtt a befejezése óta eltelt fél év alatt, ellenkezőleg, a ma és a holnap problémái iránt érdeklődő olvasók gyakran forgatják majd a következő években is lapjait. A könyvtárak, s köztük a közművelődési könyvtárak számára ez a tény biztosítja jelentőségét azután is, hogy a különböző pártoktatási formák — melyek ma különösen napirenden tartják — befejeződnek. Az MSZMP idén megtartásra kerülő VIII. kongresszusa ugyancsak előtérbe állítja majd az SZKP XXII. kongresszusán felvetett problémák egész sorát.

Az SZKP XXII. kongresszusának legfontosabb dokumentumait — Hruscsov elvtárs beszámolóját, az SZKP programjáról szóló előadói és vitázó beszédét, magát a programot és a kongresszus határozatát — egy korábbi kiadványában megjelentette már a Kossuth könyvkiadó. Az a kötet a már felsoroltakon kívül tartalmazta Kádár János elvtársnak a kongresszuson elmondott beszédét, továbbá az MSZMP központi bizottságának a XXII. kongresszus jelentőségéről hozott határozatát. E könyv tehát anyaggyűjtemény volt, s nem adott két magáról a kongresszus lefolyásáról, vitájáról.

A Kossuth kiadónak az SZKP XXII. kongresszusáról most megjelentetett vas-

kos kötete viszont rövidített, illetve kivonatossá gyűjtemény. Tartalmazza a korábbi kiadványban már közölt dokumentumokon kívül a legjelentősebb felszólalásokat és a kongresszuson képviselt 80 kommunista és munkáspárt sok vezetőjének üdvözlő beszédét. A kötet természetesen nem törekedett — nem is törekedhetett — teljességre. Mégis tükrözi a kongresszus egészét, s a hozzászólások irradalmi, harcos hangulatát. A vita anyaga a XXII. kongresszuson igen erőteljesen illusztrálta az előadói beszédek tételeit. A könyv a fentiek kívül tartalmazza még az SZKP szervezeti szabályzatának módosítására vonatkozó határozatokat, s a központi bizottság megválasztott tagjainak és vezetőségének névsorát.

Az SZKP XXII. kongresszusáról szóló jegyzőkönyv tetszetős kiállításáról külön kell beszélnünk. Ez a Kossuth-kiadvány műanyaggal borított ízléses szürke se-lyemvászón kötésével, gondos nyomásával díszévé válik a könyvtár és a kézi-könyvtár könyvespolcainak és az olvasó már ezért is szívesen veszi kezébe.

Tolnai György

Nemes Dezső

AZ ELLENFORRADALOM TÖRTÉNETE MAGYAR- ORSZÁGON 1919—1921

Akadémiai, 503 old. 50 Ft (Ajánlott.)

Nemes Dezső könyve a magyar történelem szegénytelen korszakát tárgyalja, két gyászos év történetét, mely tengernyi szenvedést zúdított a népre, és véres nyitánya volt Horthy több mint két évtizedes országrontó uralmának. A gondosan feltárt források, titkos politikai okmányok, diplomáciai iratok és hivatalos jelentések ma már megengedik, hogy világosan lássuk e két esztendő komor és gyalázatos tényeit: az antant hatalmak mesterkedését, mely nyeregbe ültette az ellenforradalmat, a szociáldemokrata pártvezérek cinkosságát, a gyilkosok és utcai lincselők tömeges gaztetteit, a kizsákmányolás és a magántulajdon cinikus restaurálását, a dolgozók életszínvonalának rohamos csökkenését, a hazaáruló terveket az ország kiárusítására, a revansért lihegő magyar imperializmus kalandor cselszövényeit, a marakodó úri klikkek zajos és züllött cívódását a hatalomért, a sorozatos kormányválságok

szennyos kulisszatitkait, a vérengző tisztai különítmények, csahos papi uszítók, diktátor önjelöltek, fondorlatos legitimisták és szabadkirályválasztó politikai spekulánsok koncleső tülekedését, melyben az ellentétes érdekek képviselőit a munkásosztály forradalmi erejétől és a szovjet hatalom katonai sikereitől való közös rettegés tartotta össze.

A korszak történetére vonatkozó források gyűjteménye már 1953-ban megjelent (*Az ellenforradalom hatalomrajutása és rémuralma Magyarországon, 1919—1921.* Szerk. Nemes Dezső); ajánlatos, hogy az olvasó ezzel is megismerkedjék, s párhuzamosan használja a most elkészült monográfiával: ebből az események megértéséhez kap vezérfonalat, az egykorú dokumentumok a kor hangulatát is felidéz, s érdekesen egészítik ki Nemes Dezső előadását.

Munkája további kutatásra ösztönöz, a döntő politikai eseményeket illetően azonban alapvető összefoglalás, melynek elolvasása keserű és tanulságos történelmi leckével szolgál. Értékét terjedelmes névmutató — valóságos politikai kislexikon — növeli.

S. P.

Jacques Duclos

A PÁRIZSI KOMMÜN

Kossuth, 304 old. 25 Ft (Törzsanyag)

A francia kommunista párt egyik vezetője adózik az 1871-es párizsi kommün emlékének. A nagy felkelés 90. évfordulójára 1961-ben megjelent könyvben a szerző a legegyszerűbb eszközt választotta: az események előadásában annyira ragaszkodik a „krónika” műfajához, hogy pl. a katonai jelentések oldalakon át történő szó szerinti közlésétől sem idegenkedik. Ami az események elemzését illeti, ebben a vonatkozásban Duclos bátran támaszkodik a már kialakult értékelésre, s Marx és Lenin biztosan vezeti a tollát. Míg a jelentések sokszor unalmasak és fárasztóak, addig a Marx és Lenin által elvégzett történelmi értékelés ismertetése fölöttébb tanulságos. A Kommün szükségképpen korlátozódott Párizsra, mert hiszen a vidékkel, a parasztsággal való együttműködés feltételei nem értek még meg, s a két vidéki városban, Lyonban és Marseille-ben azért bukkott el a felkelés, mert elszigetelten állt szemben a reakció túleréjével. Duclos ahol lehet, kiemeli a nemzetközi összefüggéseket és különösen a Marx által nyújtott segítséget ismerteti behatóbban. — Rámutat többek közt arra is, milyen visszhangot váltott ki a magyar munkások közt a Kommün. A magyar származású Frankel Leó szerepét is

ismerteti. Kimutatja 1870—1871 és a II. világháború francia eseményei közötti rokonvonásokat is. 1871-ben ugyanígy félt a reakció a francia munkásosztálytól, mint 1940-ben, ezért mindkét esetben inkább szövetkezett az ellenséggel. (Weygand, Pétain stb.)

A szerző összefoglalja a Párizsi Kommün jelentőségével kapcsolatos marxista értékelést: a Kommün akadályozta meg a monarchia helyreállítását s döbbentette rá a munkásságot saját lehetőségei felismerésére. Továbbá ez tudatosította az egész világ munkássága számára, hogy jogait csakis nemzetközi méretű szervezkedéssel és szövetkezéssel vívhatja ki.

Összefoglalóul azt kell mondanunk, hogy Duclos könyve közérthetően adja elő az eseményeket s mindenki számára lehetővé teszi, hogy pontos áttekintést szerezzen a Párizsi Kommün történetéről.

Szűj Rezső

Szépirodalmi művek

MAGYAR ELBESZÉLŐK

Szépirodalmi, I—IV. köt. 178 Ft (Törzsanyag)

Az előttünk fekvő négy kötet a magyar novella fejlődését mutatja be Illés Endre válogatásában, időrendben, a kezdetektől, Mikés Kelemen törökországi leveleiből vett részletektől egészen Salamon Ernő Hangverseny az egeres raktárhoan című novellájáig. A szerkesztő, akit munkájában Belia György támogatott (az írók életét és műveit röviden ismertető jegyzeteket is az utóbbi írta), a műfaj teljes színskáláját törekedett bemutatni, a kisregénytől a beszélyen, életképen, rajzon, vázlaton, karcolaton át, egy-egy dialógus részletet sem véve ki, egész az ironikus tanítómeséig.

A magyar novella a szerkesztők szerint Kármán kisregényével, a Fanni hagyományával, Kisfaludy Károly és Fáy András elbeszéléseivel születik meg. Mégis ezzel a felfogással némileg ellentétben, nem műfaji előzményként ugyan, hanem csupán szépprózai háttérként bemutatják Mikést, Faludít, Bessenyeit, Kazinczyt, Fazekast is. Válogatásuk igen helyesen csak lezárt életművekre terjed ki, egy-egy írótól néha több írást is közölve, ezzel érzékeltetve jelentőségüket, fejlődésük egyes szakaszait, s lehetőleg témaköreiket is.

A válogatás arányaiban és egyes darabjaiban természetesen vitatható. A szerkesztők néha éppen a látszólagos aránytalansággal akarják kimutatni a szerzők helyes értékrendet. Mikszáthot, Adyt, Mó-

riczot, Nagy Lajost teszik meg az antológia főpilléreinek. Erőteljesen kiugranak Jókai, Bródy, Tömörkény, Krúdy, Kosztolányi, Karinthy, Gelléri Andor Endre.

Elismerve a szerkesztők nem csekély munkáját, mindenképpen hangsúlyoznunk kell ilyen ritka kiadási lehetőség esetében nagy irodalomtörténeti felelősségüket. Ez a novella-antológia hosszú időre a legteljesebb gyűjteménye a magyar novella-irodalomnak. A könyvtárosok ebből a négy kötetből tudják olvasóiknak a legszébb magyar novellákat kézbe adni, az irodalom iránt mélyebben érdeklődőknek pedig a magyar elbeszélés belső fejlődését megmutatni.

Katona Jenő

Füst Milán

A PARNASSZUS FELÉ

Magvető, 480 old. 31 Ft (Ajánlott)

Az elmúlt néhány évben Füst Milán, a Nyugat-nemzedék kiváló költője, csaknem évenként lépett a nyilvánosság elé prózai művekkel, így néhány hónappal ezelőtt egy muzsikus-regénnyel, amelynek címe: *A Parnasszus felé*. Egy dunántúli kisváros környezetéből indul útnak Baldus János, Baldus Sebestyén nyergesmester fia, hogy tíz évvel később a kor egyik legnagyobb orgonaművészevé legyen. A regény első része egy kisváros társadalmának rajza, amely a felvilágosodás századában, a rokokó egész Európára kiterjedő művészi légkörében megőrizte a középkori életforma sok vonását. A visszahúzó erők még dermesztőleg hatnak, a regény ifjú hősenek ezer gátlással kell megküdenie, míg kiszabadul a fojtogató atmoszférából, s Bécsbe, az akkori kultúra egyik legragyogóbb központjába kerül, ahol alkalma nyílik megszerezni a legmagasabb művészi kiképzést, a nagyközönség elé lépni s világhírre tenni szert. De mikor idáig eljut, életére tragikus szerelmi élmény vet árnyékot, művészi továbbfejlődése is megakad.

A regény legérdekesebb része a XVIII. századbeli német-magyar kisváros költőien realiztikus, hitelesen kónserű, líraian elbájoló ábrázolása. János páter, az ifjú Baldus első tanítómestere, Seebold Vilmos, az elvetélt filozófus, Kammilla, a merengő vénkisasszony, Márta, a becsvágyó anya, Baldus Sebestyén, a fantáziátlan apa, Madamele, a bécsi udvarból száműzött nagyvilági hölgy, Jánoska első szerelme, biztos kézzel megrajzolt figurák, emberiek, sohasem papírizúék. De mintha egy fátyol mögött elevenednének meg s körülengli őket a kétszáz éves múlt édes-bús fuvallata.

Frank László

Nádass József

KARMOS ÉVEK

Szépirodalmi, 586 old. 33 Ft (Ajánlott)

A tenger cseppekből áll, a történelmi folyamatok személyes emberi sorsokból tevődnek össze. Ez a közhely képezi a visszaemlékezés, önéletrajzi regény, és több hasonló műfaj létalapját, különösen akkor, ha a szerző sorsának alakulása az átfogó történelmi mozgások szemléltető eszközeként válik érdekessé, általános érvényű történelmi dokumentummá. Nádass könyve túllépi az illusztráló jellegű „egy ember útja”-krónika jelentőségét; a szerző élményanyagának gazdagsága, sokrétűsége következtében rengeteg érdekes arcképvázlatot, irodalomtörténeti és történelmi adalékot, sőt útleírás-elemet is tartalmaz.

A regény (a *Láng és korom* folytatásaként) az 1938—45-ös sötét esztendőök élményanyagát dolgozza fel. Három fő szakasza: a skandináviai emigráció; hazatérés Norvégia német megszállása után; 1944 márciusában letartóztatás és Mauthausen.

Sokszor megírt, de ennek ellenére sem megkopott téma a koncentrációs tábor élete. Nádass Józsefnek általában sikerült elkerülni a náciizmusra emlékező-émlékeztető könyvek gyakori közös hibáját: a borzalmak ábrázolásának bizonyos fokig öncélúvá válását. Képes arra, hogy tárgyilagosan, elemzőn és önelemzőn mutassa be ezt a józan ésszel kiagyalhatatlan, kívülálló számára elképzelhetetlen kis világot, Mauthausen világát. Külön ki kell emelni emberábrázolásának a differenciáltságát. A szokványos fekete-fehér ábrázolástól eltérően mind az örök és kápok, mind a foglyok között érzékeltetni tudja a jelleme és felfogások sokszínűségét. (Gondoljuk meg, hogy a fogolytársai közt szerepel Gelléri Andor Endre, vitéz Somogyváry Gyula és gróf Apponyi György!) Önmagával szemben is kíméletlen őszinteséggel számol be a borzalmas, gerincroppantó nyomorúság testi-lelki hátsáiról — s épp ezzel tudja valóban hittelessé, átélhetővé tenni a történeteket.

A könyv erénye elsősorban emberi és történelmi hittelessége, gazdag adalékanyaga; hibája azonban terjengőssége, az ökonomikus szerkesztés hiánya. A közelmúlttal megismerkedni akaró olvasók azonban a túlméretezettség ellenére is érdeklődéssel és haszonnal forgathatják ezt a könyvet, mely két évtizeddel ezelőtti viszonyokat hoz átélhető, tapintható közelbe.

Nagy Ernő

Birkás Endre

KŐ ÉS HOMOK

Magvető, 233 old. 15,50 Ft (Ajánlott)

A rendkívül — és nem mindig szerencsésen — filmszerű regényben Józsa Miklós, egy Kínában dolgozó magyar geológus mondja el élettörténetét. Az elbeszélés 1941 és napjaink között cikázik, nyugtalanul és kiszámíthatatlanul. Miklós két nő és két világ között ingadozik. Sajnos, a két nő nagyon is pontosan és átlátszóan testesíti meg a két világot. Judit, a feleség kommunista. Kitűnő orvos, ragyogóan tiszta intellektus, politikailag a sorsdöntő pillanatokban mégis érthetetlenül pusztán érzelmeire, sugallataira hallgat. Anni, a másik nő korlátoltan reakciós, és a polgári regényirodalom „végtetes asszonyának” szerepét játssza több-kevesebb sikerrel.

Jól megoldott és kínosan elnagyolt részek keverednek Birkás Endre könyvében. Ennek alighanem az az oka, hogy az előadásmód modernségére való törekvés, a cselekmény filmszerűen kusza, időben ide-odatáncoló bonyolítása túl sok figyelmet igényelt az írótól, az árnyalt jellemrajzra már kevés ereje maradt. Ezért a szereplők minden pillanatban, minden lélegzetvételükben a rájuk osztott szerepet játsszák: csupa látszólag tipikus dolgot művelnek, mégis valószínűtlenekek és élet-szerűtlenekek.

A regény erőteljes, bár bestseller-ízű romantikája, drámaisága miatt könnyen népszerű lehet. Természetesen a könyvtáros csak felnőtt olvasónak adhatja kezébe, ekkor sem árt azonban, ha néhány szóval rámutat a regény művészi fogyatékoságaira, naturalizmusára. Ajánlott jelzését nem helyeseljük.

Katona Tamás

A TŰZ CSIHOLÓI

Forradalmi versek gyűjteménye szavalóknak

Táncsics, 469 old. 32,50 Ft (Törzsanyag)

Az elmúlt években megnőtt a versmondók száma, s a vers kilépett a hivatalos ünnepségek elmaradhatatlan szavalt-szabványából az irodalmi színpadok állandóan növekvő közönsége elé. A változás gondja a rendezőké, s nem is könnyű feladat a magyar és a világirodalomból megtalálni, a közönség ízeséhez, az előadók képességéhez megfelelő verset. Így mindenképp indokolt volt egy korszerű szavalkönyv kiadása — amire Szendrő Ferenc összeállításában a Tán-

csics kiadó vállalkozott — a forradalmi verseknek minden eddiginél gazdagabb gyűjteményét adva.

A szerkesztő bőkezűen mér s már az első pillanatban szembeötlő erénye, hogy sokat ad a szomszéd népek kevésbé ismert lírájából, de nem feledkezik meg az észak-európai, latin-amerikai, ázsiai, afrikai költőkről sem s jócskán találunk a kötetben a népköltészet forradalmi verseiből is.

Minden antológiánál az első gondolatunk az, hogy mi maradt ki, melyik az a vers, amit hiába keresünk benne? A tűz csiholóban 206 javarészt külföldi költő vonul fel, s a szerkesztő körültekintésének tudható be, hogy az elmúlt másfél évszázad költészetéből, egyetlen jelentős szerzőt sem hagyott ki. Legfeljebb arról lehet vitatkozni, hogy néhánytól érdemes lett volna több verset közölni (Herwegh, Freiligrath, Becher, Alberti elsősorban). De tegyük hozzá: ilyen esetben nem lehet kikapcsolni a szubjektivitást, sőt nemcsak a szerkesztő ízlése dönt, hanem a könyv megadott terjedelme is.

Más kérdés viszont a fordítások minősége, s bizony jó néhány vers avatottabb átültetést igényelt volna. A fordítók számában nincs hiány, a már klasszikusakká váltakon kívül ott találjuk Deveséri Gábor, Fodor Andrást, Kardos Lászlót — hogy csak néhányat említsünk a nyolcvan fordítót számláló névsorból. Sok az új fordító is, s ennek csak örülni lehet. De azt is be kell vallanunk, műfordítóink, Aranytól Kosztolányiig, akikhez nyugodtan hozzászámíthatunk nem egy mai fordítót, elkényeztették az olvasót, s az eredetivel egyenértékű fordításaik azt is jelentik, hogy mellettük rögtön szembeötlőbb egy-egy gyengébb, vagy akár közepes átültetés.

Külön kérdés a könyv magyar versanyaga. Kevés a Petőfi, Ady, József Attila-vers, de kérdés, egyáltalán érdemes volt-e közölni ezeket, amikor minden könyvtárban összes munkájuk megtalálható? Valószínűleg célszerűbb lett volna a kötet végén egy címjegyzéket adni ezekről a versekről, jelezve, hogy a különböző alkalmakra mit lehet az előadóknak ajánlani. József Attilától öt, Juhász Gyulától négy, Petőfitől pedig három (!) vers mit sem mond.

De kevés a régi magyar költészetet képviselő vers is. A felvilágosodás költőit egyedül Batsányi képviseli, noha a *franciaországi változásokra* című mellett mást is érdemes lett volna előkeresni. A magyar népköltészet is mindössze egy verssel szerepel, — kevés. De modern költészetünkről sem kapunk teljes képet.

Csányi László

E. F. Burian

NYOLCAN A SCRBÓL

Európa, 426 old. 27 Ft (Ajánlott)

A koncentrációs táboroknak hovatóvább már egész bibliográfiát kitevő irodalmában, ezek között a mindig szükséges mementók között, sajátos helyet foglal el Burian, a világhírű cseh színházi rendező elbeszéléskötete. Líra és festői látásmód elemeiből szövi Burian prózáját, a képekben látó színházi rendező magas művészi intenzitással ábrázol. Túlmege a felszín borzalmain, a tömeghalál óráiban is kutatja az egyénit, a csontvázzá és ronccsá azonosuló elgyötört arcában is megkeresi a személyes vonást.

A különös és az aprólékos nem véletlenül kelti fel a figyelmét, eszköze ez a látásmód a mondanivaló magvának. Az elembertelenedés idejében is megmaradó emberit, a pokolban is nemegyszer győzni tudó humanizmust mutatja ezzel fel. S mert ilyen egyedi látásmóddal néz, meggyőzően ábrázolja a világnézeti gyökereket, így mutatja be az egyénben az osztályt. Az események lánczemeiben így ábrázolja a koncentrációs táborokban is segíteni tudó kommunista kollektívát, a „rote front”-ot, amely nevel, felvilágosít és tesz. Szadista kápók halála, spiclik pusztulása, vagy a szociáldemokrata áruló vezérek, a „kivételezettek”, akik végül „védőőrizetbe”, a táborba kerültek, népitéletszerű elpusztítása egy légi-riadó alatti órában, jelzi egyik irányát az eseményeknek. S egy másik eseménynonalban a megmentettek, a halálból visszaragadtak sorsa tűnik elénk, talán apró, de heroikus tettei a tenniakarásnak, s a tennitudásnak.

A borzalmakon átsütő forradalmi hit, a változó jövő tudata teszi világnézeti-leg következetessé Burian műveit, bármelyiket is ragadjuk ki példának. Ez jellemzi azt az írását — *Gonosztevők* —, amelyben az SS ör kisgyermekének szemén át, a bokrok rései mögül villantja elénk a megalázottságban is megmaradó nagyszerű emberit. Ezt tükrözi az az elbeszélés is, amely a félőrült gyilkos és a vele összebilincsel politikai fogoly közti — az alapvetően azonos sors mellett is — döbbenetesen különböző szemléletet ábrázolja. (*A természetimádó.*)

Burian cselekményvezetése szövevényes. Jellemfestése színes, de aprólékossága miatt stílusa bonyolult. Ezért a már bizonyos olvasottsággal rendelkező, vagy az elmélyülésre hajlammal bíró olvasó számára lesz igazi élmény.

Csiki Ottó

Nikosz Kazantzakis

AKINEK MEG KELL HALNIA

Európa, 436 old. 37 Ft (Törzsanyag)

Európa a nagy változások, nyugtalan-ságok és forradalmi mozgalmak korát élte az első világháború után; Kazantzakis regényének színhelyén, a kis anatóliai görög faluban csendes és időtlen a nyomorúság: a részeg török aga hosszúszerű csibukját szívja naphosszat, miközben kitartott fiúja morcos képpel édes-bús dalokat énekelget; a rongyos pásztor egy antik isten önfeledtségével táncol és rikoltoz nyája mellett, a falu pópája pedig idejekorán kiosztja az egy év múlva tartandó húsvéti misztérium szerepeit. Az együgyű szolgálgegynek Krisztusét, Jánosét a nagygazda széparcú fiának, Magdolnáét a ledér özvegynek, Judásét a leginkább lázadónak, hogy szerepükben élve és azt hétköznapi életükbe olvasztva szolgálják lelkük és a falu vallásos épülését.

Úgy látszik, mintha megállt volna az idő ebben az istenhátamögötti falucskában, ahol a török elnyomó hatalom képviselője sem érti a betűt, s ahova a török-görög háború menekülteit mint egy távoli és ismeretlen világ titokzatos küldöttjei érkeznek meg. A társadalmi ellentétek azonban még itt, e mozdulatlan, állandóságba dermedt vidéken is kiéleződnek: a falu lakói még úgy érzik, hogy csak a misztériumjáték drámai küzdelmeinek szerepeit élik át, de a valóságban már a nyílt osztályharc lázadásig és véres leszámolásig menő fejzeiteit alakítják.

Az író a regény történetét a húsvéti misztérium pontos másaként tervezte meg; ennek az ötletes szerkesztésnek köszönhető a könyv különös, kettős feszültsége, melyet stílusának tömör pátosza, biblikus hangvétele fokoz. Kazantzakis nagy kifejező erejű művész, aki az írástudatlan parasztok egyszerű beszédét, viselkedését az ógörög tragédiák drámai világába emeli.

A regény tartalmát a belőle készült film nálunk is megismertette, s a magyar kiadás (Rubin Péter fordította) hamar elfogyott a boltokból. Nyilván sokan keresik a könyvtárakban is, s a könyvtáros mint a modern realista próza egyik kitűnő képviselőjének művét adhatja át olvasóinak.

L. K.

Jurij Kazakov

ÉGSZÍNKEK TÖRTÉNET

Európa, 267 old. 19 Ft (Ajánlott)

Kazakov a fiatal szovjet írónemzedék egyik legjelentősebb alakja. Kötete megjelenése előtt a Nagyvilág-ban közölt novellái hívták fel a figyelmet írójukra. Kazakov a klasszikus orosz irodalom hagyományaihoz kapcsolódik, s e hagyományok folytatóját érezzük a természet gazdagságát kutató és megjelenítő megfigyeléseiben, a tájfestő részletek hangulati erejében. Hagománytisztelete korszerű életérzéssel, modern lélektani elemzővággyal, a morális kérdések iránti vonzódással párosul. Gazdag írói egyéniségének legerőteljesebben sugárzó vonása az átütő líraiság, az érzelmek kibontása, az emberi harmónia tartalmának szenvedélyes keresése.

A novellái színhelyeül általában félreeső vidékeket, halásztalepeket, végtelen erdőket, tengerparti falucskákat, csendes kisvárosokat választ. Egyszerű, mindennapi emberek életében kutatja a felemelőt, a szocialista humánus megnyilatkozásait. A harmóniát keresi, éppen ezért reagál érzékenyen mindarra, ami útját állhatja a nemes emberi kapcsolatok kibontakozásának. Legkiemelkedőbb novellái éppen azok, ahol apró, de fenyegető egyéni tragédiák közeledtét érzékelteti jellembeli gyöngeségek vagy a közösségellenes gondolkozásmód maradványai miatt. (Falusi állomáson, A szakadék, Ház a meredély alatt.) Borús hangulatok ömlenek soráiból, amikor az önhibájukból zátonyra futott emberek belső válságait villantja fel. (A zarándok, Öregek.) Szocialista hite és igazságkeresése együttesen irányítja olyan témák és olyan alakok felé, ahol a kort merészen feltáró és bíráló írói magatartás szükséges.

Sokhúrú, érdekes írói egyéniség mutatkozott be Kazakov személyében. Kötete a friss szelektől gazdagodó szovjet irodalom életerős hajtása. A kötet Radványi Ervin fordításában jelent meg.

Gönczi Imre

MAI NÉMET ELBESZÉLŐK

Európa, 654 old. 43 Ft (Ajánlott)

A terjedelmes kötet, mint cseppben a tenger, tükrözi a mai német irodalom egészét. Ízelítőt ad Kelet- és Nyugat-Németország minden jelentős kortárs írójának munkásságából, a néhány éve halottakéból éppúgy, mint a most induló fiatalokéból. Ez a bemutató szándék eleve egyenetlenségre ítéli az antológiát: a novella-irodalom remekeinek árnyékában gyengébb írások is meghúzódnak. Így is

érdekes azonban a kötet, tudósít róla hogyan fejlődik az új német próza. Kezdő olvasók számára azonban szükséges a könyvtáros útmutatása, hogy a kötet legjobb darabjaira (Heinrich Mann, Leonhard Frank, Brecht, Seghers, Bredel, Luise Rinser, Hermlin, Böll, Borchert, Köhler írásai) irányítsa a figyelmet. Ellenkező esetben sokan visszariadhatnak a hatszáz oldaltól, s még inkább az egész válogatást átlengő borús légkörtől.

A lelkiismeret szavaként feltörő írói hang csaknem mindig a háborúról beszél: nem a válogató szándék csoportosított itt csupa háborús történetet, ez a tematika jellemző a mai német irodalomra. Annál is inkább, mert a nyugatnémet imperializmus intó szóra kényszeríti az írókat, hogy ne engedjék feledésbe merülni a múlt rémképeit. Az antimilitarista, antifasiszta német irodalom talán legszebb terméke Wolfgang Borchert rövid elbeszélése (Végig a hosszú úton, végtelen végig) egy fiatal katonáról, ki egyedül menekült meg egységéből, s halott bajtársai emlékével rohan időn, téren át, nem tudja hová, mi célból, csak az őt űző okot ismeri: a csatamező, s az elárvult családtagok szörnyű vízióját. Megrázó monológja szenvedélyes tiltakozás. Ez a tiltakozás foglalja eszmei egységbe a két Németország kiemelkedő íróit, kik csaknem mindannyian a weimari Németország expresszionista irányzatából indulnak. Néhányan az akkori mesterek nyomdokán haladnak, míg mások a szocialista realizmus módszerét választják. A kötet a különböző stílusok, ábrázolási eszközök gazdag változatosságát mutatja, s a fordítások híven tükrözik a mai német irodalom sokféle lehetőségét.

Bozóky Eva

Andrej Platonov

GYÖNYÖRŰ ÉS ESZEVESZETT VILÁG

Európa, 205 old. 13,50 Ft (Ajánlott)

Az alig 50 éves korában, 1951-ben elhunyt szovjet író elbeszélő művészetében a csehovi hagyományt folytatta. Az egyszerű sorsokban, a hétköznapi jelenségekben ismerte fel és látta meg a jellemzően emberit. Most magyar fordításban válogatott elbeszéléseit ismerhetjük meg.

Platonov írói alapelve a szocialista humanizmus. A tragikus eseményekben is előtérbe helyezi a felemelő, erőtadó motívumokat. Legjellemzőbb példa erre a kötet címadó elbeszélése, amelyben azt írja meg, hogyan adja vissza az emberi együttérzés egy időszi vakásban szenvedő, igazságtalanul meghurcolt moz-

donyvezető életkedvét, s miként vezeti újra el az életének értelmet adó hivatásához.

Emléket állít novelláiban a szocialista forradalom, s a Nagy Honvédő Háború névtelen hőseinek, megrázóan ír a megszállás alatt tanúsított bátor helytállásról. (Takir, A ködös ifjúság hajnalán, Rózsa). Platonov szenvedélyesen hisz az emberi akarat minden győzedelmeskedő erejében, s írói hitvallásaként hirdeti egyik novellája címével is: „A boldogság közel jár az emberhez”.

Meleg emberségével különösen vonzódik a legkisebbek világához. A népmesékkel rokon gyermektörténetei azt bizonyítják, hogy jó ismerője és ábrázolója a gyermekek életének.

Platonov egyszerű eszközökkel, cico-mázatlan stílusban ábrázol. Ezt a stílust hűségesen közvetíti a fordító, Wessely László.

Ezeket az elbeszéléseket az elmélyült irodalmi érdeklődésű olvasók értékelik majd, akiknek nem a fordulatos cselekmény, hanem a belső ábrázolás hitelessége a lényeges.

Berecz József

Ifjúsági és gyermekirodalom

LÁNYOK ÉVKÖNYVE

Móra, 382 old. 37 Ft (Törzsanyag)

A sikeres vállalkozás több évre tekint vissza. Évről évre jelenik meg a Fiúk évkönyve és a Lányok évkönyve. Sikérére mi sem jellemzőbb, mint hogy a kezdeti 20 000-es példányt ezévre negyeddélvel meg kellett emelni. Ezt a közönségsikert mindegyik könyv méltán meg is érdemli.

A „Lányok évkönyve 1962” — Technika és természettudomány — Földrajz, néprajz és történelem — Egészségvédelem és sport — Művészet és irodalom — már eddig is jól bevált témakörökbe sűrítí anyagát. Ezenkívül Lányoknak-lányokról, asszonyokról címen ad megfelelő tanítást. Mindezeket hasznos tudnivalók egészítik ki.

A könyv mondanivalójában roppant gazdag, széles távlatú, szinte világokat átfigó, megírási módjában izes, a serdülők nyelvén írott. Népszerű tanulmány éppúgy szerepel benne, mint színes riport, értékes elbeszélésanyag, szép vers. Az írásokat az okos gyakorlatiasság hatja át. Nagy értéke a könyvnek, hogy őrzi és

kiteljesíti, alkalmazza azt a jó pedagógiai alapelvet, mely az egyéb fontos elvek között (tudományosság, szemléletesség stb.) az érdekességet helyezi előtérbe. Az érdekességet a tartalmi feldolgozás, kibontás mellett, már a címek is hordozzák. Ezek problémafelvetők. Az ebben a korban megnyilatkozó „mindent tudni akarás”-t elégtik ki. A természettudomány köréből így lebbenti fel a könyv a fátylat korunk számos vélt „csodájáról”, földrajzból, történelemből így visz téren és időn keresztül. A művészet és irodalom körében sok más értékes mellett a „Képzlet és valóság” szárnyán így ad ismertetőt ideálokról: Júliától, Solveigtől Zójáig. Ad film és színházművészetet is (dicséretesen Bertold Brecht Kaukázusi krétakörét).

Nem lesz fölösleges talán — ha a könyv minden értékét elismerve és méltányolva — mégis néhány hibára is utalunk.

A korábbi kötetekben jóval több, és a jelenleginél beszédesebb, értékesebb színes képanyag volt. A könyv képanyaga ma is gazdag és elsőrendű, az írásokat meglevenítő: jó. Színes képből azonban legalább a korábbi normát tartani kell. Mennyivel kifejezőbb lenne a kötet Mona Lisája, Correggiója, s több más képe, vagy pl. más vonatkozásban a gyógynövények táblája.

Ki kell bővíteni a kötetet egy-egy opera-ismertetéssel is. Zenei kulturáltságunk egyre nő, az idevonatkozó igényeket szolgálni kötelesség. A zenei anyag, ugyanezen okból kottamellékletet kíván. Már a jelenlegi kötetben valamennyi közölt népdal kottáját mellékelni kellett volna, ugyanúgy a modern zenéről szóló írást is kotta követhette volna.

Mindent egybevetve a „Lányok évkönyve 1962” az eddigiek sorában méltán érdemli meg szép sikerét. Könyvtárainkban egyetlen kötetet sem lehet a polcon találni. Kézben van valamennyi és kézzel kézre jár. Ez a legbiztosabb értékelés.

Fonay Tibor

Geréb László

ÉGŐ VILÁG

Móra, 354 old. 23 Ft (Ajánlott)

Geréb László új, az ifjúság számára írt történelmi regénye a tatárjárásról szól.

Három, a Sorbonne-on tanuló magyar diák a tatárok közeledtének hírére tér haza 1241 március 10-én, egy hónappal a végzetes mohi csata előtt. Ennek az egy hónapnak eseményeiben az író mesterien mutatja meg a halálos veszedelemben forgó ország ijesztő közállapotait.

Juliánus barát már meghozta híreit a tatárok fertelmes erejéről és még fertel-
mesebb pusztításairól; megjárta Rómát is
a király követtségében. Hazatérve, halálos
ágyán még elmondhatja uralkodójának,
hogy a pápa és a császár küzdelmeivel
elfoglalt nyugattól ne várjon segítséget.
„Magad állsz velük szemben” — mondja
a barát, s a király tudja, hogy igaza van.

A tatár lovasok tízezrei a mohi csatá-
ban elsöpri a magyar sereget; a király
néhány hűséges hívével menekül, s az
országra mérhetetlen szenvedés szakad.

A három diák túléli a veszedelmet.
Kétfő a harcban s az újjáépítésben vál-
lalja a magyar nép áldozatos életét, a
harmadik, — aki már a tatárdúlás idején
áruló lett, esztergomi kanonok lesz.

A tatárjárás után oly nagy volt a pusztulás,
hogy egy német krónikás szerint a
csapásban elpusztult a háromszázötven
esztendő Magyarország. Mégsem volt
igaza. A könyv talán legszebb része az
utolsó fejezet, amelyben a siralmas ro-
mokon megkezdődő újjáépítés varázslatos
lendületét érezzük.

Az egymástól elszakadt három fiatal-
ember sorsán keresztül idezi fel az író
nemzeti történelmünk talán legtragiku-
sabb esztendejét. A regény tárgyát ké-
pező történeti események, s előzményeik
jól ismertek; mégis az előadásmód, s a
mindvégig lebilincselően érdekes mese-
szöveg nemcsak izgalmas részletekkel, de
a történelmi háttér újszerű, realista fel-
vázolásával ragadja el az olvasót.

A szerző utószavában elmondja, hogy
valamikor az ifjúság számára írt törté-
nelmi regényekben fellelhető multeszme-
nyítés, sovinizmus és vallási idealizálás
helyett a történelem, s a művelődéstörté-
neti emlékek alapján törekedett a kor, s
az emberek valóságos ábrázolására. Ez
minden tekintetben sikerült. A kötet leg-
nagyobb erénye: a valóság megismerle-
tése érdekében semmitől vissza nem
riadó, semmit ej nem kendőző történeti
hitelesség. Tekintettel azonban a kor ke-
gyetlenkedéseinek sokszor, naturalista
ábrázolására, a korhatárt felemelendőknek
tartjuk és a könyvet a 14 éven felüliek-
nek ajánljuk.

Geréb László kitűnően ismeri e korszak
történetét, s munkájához a legjobb for-
rásokból: Rogerius *Siralmas históriájá-*
ból, a *Képes Krónikából*, korabeli leve-
lekből, okiratokból, s irodalmi emlékek-
ből merít. Ezt példázzák az írásokból
származó idézetek az egyes fejezetek élén.

Ifjúságunk számára a történelmi regény
fontos segítőtárs nemcsak múltunk megis-
merésében, de a tanulságok helyes felidé-
zésében is. A történeti hűséget, s a hite-
les valóságábrázolást fontosságát éppen
ezért nem lehet eléggé hangsúlyozni.

Geréb László könyve kiváló példája
ennek az új ifjúsági történelmi regény-
nek, amelyben olvasói nemcsak élvezete-
s olvasmányra, hanem alapos és átfogó
történeti ismeretekre találnak.

Lipták Gábor

Stanislaw Lem

MAGELLÁN-FELHŐ

Móra, 490 old. 27 Ft (Ajánlott)

Verne még elkápráztatta Holdra-törő
fantáziájával a korabeli emberiséget; a
mai író, aki fantasztikus regényt akar
írni, összehasonlíthatatlanul nehezebb
helyzetben van.

Lem azonban —, akinek „Asztronau-
ták” című regénye régóta közismert —,
nem az az ember, aki egykönnyen fel-
adja az írói fantázia harcát. Biztos ér-
zéssel, fantáziadús vakmerőséggel olyan
távlatba nyúl, amely egyelőre még a tu-
domány közvetlen érdeklődési körén kí-
vül esik. Így veszi fel a versenyt a szár-
nyaló tudománnyal.

Ezer esztendőt ugrik a jövőbe: A XXX.
évszázadban vagyunk. Naprendszerünk
teljes meghódítása már régesréggen befe-
jezett tény. Nem távirányított, hanem
automatikusan működő óriásrakéták tíz-
és százazrei közelednek az úr országút-
jain. A földi munkákat már rég nem az
emberek, hanem robotemberek, automa-
ták milliói végzik. A személyi tulajdon
ismeretlen fogalom. Autója már senkinek
sincs, mert hiszen mi szükség van
magánautóra, amikor az emberek szinte
kizárólag helikopterekkel és egyszemé-
lyes rakéttal közlekednek?! De ezek
sincsenek magántulajdonban, mert a
Föld és a világűr minden pontján annyi
áll belőlük várakozóan, hogy minek is
belőlük magántulajdonba lefoglalni
egyet? A gyermekek társasrakéttal
indulnak vikendre valamelyik közeli
bolygóra, s az asztrofizikus-hallgatók
a Holdon töltik gyakorlóéveiket. Az
emberiség régesrég túljutott a kicsinyes
nacionalizmuson, a legnagyobb közös ün-
nep a Határok Ledöntésének Napja!

Ebben a légkörben határozza el egy kis
tudóscsoport, hogy kitör naprendszerünk-
ből, s egy háromszáz-személyes óriás-
rakétában, expedíciót indít távoli nap-
rendszerek felkutatására! Robotembe-
rek és automaták ezrei építik meg fent
az űrben a gigantikus rakétát, amely har-
minc kisebb-nagyobb más rakétát visz
magával a fedélzeten. S több mint két-
százfőnyi tudóscsoport útnak indul a Cen-
taurus óriásbolygó felé. A rakéta tíz
évig van úton! Hogyan élnek és dolgoz-
nak az óriásrakétában e tíz év alatt az

emberek, hogyan sikerül végül egy távoli naprendszer „Vörös Törpe” nevű napjának egyik bolygóján felfedezett élőlényekkel kapcsolatot teremteniük — ezt meséli el érdekfeszítő könyvében Stanislaw Lem.

A rendkívül magasszínvonalú, csillagászati adalékokkal zsúfolt könyvet az általános iskolások még nehezen élvezhetnék; a fizikai tudományokban már némileg jártas középiskolás és természettudományok iránt érdeklődő érettebb ifjúság azonban buzgón keresi és olvassa ezt a szuperfantasztikus regényt.

Győri György

Lev Kasszil

AZ EGYETLEN SZEREP

Móra, 194 old. 14,50 Ft (Törzsanyag)

„Nem sikerült az életem. Ezt ma már végérvényesen megállapíthatom. Ma lettem tizenhárom éves. Ez bizony már szép kor. És mind eze idáig nem történt velem semmilyen kaland...”

Ezeket a megmosolyogtatóan bájos szavakat jegyzi naplójába Szimocska Krupicina moszkvai kislány s e szavakkal kezdődik Lev Kasszil — a méltán népszerű „Pöttös” sorozatban megjelent — ifjúsági regénye. Kasszil Magyarországon ma már nem szorul külön bemutatásra: Poljanovszkijjal közösen írt „Vologya utcája” című regénye egycsapásra ismertté tette nevét, s nem okozott csalódást egy tizenöt éves kis festőművészről írt „A napsugár szerelmese” és a „Svambánia nagy titka” c. kalandregénye sem.

Szimocskának, ki oly fájdalmasan nélkülözte a „nagy kalandot”, s aki egyébként is jelentéktelennek látszó, pulykatojáskepű kislány, hamarosan váratlan fordulat következik be életében: „felfedezik” és eljátszgatják vele egy nagy történelmi film gyermekfőszerepét. A konfliktus kézenfekvő, közismert pedagógiai probléma. Ilyenkor a legtöbb gyerek megszédül, úgy érzi, élni sem tud többé a reflektorok fénye vagy a világot jelentő deszkákon való szereplés nélkül, nem akar belenyugodni, hogy élete első nagy szerepe az utolsó is egyben. Kasszil nem egyszerűsíti le a problémát, az ő Szimocskája filmezés közben éppenséggel nem hanyagolja el tanulmányait, hanem házitánító és osztálytársai segítségével még javít is osztályzatain, s akkor kezd elkedvetlenedni, hanyatlani ismét, amikor a forgatás befejeztével a káprázatnak végeszakad. Tágabb értelemben tehát arról itt szó, hogyan talál vissza az iskolai közösségbe az a gyerek, aki egy időre kivált társai közül,

legyen az sport- vagy szavalási verseny, szólóéneke vagy gyermekrajz-pályázat?

Kasszil mindenekelőtt a felnőtté nagy felelősségét hangsúlyozza és a filmrendező alakjában olyan vonzó emberi tulajdonságokkal rendelkező színészt állít elénk, akinek van bátorsága Szimocskát kegyetlennek látszó őszinte szavakkal visszairányítani tankönyvei mellé.

Ezt a fordulatosan, kedvesen, megértő humorral írt könyvet minden pedagógusnak meg kellene ismernie, hogy hasonló esetekben haszonnal adhassa tanítványai kezébe.

Ember Mária

Tudományos és ismeretterjesztő művek

Szauder József

A ROMANTIKA ÚTJÁN

Szépirodalmi, 486 old. 32 Ft (Ajánlott)

A kötet tanulmányainak nagyobb része a XVIII—XIX. század fordulójához vezet el, azt kutatja, mint nő ki a felvilágosodás irodalmából a romantika, majd Vörösmarty költszetében az új irányzat kibontakozását elemzi, végül néhány értekezés Krúdy, Kosztolányi és Babits írásműveivel foglalkozik.

Szauder József kutatásainak számos új irodalomtörténeti megállapítást köszönhetünk. A romantikus esztétikai gondolkodás kezdeteit Kölcsey és Berzsenyi kritikai vitájától számítja, s kinyomozza még korábbi, ösztönző előzményeit is Kármán, Verseghy, Döbrentei elméleti írásaiban. A fiatal Kazinczy pályaképét két tanulmány egészíti ki új vonásokkal: az egyik valóságos élményt és irodalmi hatást egybe stilizáló életfelfogását vizsgálja, a másik a hit és a teljes tagadás közt középutat kereső Kazinczy vívódását, s kiigazítja *A vallástalan* című verse körül támadt félreértéseket. Eddig ismeretlen adatok alapján mutatja be Verseghy küzdelmét a bigottság ellen, s feltárja történetfilozófiájában Herder hatását. Kölcseyről 1955-ben megjelent monográfiájához képest is sok újat tud mondani, különösen *A romantika útján* című tanulmányában; itt a részletekig hatoló alaposággal vizsgálja Kölcsey 1815 körül keletkezett műveit (többször helyesbítve korábbi téves kronológiai meghatározásokat) és azt a filozófiai vitát, mely ezidőtű Kazinczy és néhány levelezőtársa közt lezajlott, azt a világnézeti átváltást, mely a felvilágosodás íróinak hatását a kanti, fichtei bölcsélet

befogadásával cserélte fel. Kölcseyről érdekes polémiát is folytat Szauder, Barta Istvánnal, aki kétségbe vonta, hogy a szatmári adózó nép állapotáról szóló híres beszéd Kölcsey műve; Szauder újabbán előkerült és még kiadatlan kéziratok segítségével bebizonyította, hogy ez az óvás alaptalan. (Egy, e kötete lezárása után írt cikkében viszont elismeri Barta István igazát arra vonatkozóan, hogy a perbe fogott Wesselényi védelme csak kis részben tekinthető Kölcsey munkájának.) Vörösmarty életművéből különösen a *Csongor és Tündér* van Szaudernak érdekes mondanivalója; a magyar romantika e legnagyobb remekének két értekezést is szentelt.

Fiológiai ötletesség, távoli, rejtett párhuzamokat is föltáró, elmélyült anyagismeret és a filozófiai problémák iránt való érzékenység jellemzi s teszi értékessé Szauder tanulmányait. A finom megfigyelések, találó elemzések azonban, sajnos, bonyolult, túlterhelt szerkezetű, csak fáradságosan követhető mondatok közvetítésével jutnak el az olvasóhoz. Stílusának nehézsége, melyet maga a szerző is elismer könyve bevezetőjében, az egyetemi és értelmiségi körökre korlátozza a tanulmánygyűjtemény hatását.

L. S.

Földes Anna

A GICCS AZ IRODALOMBAN

Gondolat, 150 old. 5 Ft (Ajánlott)

Földes Anna kis könyvével kitűnő eligazítót ad a könyvtárosok kezébe, hogy segítségével világosan lássák, mi az igazi, művészi irodalom, s melyek a giccs útvesztői. E kis kalauz azért is fontos, mert az olvasói igények még sokszor hajlanak az álirodalom felé, s ha a könyvtáros tudja is, mitől akarja eltéríteni olvasóit, érvei nem mindig olyan biztosak és határozottak, mint ahogy ez a könyvecske megfogalmazza őket.

Előszór azt a kérdést veti fel, hogy mi is tulajdonképpen a giccs? Felsorolja az összes ezzel kapcsolatos meghatározásokat, az összes típusjegyeket, s legfontosabb következtetésként azt vonja le, hogy giccses minden olyan mű — legyen egyébként bármily tehetséges író jól megírt alkotása —, mely társadalmilag nem igaz, és a tömegek félrevezetése céljával hazugságot hirdet. A giccs másik legfontosabb jellemvonása az olcsó, érzelmekre törő hatás, más szóval könnyűfacsarás. Epp ezért legátlóbb ellenfele a humor, a valósággra fényt vető gúny.

Földes Anna áttekinti a giccs történetét Ohnet *Vasgyárosától* a *Halászó macska utcájáig*, és bebizonyítja, hogy a

giccs a kapitalizmus talaján sarjadt, annak rideg, üzleties világa érzelmileg kiéhezetté tette az embereket, az irodalmi tömegtermelés pedig kommersz áruval elégitette ki a kispolgári vágyakat. Állításait gazdag példatárral illusztrálja, s különösen a nagysikerű magyar giccsknél időzik: Harsányi Zsolt, Zilahy Lajos, Földes Jolán stb. és kitér más, az irodalom határvidékén imbolygó művekre. Földes Anna példái a mai felnőtt nemzedék ifjúkori olvasmányai voltak — régi bálványokat rombol, ízlésnemesítő céllal, világos okfejtéssel és igen olvasmányosan. Célravezetőbb azonban, ha a könyvtáros olvassa, mintsem a kevésbé fejlett olvasó: utóbbiban esetleg érdeklődést keltenek a felsorolt művek.

B. É.

HÉTNYELVŰ SPORTSZÓTÁR

Terra—Budapest, Sportverlag—Berlin, 1109 old. 290 Ft

Szakszótárkiadásunkra — ellentétben a szaklexikon kiadással — igazán nem lehet panasz, hiszen például ez a kötet is már második a maga nemében, mivel 1952-ben, a helsinki olimpiai játékok idejére az Akadémiai Kiadó négy nyelvű sportszótárt jelentetett meg. A két kiadvány között nemcsak terjedelmi, hanem lényeges rendszerszerű különbségek is vannak: A régebbi szótár sportágak szerint, ez az új kötet pedig sportágakra való tekintet nélkül, egységes betűrendben közli a hét nyelv (angol, orosz, spanyol, francia, német, olasz, magyar) és a tárgyalt 36 sportág szavait, sőt a legfontosabb szavak japán megfelelőjét is. (Ez utóbbit természetesen latin betűs átírásban.) Kereséskor az ABC megfelelő helyén találjuk a fogalmat, mégpedig angol szó esetében a többi hat nyelv vonatkozó kifejezésével együtt; más nyelvű szó esetén azonban csak az angol kifejezésre utal a kérdéses szó. Tehát, ha a szótár használója nem erre kíváncsi, újabb áttétellel előbb az angol szóhoz kell fordulnia. Mivel a cirillbetűs szavak nem oszthatók be a latin betűrendbe, az olvasó ezeket teljesen külön találja meg a kötet végén. Az összekötő itt is az angol nyelv.

Mindez azt a kötelezettséget rója az olvasószolgálati és a feldolgozó könyvtárosokra, hogy a könyvtárba érkezés után alaposan tanulmányozzák a szótár rendszerét.

A hétnyelvű sportszótár nagy, súlyos darab, kézisztárként nehéz használni. Emiatt talán helyesebb lett volna két kötetbe kötni és vékonyabb papírra, kisebb betűkkel nyomtatni, hogy az érdekeltek könnyebben vihessék magukkal.

G. Gy.

Gondolat, 267 old. 26 Ft (Törzsanyag)

Baktay Ervin mint több indiai tárgyú könyv szerzője ismeretes az olvasó előtt. Legutóbb India művészetének történetéről írt összefoglalást, egy másik munkájában az ó-ind eposzok, a Mahábhárata és a Rámájana meséjét adta elő. Körösi Csoma Sándor életének emlékeit 1928-ban a helyszínen, a Himalája hegyei közt tanulmányozta, s maga is megtette egy részét annak az útnak, melyet a magyar tudós száz évvel korábban bejárt. Életrajzi kutatásainak eredményeit 1942-ben *Háromszéktől a Himálajáig* címmel dolgozta fel; mostani könyve ennek új adatokkal bővített második kiadása.

Körösi Csoma Sándor 1819-ben indult el Erdélyből, hogy megkeresse a magyarok őshazáját. A nemzeti öntudat újjáéledésének, a múlt osszian képeiben borrongó romantikának, a honfoglalási eposzoknak kora ez, melyben a nemzet a lehányatott jelenért az előidő dicsőségének felidézésével vigasztalta magát, s vakmerő terveket szőtt, hogy behatoljon sejtelmes homályába. Nemcsak Körösi Csoma Sándor; azonos céllal s csaknem egy időben indult neki Keletnek Vörösmarty egyik barátja, Maróthy nevű iskolatársa is. Az őshazában rekedt atyafiságot sem ő, sem a székely vándor nem találhatta meg; Körösi Csoma Sándor lelkesedése, kitartása mégsem volt eredménytelen: a tibeti nyelv vizsgálatának megalapozásával örökre beírta nevét a tudomány nagyjai közé.

Életének regényes témáját Baktay Ervin nem az életrajzi regények olcsó, hatásvadász fogásaival dolgozta fel, hanem a források tanúságát mérlegelő tudós oknyomozó módszerességgel. Könyve így is érdekesítő olvasmány, a filológiai hitellességre való törekvés nem ártott stílusának. Körösi Csoma Sándor életének továbbra is maradtak homályos foltjai, tisztázatlan részletei, melyeket Baktay Ervin sem tudott megvilágítani, de — mint írja — a lhászai levéltár megnyitása a kutatók előtt reményt nyújthatna újabb adatok felbukkanására.

A könyv, melyet a szerző számos kitűnő fényképfelvétele gazdagít, mind tárgyánál, mind előadásánál fogva széleskörű érdeklődésre tarthat számot, s tizenkét-tizenhárom évtől fölfelé a fiataloknak is hasznos olvasmányul kínálkozik.

— u —

Terra, 567 old. 85 Ft (Ajánlott)

Erről a kiadványról mindenekelőtt azt kell tudni, hogy *nem művészettörténeti lexikon*. Olyan címszavakat, mint Michelangelo, Mona Lisa, jáki templom, Munkácsy Mihály, ne is keressünk benne, mert ennek a kézikönyvnek nem az a feladata, hogy egyes művészekről, műalkotásokról nyújtson felvilágosítást. A *Művészettörténeti ABC* e tudományág alapfogalmairól, szakkifejezéseiről, a művészeti technikákról, stílusokról, a fontosabb műgyűjteményekről tájékoztat, továbbá az egyes nemzeti művészetekről ad rövid történeti vázlatot. Inkább szótár tehát, mint művészeti enciklopédia.

A művészettörténet sokkal több szak kifejezéssel dolgozik, mint mondjuk az irodalom. Egy Balassi-verset vagy Maupassant-novellát a köznyelvi szókészlettel is kielégítően lehet elemezni; egy görög templom vagy egy szárnyasoltár leírásához tucatnyi műszó szükséges, és az olvasónak tudnia kell, mi a tympanon, a friz, az oszlopfő, a predella stb. Mindezekre a *Művészettörténeti ABC* ad magyarázatot. Számos alkotás megértéséhez nélkülözhetetlen az antik mitológiában, a bibliai történetekben és a szentek legendáiban való jártasság, a technikai fogások, a felhasznált anyagok ismerete (al secco, bitumen, gouache, rekeszománc stb.) és még nagyon sok egyéb tudnivaló. Kézikönyvünk mindezt betűsorba szedve bocsátja rendelkezésünkre.

A *Művészettörténeti ABC* jól kezelhető segédeszköz. Utalásai, összefoglaló címszavai megkönnyítik benne az eligazodást. Ha például valaki London múzeumairól kíván tájékozódni, akkor is megtalálja az idevágó címszavakat, ha nem ismeri az angol főváros műgyűjteményeinek nevét (National Gallery, Wallace Collection stb.), mert a *művészettörténeti gyűjtemények* címszó alatt álló felsorolásból könnyűszerrel kikeresheti. Az általános jellegű címszavaknál (pl. csöke, porcelán) utalást találunk a velük összefüggő címszavakra (alencóni csipke, argentan csipke, altwien porcelán, arita porcelán stb.).

A szógyűjtemény nem korlátozódik a görög-római és a nyugateurópai művészetek körére, hanem magában foglalja az orosz és a keleti művészettörténet szakmai kifejezéseit is. Megtudhatjuk belőle, hogy a *yomud bokhara* a turkomán szőnyegek egyik fajtája, a *zsertvennyik* a görög-keleti templomszentély fülkéje, az *urná* az indiai Buddha-szobrok homlokán látható gyöngyszem. Iparművészeti címszavakban különösen gazdag a *Művészettörténeti ABC*.

A betűrendes részt időrendi összehasonlító táblázat egészíti ki, mely a történelmi fontosabb eseményeivel párhuzamosan sorolja fel a nevezetesebb művészeket és műalkotásokat az őskortól napjainkig. A kötet névmutatója az egyes címszavakban és az időrendi táblázatban megemlített művészek születésének és halálának évét is közli, e tekintetben tehát lexikonként használható. A szöveghez 86 lapnyi képmelléklet is járul, többszáz műalkotás reprodukciójával.

— k —

Auguste Piccard

A TENGER MÉLYÉN

Gondolat, 291 old. 35 Ft (Ajánlott)

Korunk különös nagybecsüléssel viseltetik a rekordok iránt. Auguste Piccard nevét is csúcsteljesítmények tették világszerte ismertté: ő érte el első ízben sztratoszféra-léggömbjével a 16 940 méteres magasságot (1932) és bathyscaphe-ak (ejtsd batiszkaf) nevezett mélyvízi hajójával a 3150 méteres mélységet (1953). Piccard azonban mérhetetlenül több a magasságok és mélységek rekorderénél. Személyében a bátor utazó a kutató fizikussal és a gépszerkesztő-feltalálóval egyesül.

Ebben a könyvben elsősorban az utóbbi minőségben szerepel. Elvezetesen mondja el, hogy hogyan jutott a bathyscaphe építésének gondolatára, milyen nehézségekkel kellett megküzdenie, miképp oldotta meg a különféle nagy és kis műszaki problémákat, és végül beszámol az 1953-ig végzett merülési kísérleteiről. Nem az volt a célja, hogy lélegzetelállító művet vagy kutatási jelentést írjon, hanem — mint előszavában közli — be akarta bizonyítani, hogy semmilyen nehézség sem megoldhatatlan, hogy az általa tervezett járműre bármelyik családapa nyugodtan rábízhatja az életét. (A bathyscaphe-fal tavalyi fia újabb, túl nem szárnyalható rekordot állított fel: lebecsátkozott az óceán legnagyobb mélységébe, 11 521 méterre.)

A könyv laikusok számára készült, akik nem rendelkeznek technikai képzettséggel. Azok számára azonban, akiket a műszaki dolgok közelebbről érdekelnek, Piccard kiegészítést csatolt.

A szöveget gazdag képanyag egészíti ki, amely — egy mélytengeri felvétel kivételével, — a hajó építőit, építését, szállítását, merüléseit és utasait mutatja be.

Vétesy Miklós

Bibliográfiák

ÚJABB PEDAGÓGIAI BIBLIOGRÁFIÁK

Országos Pedagógiai Könyvtár

Az Országos Pedagógiai Könyvtár 1961-es kiadványaiban a pedagógiai irodalomfeltárásnak olyan területeit választotta, amelyek eddig nagyrészt feltáratlanok, elhanyagoltak voltak, de újszerű oktatási rendszerünkben ismeretük nélkülözhetetlen.

A MAGYAR PEDAGÓGIAI IRODALOM, 1960. című bibliográfia három füzetben jelent meg. Az első kettő — fél-éves bontásban — a folyóiratcikkeket, a harmadik pedig az önálló kiadványokat, a név- és szakmutatót tartalmazza. Az utóbbi — mint a bevezetőben írják — teljességre törekvő bibliográfia. Mind a három füzet egységes elvek alapján 18 fő fejezetre oszlik. A beosztást vizsgálva felmerül a kérdés, hogy szükséges-e a közölt címanyagot ilyen részletesen bontani. A jó tagoltság feltétlenül erénye a bibliográfiának, de a túlzott tagoltság nehézkessé teszi használatát.

Szükséges-e pl. a „Játék — sport — táborozás — üdülés” és „Az ifjúsági mozgalom pedagógiája” című fejezeteket külön választani? E tagoltság az oka, hogy a „Táborozási könyv” (3361) nem került egy csoportba a „Táborverő különpróba” (3432) című kiadvánnyal, vagy a fő fejezeten belül más-más alcsoportba került Pál István: A munkára nevelésről című tanulmánya (2827) és a „Munkával munkára nevelés” című cikk (2865). Az előbbi a „Munkára nevelés”, az utóbbi a „Politechnikai oktatás” alcsoportjában szerepel. Ugyancsak felmerül a kérdés, hogy Bakos József: A tanári beszéd (A tanítási óra nyelvi formálása) (2852) című tanulmánya, mely az „Oktatás” című alcsoportban szerepel, nem kívánkozik-e a „Pedagógus továbbképzés” alcsoportba. Igaz, az utóbbi csak társadalomtudományokkal kapcsolatos műveket sorol fel, de a pedagógusok szakmai képzése is pedagógus továbbképzés. Így szétválasztva talán helyesebb lett volna a pedagógus továbbképzés fejezetcím helyett „Pedagógusok ideológiai oktatása” címet adni.

A túl részletes bontás hátrányát jól összeállított név- és szakmutató segít kiküszöbölni.

Az ERKŐLCSI NEVELÉS című változtatott bibliográfia, mint bevezetőjében írják, gyakorlati pedagógusok számára készült. A bibliográfia önálló műveket, ta-

nulmányokat, szemelvényeket, folyóiratokban és napilapokban megjelent cikkeket közöl a magyar és külföldi szakirodalomból. Bőséges anyagot nyújt nevelőinknek a kommunista erkölcsi nevelés irodalmából, s ezért érdeklődésre tarthat számot. A „Magyar Pedagógiai Irodalom” című bibliográfia egyik erőssége a jól összeállított név- és szakmutató.

Az Országos Pedagógiai Könyvtár harmadik kiadványa a POLITECHNIKAI OKTATÁS című bibliográfia, mely a „Munka és Iskola” című folyóirat mellékleteként jelent meg. Szerkesztési elve megegyezik az előbbiével.

A könyvtár 1961-ben kiadott, színvonalas bibliográfiai kiadványaival jó szolgálatot tesz az iskolareform megvalósításának és nagy segítséget nyújt mind az iskolai könyvtárak, mind a nevelők munkájához.

Mezey Sándor

Könyvtári szakirodalom

NÉGY KÖNYVTÁRI ÉVKÖNYV*

Az utóbbi években rendszeresen jelennek meg nagykönyvtáraink évkönyvei. Ezek a tekintélyes terjedelmű, szép kivitelben megjelent kötetek igen sokrétű funkciót töltenek be a kiadó könyvtár és az egész magyar könyvtárügy életében.

Az évkönyvek mindenekelőtt tájékoztatják az egész könyvtáros társadalmat a könyvtár évi működéséről, az eredményekről és hibákról. Az említett négy évkönyv beszámolóit nem elégednek meg a számszerű eredmények, a könyvtár működésének krónikás leírásával, hanem tanulmányszerűen, elemzően feltárják az eredmények és lemaradások okait, megvilágítják a könyvtár törekvéseit. Fontosnak tartjuk a könyvtári beszámolók közreadását, mivel a könyvtárak munkájának összehangolásához elengedhetetlenül szükséges a hasonló feladatokat ellátó könyvtárak célkitűzéseinek és eredményeinek részletes ismerete. Ugyanakkor egy egy jól szerkesztett, elemző beszámoló felér a többhetes tapasztalat-cserével, és a jó gyakorlati módszerek elterjesztésének talán legfontosabb eszköze. (Itt jegyezzük meg: nem tartjuk indokoltnak, hogy a Debreceni Egyetemi Könyvtár évkönyvében nem szerepel a

beszámoló. Éppen a fentebb elmondottak igazolják, hogy a beszámoló szervesen beleilleszkedik a tanulmányok sorába. Különösen ilyennek tartjuk az önállóan megjelentetett debreceni összefoglaló jelentést.)

A másik lényeges feladatuk az évkönyveknek a könyvtár szakkutatói számára publikációs lehetőség biztosítása. Az ilyen kiadvány ösztönzést ad a könyvtár-tudománnyal való foglalkozásra, hiszen a tanulmányokat nem az íróasztalfiókhoz szánták írói. A Magyar Könyvszemle viszonylag csekély terjedelme és profiljának megváltozása azt eredményezi, hogy — különösen a fiatal kutatók számára — a nagyobblélegzetű tanulmányok közreadására a könyvtárak évkönyve marad az egyetlen nyilvános fórum.

Az évkönyvek lehetőségeit a könyvtárak igyekeznek a lehető legmesszebben kiaknázni. Az említett négy évkönyvben a beszámolókon kívül 26 tanulmány és közlemény jelent meg. Nem szükséges külön hangsúlyoznunk ennek a számadatnak a jelentőségét. Fejlődőben levő — még elég szegényes — könyvtártudományi, bibliográfiai és dokumentációs irodalmunk tekintélyes hányada az évkönyvekben lát napvilágot. De még a számszerű eredményeknél is fontosabb, hogy a megjelent tanulmányok kivétel nélkül érdekesek, gondolatébresztők, valóban nyereségei a magyar könyvtári szakirodalomnak. Igen figyelemreméltó például az, hogy a tanulmányok többsége nemcsak a saját könyvtára szemszögéből vizsgálja témáját, hanem a felvetett kérdés általános érvényű kibontására törekszik. Érdekes jelenség az is, hogy a tanulmányok többsége — kivéve a debreceni évkönyvet — gyakorlati tárgyú, kevés közöttük a történeti cikk és közlemény.

A tanulmányok közül mind témaválasztásának időszerűségével, mind a téma feldolgozásának igényességével és terjedelmével kiemelkedik Polzovics Iván: „Az elsődleges szakirodalom közreadási formáinak szervezési problémái.” (Orsz. Műszaki Könyvtár Évkönyve) és Csűrű István: „Az egyetemi könyvtárhálózat szervezetének elvi alapjai” (Debreceni Egyetemi Könyvtár Évkönyve) c. munkája. Mindkettő nagy nyeresége a magyar könyvtári szakirodalomnak, s remélhetőleg széles gyűűző, termékeny vitákat fognak megindítani.

* Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ, *Évkönyv*. 1960. Bp. 1961. 234 old.

Könyv és Könyvtár. Könyvtártudományi és bibliográfiai tanulmányok és közlemények 2. A Debreceni Kóssuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának *Évkönyve*. Bp. 1961. 187 old.

Az Országos Pedagógiai Könyvtár *Évkönyve* 1960. Bp. 1961. 146 old.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár *Évkönyve* VIII. 1960. Bp. 1961. 204 old.

A két említett tanulmányon kívül országos érdeklődésre tarthat számot *Fejér István*: „Az időszzerű adatszolgáltatás feltételeiről, referáló lapok esetében”, *Vince Pálné*: „A hazai szaksajtó szerepe a műszaki tájékoztatás szétszórásában” c. írása (mindkettő az OMK évkönyvből), az Országos Pedagógiai Könyvtár Évkönyvből pedig Frey Tamásnak a szakkönyvtárak könyvtárközi és postai kölcsönzéséről, valamint N. Rácz Arankának a 15—18 éves korú ifjúság olvasmányairól írt cikke.

A történeti jellegű tanulmányok közül kiemelkedik Esze Tamás: „A debreceni nyomda II. Rákóczi Ferenc szolgálatában” és Molnár Pál: „A Debreceni Református Főiskola Nagykönyvtára Géresi Kálmán igazgatása idején (1874—96)” (Debreceni Egyetemi Könyvtár Évkönyve) valamint Remete László: „A fővárosi könyvtár az ellenforradalom első éveiben” (Főv. Szabó Ervin Könyvtár Évkönyve) c. tanulmánya. (Itt kell megemlítenünk azt is, hogy Zibolen Endréné és Lengyel Imrénék Pestalozziról írt pedagógiai-történeti tanulmányát magas színvonala ellenére sem tartjuk alkalmasnak könyvtári évkönyvben való közlésre, mivel semmiféle könyvtári vonatkozása nincs.)

Az említett tanulmányok külön kiemelését az általános érdeklődésre számot tartó tárgyválasztás és a terjedelem nagysága indokolta. A meg nem említett tanulmányok és közlemények többsége témáját ugyancsak színvonalasan dolgozta fel, de elsősorban egy-egy könyvtár belső problémáit tárgyalja, vagy történeti adalékokat tartalmaz. Viszont például a Szabó Ervin Könyvtár olvasó-

szolgálati, feldolgozási kérdéseivel foglalkozó cikkeket tanulságosan forgathatják más könyvtárak dolgozói is.

B. L.

MIT OLVASSUNK?

HOGY OLVASSUNK?

Tudományos Ismeretterjesztő Társulat, 45 old.

Margócsy József összeállítása az irodalom és az olvasóközönség kapcsolatát vizsgálja, kiindulva abból a kérdésből, hogy mi is a célja az írásnak, az irodalomnak, milyen célok és okok ösztönzik az olvasót olvasásra, és milyen gondolatok merülnek fel az olvasóban magáról az olvasásról. Tanácsot ad a füzet az olvasás körülményeire és végül végigkíséri az olvasót két mű tartalmi és esztétikai feldolgozásán. A szöveget bibliográfia egészíti ki, amely az irodalmi kultúra közkeletű elméleti műveit sorolja fel és közli a legfontosabb ajánló bibliográfiákat.

Nagyon fontos feladatot teljesít a TIT-nek ez a hasznos füzet, amelyet elsősorban irodalmi előadónak, könyvismertető előadások és ankétok vezetőinek szánt. A füzetben a könyvtáros is megkapja megfelelő olvasás-tanácsadói szerepét. Mivel rendkívül hiányát érezzük az ilyenfajta szakirodalmi feldolgozásoknak, nélkülözhetetlennek tartjuk a füzetet minden könyvtárban, a községi könyvtárakban is. Célserű lenne ezt az anyagot a könyvtárosok alapfokú és középfokú képzésében és a közművelődési könyvtárosok továbbképzésében valamilyen formában felhasználni. (pr)

HÁNYFÉLEKÉPPEN ÍRJÁK SHAKESPEARE NEVÉT?

Egy angol újság érdekes összeállítást közölt arról, hogy Shakespeare neve hányféle változatban jelent meg idők folyamán a különböző kutatók munkáiban. Természetesen mindegyik a maga írásmódját tartja hitelesnek.

A könyvvel, könyvfeldolgozással foglalkozók előtt nem érdektelen e variációk ismerete: Chakspere, Saxpere, Schakspere, Schakespeyr, Schaksper, Shachspere, Shagspere, Shakaspear, Shakespear, Shakespeare, Shakespere, Shakespeire, Shakespeare, Shakspear, Shakspeere, Shaksper, Shakspere, Shakspeare, Shaksypere, Shaxburg, Shaxespeare, Shaxpeare, Shaxper, Shaxpere, Shaxpur, Shaxspere. (Mi még egy variációra akadunk: Scakspeare.)

Tumivall a nagy költőnek öt aláírását fogadja el feltétlenül hitelesnek, ezek közül három a végrendeletből általa kibetűzött Shakspere. Stevens, Malone és Francis, a költővel legjobban foglalkozó kutatók azonban a végrendelet autogramjait Shakspeare-nek olvasták.

Az Országos Széchényi Könyvtár katalógusában leggyakrabban a Shakspere írásmóga szerepel; és ezenkívül még Skakespear, Shakespeare, Shakespere és Shaksper, — de öt olyan variációra is akadunk, amelyek egyike sem

szerepel a fentemlített neves Shakespeare-kutatók írásmódjában; ezek: Chakcpere, Sekspir, Sakszpir, Shakspeare, Shakspere. (És másfelől akadhat még újabb név-alak is.)

Az ilyen változatos formában írt szerző műveinek összeszedése nagy gondot okoz a könyvtárhasználatnál, de a katalógusba beosztónak is. (*Nagydiósi Gézáné*)

*
ELFELEJTETT KÖNYVEK, AMELYEKET ERDEMES ELŐLVASNI címmel már második ilyenfajta ajánló jegyzékét adja ki a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár az olvasószolgálati könyvtárosok figyelmének felkeltésére. A harmincöt-negyen soros ismertetések a következő 23 méltatlanul mellőzött mű ajánlására figyelmettesítik a könyvtárosokat: *Amadó Vörös vetés*, *Anand A küll*, *Aragon Az omnibusz utasai*, *Berzeviczy Marianosztra*, *Csakovszkij Nálunk már reggel van*, *Csernyisevszkij Mit tegyünk*, *France Jelenkori történet*, *Gorkij Életem és Meztőlábasok*, *Katajev Hajrá!*, *Lawson A batyu románca*, *Leonov Orosz erdő*, *Maltz Holnap is nap lesz*, *Nagy István Oltványok unokái*, *Olb-racht Anna*, *Parmelin Rendkívüli kiadás*, *Polin A föld*, *Sadoveanu A Nyestfiak*, *Szokolov Szikrák*, *Styepanov Port-Artur*, *Turgenyev Egy vadász feljegyzései*, *Vasziljevskaja Enek a vizek fölött*, *Zalka Máté Doberda*.

KITÜNTETÉSEK

A művelődésiügyi miniszter jó munkájuk elismerésül *Papp Istvánnak*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársának, *dr. Juhászné Hajdu Helgának*, az Országos Széchényi Könyvtár fősztályvezetőjének, *dr. Fóris Annának*, az Országos Széchényi Könyvtár tudományos munkatársának, *Barta Józsefnek*, az Országos Pedagógiai Könyvtár tudományos munkatársának, *Laun Ottónak*, a Nagybányai Bányász Művelődési Otthon könyvtárosának, *Hetényi Margitnak*, az V. számú Autójavító V. könyvtárosának a „Szocialista Kultúráért kitüntetést; *Németh Jánosnak*, az Országos Széchényi Könyvtár technikai munkatársának, *Piros Ferencnek*, az Országos Széchényi Könyvtár technikai munkatársának, *Varga Benjáminnak*, az Országos Széchényi Könyvtár raktári dolgozójának a „Kiváló dolgozó” kitüntetést; *Lang Imrének*, a Művelődésiügyi Minisztérium osztályvezető helyettesének, *Frey Tamásnak*, az Országos Pedagógiai Könyvtár munkatársának, *Kakuk Sándornak*, az Országos Műszaki Könyvtár gazdasági vezetőjének, *Szűcs Ilonának*, az Országos Széchényi Könyvtár adminisztrátorának, *dr. Wix Györgynének*, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezető helyettesének, *dr. Balázs Sándornak*, az Országos Műszaki Könyvtár tudományos főmunkatársának „Miniszeri dícsérő oklevélet” adományozott.

A *könyvtáros* kiadójának, a Lapkiadó Vállalatnak jól szervezett dokumentációs részlege és gazdag, 13 000 kötetes könyvtára van. A könyvtárat hét esztendeje vezeti *Sebő Erzsébet* könyvtáros, akit jó munkájáért a közelmúltban „kiváló dolgozó” jelvénnel tüntettek ki.

Bory Gáborné textilmérnök, a Kistarcsai Fésűfonógyár társadalmi munkás könyvtárosa 10 éves könyvtárosi munkásságáért „Szocialista kultúráért” kitüntetésben részesült. (Pest Megyei Könyvtáros)

CSONGRÁD MEGYE könyvtárosai kollektív felajánlást tettek a VIII. pártkongresszus tiszteletére. Az olvasók lakosságához mért arányát 11,8% helyett 12,5%-ra, a 14–18 év közötti olvasók arányát 17%-ra, a parasztolvasókat 38%-ra kívánják emelni. A szocialista brigád címért küzdő II. sz. művelődési autó gardája külön felajánlást tett. Kétezer új nőolvasó toborzása is szerepel a felajánlások között, továbbá könyvheti irodalmi est szervezése 16 községben. A megyei könyvtár felviszi a kapcsolatot Hódmezővásárhely szocialista brigádjával, s látogatásra hív meg a könyvtárba 5 úttörő csapatot. A kölcsönzésben az ismeretterjesztő művek arányát 14,5%-ra kívánják emelni.

A TATABÁNYAI MEGYEI KÖNYVTÁR ED-DIGI HELYÉRŐL, az ún. Nepnazból új könyvtáráépületének elkészültéig ideiglenesen a városi bíróság volt épületébe költözött. Itt szabadpolcos kölcsönzésre tért át a könyvtár. (B. L. I.)

VESZPRÉMBEN megyei tanácskozást tartottak a tanácsai közművelődési könyvtárak dolgozói, amelyen az 1961. évi könyvtári munkájának eredményeit elemezték és az 1962/63. évi munkatervet készítették elő. Városi fiókkönyvtárak, gyermekkönyvtárak és strandkönyvtárak szervezése szerepel a következő évi fejlesztési tervben. A könyvtárosok elmondották, hogy a megyei katalógus megjelenése utáni első hónapban 390 kötetet adtak el (a 5 Ft) az érdeklődéssel fogadott kötetből a különböző könyvtárakban.

MEGNYÍLT A NYÍREGYHÁZI JÁRÁS KÖNYVTÁRA DEMECSERBEN

Evekkel előbb még hármast funkciókat töltött be a nyíregyházi Megyei Könyvtár, amely egyben városi és járási könyvtár is volt. Két éve külön vált a városi könyvtári részleg, amely 18 fiókkönyvtára által látja el Nyíregyházát és a tanyavilágot olvasnivalóval. Ennek az evnek elején pedig megnyílt az új nyíregyházi járási könyvtár, amelynek székhelyéül *Demecser* községet választották. A könyvtárat a művelődési házban helyezték el. Működését több mint 10 ezer kötet könyvvel kezdte meg az új intézmény.

A NEMRÉG MEGJELENT INTERNATIONALE PRESSKATALOG (Nemzetközi sajtókatalógus) 20 európai ország több mint három ezer napi- és hetilapjának összes adatait közli. Az országok szerint összeállított katalógus részletes felvilágosításokat tartalmaz a sajtótermékek példányszámáról, legfőbb elterjedési területeiről és technikai adottságairól. (Szédéstűkőr, hasábok száma, szélessége, képmínőség, színesnyomás stb.) A katalógusban részletes adatok szerepelnek a hirdetések árára vonatkozólag is. (Tat)

FÜZET ALAKÚ KATALÓGUST ADOTT KI a szentbalázi községi könyvtár teljes állományáról a Kaposvári Megyei Könyvtár. Ezzel egyidejűleg a megyei könyvtár a somogyi községi könyvtár állományának egy részéről, a mezőgazdasági állománycsoportról is jegyzéket készített „Hasznos olvasmányok a téli estékere” címmel. Az utóbbi összeállítást részben annotálták is. Mindkét jegyzéket stencillel sokszorosították, aminek következtében a kiadványok néhány oldala, sajnos, nehezen olvasható.

FILMTÖRTÉNETI KIÁLLÍTÁST rendezett a Zalaegerszegi Megyei Könyvtár az Ady film-színházban. A kiállításon a könyvtár számos filmtörténeti művet mutatott be, amelyek a filmművészet kezdeti próbálkozásaitól kezdve máig változatos képekben illusztrálják az egykori filmek jelenetét, művészi beállításait és technikai trükkjeit. Kiállították a magyar nyelven megjelenő filmtörténeti folyóiratokat és a Zalai Filmhíradó ismert számaint is.

Megjelent

Sós Endre

TANÚVALLOMÁS

című könyve

Fontosabb fejezetei: Orgoványtól Auschwitzig; Ady Endre és a bélyeges sereg; Haláltáborok; Eichmann; A gázkamrák „legendája”, stb.

Megrendelhető az „Új Elet” kiadóhivatalában, Budapest, VII., Síp u. 12.

Csekszám: 211.848—VII.

Ára: 28,— Ft.

ИЗ СОДЕРЖАНИЯ

КОМЛОШ Имрене: Столетие Государственной ордена Ленина библиотеки СССР им. В. И. Ленина;

КОВАЧ Андорне: Помощь бригадам социалистического труда;

УГИ Ене: Информационная работа при открытом доступе к фондам (2);

СЕНТМИХАЙИ Янош: Дискуссия об обеспечении книгами учащихся без отрыва от производства;

БЕРЕЦКИ Ласло: О новой программе журнала «Маляр Кеньвсемле»;

Десятилетие Библиотеки Парламента;

РОЖАХЕДИ Иштван: Обеспеченность библиотеками пригородского населения в комитате Сольнок;

ПОДОНИ Андраш: Адресные карточки для упрощения администрации в области работы с читателями.

FROM THE CONTENTS

Mrs. Imre Komlós: The Centenary of the Lenin Library;

Mrs. Andor Kovács: How to Help the Socialist Brigade Movement?

Jenő Ughy: The Reference Service for Borrowers in an Open Shelf Library (2);

János Szentmihályi: Library Services to Studying Workers (Discussion).

László Bereczky: The New Programme of the „Magyar Könyvszemle”;

Ten Years in the Life of the Parliament Library;

István Rózsahegyi: Library Services to the Suburban Population in the County Szolnok;

András Podonyi: Card Reproduction in the Service of the Rationalization of the Readers' Administration;

AUS DEM INHALT

Frau Imre Komlós: Hundert Jahre Lenin-Bibliothek;

Frau Andor Kovács: Wie unterstützen wir die sozialistische Brigadebewegung;

Jenő Ughy: Auskunftstätigkeit bei der Freihandausleihe;

János Szentmihályi: Diskussion über die Versorgung der lernenden Werktätigen mit Büchern;

László Bereczky: Über das neue Programm der Ungarischen Bücherschau („Magyar Könyvszemle”);

Die Entwicklung der Parlamentsbibliothek in den letzten zehn Jahren;

István Rózsahegyi: Die Bibliotheksversorgung der Bewohner der Peripherien im Bezirk Szolnok;

András Podonyi: Ein mechanisiertes Verfahren zur Vereinfachung des Leserdienstes.

KÖNYVTÁRI SZAKCIKKEINK SZERZŐI

Dr. Balassy Jánosné, a Kohó- és Gépipari Minisztérium könyvtárának vezetője; *Bereczky László,* a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Farkas József,* a Mátészalkai Járási Könyvtár vezetője; *Freitag Magda,* a Nagykőrösi Városi Könyvtár munkatársa; *Kókay György,* az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa; *Komlós Imrené,* a Gorkij Könyvtár igazgatója; *Kovács Andorné,* a Danuvia „Gorkij” művelődési otthon könyvtárának vezetője; *Kozma Józsefné* községi könyvtáros, Versend; *dr. Nyitrai Lajos,* a Kalocsai Járási Könyvtár ve-

zetője; *dr. Podonyi András,* az Országgyűlési Könyvtár h. igazgatója; *Rigó József* községi könyvtáros, Kunágota (Békés m.); *Rózsahegyi István,* a Szolnoki Megyei Könyvtár munkatársa; *Sánta József* községi tanácsítók, Hird; *Szentmihályi János,* a Könyvtártudományi és Módszertani Központ vezetője; *Tóthpál József,* a Hódmezővásárhelyi Megyei Könyvtár h. vezetője; *Ughy Jenő,* a Pápai Járási Könyvtár munkatársa; *Urbán László,* a Vízgazdálkodási Tudományos Kutatóintézet könyvtárának munkatársa; *Vadnai Dezsőné,* a Kohó- és Gépipari Minisztérium könyvtárának munkatársa; *Verseghi György,* az Építők Szakszervezetének munkatársa; *Vértesy Miklós,* a budapesti Egyetemi Könyvtár osztályvezetője.

„Ügyeletes” feliratú karszalagot viselő úttörők segítenek a 12. sz. Szabó Ervin kerületi könyvtár gyermekrészlegében

A kőbányai 12. sz. Szabó Ervin Könyvtár nemrég újjáalakított szabadpolcos kölcsönzője (Jánosi Ferenc felvételei)